

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Руслан Кацавець

**МОВА
ВСІХ ОСНОВ
ОСНОВА**

Цитати, тексти, завдання

Навчальний посібник

КИЇВ • АЛЕРТА • 2020

УДК 821-84
К30

Кацавець Р.С.

К30 Мова всіх основ основа: цитати, тексти, завдання. Навчальний посібник. Київ : Алерта. 2020. 170 с.

ISBN ***

Видання складається із двох частин, незалежних одна від іншої, але мають спільність – скарбницю мудрих людських цінностей, що звеличують Людину на тлі добра; несуть позитив.

Перша – цитати відомих людей, що ілюструють любов і шану до рідної мови; величність української мови; значимість державної мови, як засобу порозуміння людей у суспільстві; передають тонкощі ораторського мистецтва.

Друга – містить тексти для розвитку логічного й образного мислення, інтелектуальних здібностей. Вони різні за стилем, обсягом, тематикою. Подаються завдання, що допоможуть зорієнтуватися у процесі роботи з текстами.

Для студентів вищих навчальних закладів України, а також для всіх, хто шанує народні традиції; розуміє сутність наук, з погляду знаменитих вчених та прагне до позитивних емоцій.

УДК 821-84

ISBN ***

© Кацавець Р. С., 2020,
© Видавництво «Алерта», 2020

Переднє слово

Навчальний посібник складається із двох частин, незалежних одна від іншої, але мають характерну спільність: скарбницю мудрих цінностей, що звеличують Людину на тлі добра; несуть позитив.

Перша частина «Цитати відомих людей: цікаві й позитивні», містить розділи «Заквітчана вічність у слові», «Мова – першоджерело культури», «Красномовство: гармонія думки і слова». Добірні цитати ілюструють любов і шану до рідної мови, як «...найбільшого і найдорожчого добра в кожного народу»; величність української мови, як мови мудрого і гордого народу; значимість державної мови, як засобу порозуміння людей у суспільстві; передають тонкощі ораторського мистецтва представників давньогрецької риторики, що є вершиною досконалості живого слова, впливу, переконання.

Слугуючись цитатами, важливо уміти їх добре прочитати. В інтонуванні, як і у словах – сенс висловлювання. Тож слід правильно підібрати і грамотно записати цитату, зважити на розділові знаки, у маловідомих словах поставити наголос та уважно перечитати. У цитатах нічого не змінюють (навіть розділових знаків).

Цитати використовуються для порівняння, увиразнення сказаного. Крім того, цитати в усному мовленні – один із засобів активізувати увагу слухачів, зробити промову (доповідь, лекцію) цікавою, створити атмосферу різноманітності й толерантності. У писемній мові – слугують при написанні дисертацій, монографій, статей, дипломних робіт (у текстах даного призначення надмірне вживання цитат – недоречне). Цитати не переповнюють тексти художнього і публіцистичного стилю, навпаки, підкреслюють сутність буття; допомагають краще відчутти дух часу, витоки рідної мови, «мережаної ранковим сонцем і вишневим цвітом».

Друга частина «Тексти для розвитку оригінального мислення», складається з розділів «Від покоління – до покоління»; «Особистість: переконання, звички, свідомість»; «Джерело енергії – родина»; «Мудрі істини відомих людей різних епох»; «Рослини і

дерева – добрі ознаки»; «Що слід знати про метали, скарби, каміння»; «Барви рідного краю»; «Життя, як воно є»; «Шануймо й бережімо нашу мову»; «Фантастичні історії». Вони різні за стилем, обсягом, тематикою. І це не безпідставно. Сенс не в кількості слів, а в укладеній думці, що викликає інтерес до обговорення; активізує творчу діяльність. Тож наприкінці кожного розділу подаються завдання, що допоможуть зорієнтуватися у процесі роботи з текстами.

Тексти мають пізнавальне, навчально-виховне спрямування. Робота над ними сприяє розвитку логічного й образного мислення, творчих інтелектуальних здібностей; зміцнює мовні й мовленнєві навички; збагачує лексичний словник.

Зразком культури й естетики, багатством найрізноманітнішої лексики літературної мови є використані у текстах цитати великих авторів різних народів, епох і поколінь. Вони мають здатність впливати на розум, думки і почуття людей; формувати моральні якості і естетичні смаки; навчати поважати людину, незалежно від її переконання, віку, національної приналежності.

А ще у текстах – іскрять найкращі мовні засоби, наділені різними семантико стилістичними відтінками. Це – епітети, ідеографічні синоніми, що представляють багатство української лексики; прислів'я, що відображають життєву закономірність, носять повчальний характер; приказки, що вирізняються лаконізмом, образністю; історизми та інші влучні словесні форми, з якими пов'язані певні значення, закріплені у суспільному житті людей.

У додатках – словник, що стане у нагоді у роботі з текстами. Цьому відповідає добір певних визначень, які зорієнтують на відповідні поняття і значення.

Посібник стане у нагоді студентам вищих навчальних закладів України, а також всім, хто прагне до позитивних емоцій; шанувати традиції; розуміє сутність наук з поглядом знаменитих вчених.

Руслан Кацавець

ЧАСТИНА I

ЦИТАТИ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ: ЦІКАВІ Й ПОЗИТИВНІ

*Цитата на будь-який випадок – це
кращий спосіб мислити оригінально...
Дороти Сейерз*

Цитати відомих українських письменників, поетів, мовознавців, вчених – формують мовний смак, вчать доладно й гарно говорити, оригінально мислити, уважно слухати. У них звертається увага на точність, доцільність слова, спрямованого на загальносуспільні, життєдіяльні моменти. Це – духовність і високоморальність, любов до України і рідного слова. Адже, чим вища духовність людини, тим вона більше відчуває красу і силу слова.

Цитати знаменитих риторів, філософів, мислителів стародавнього і сучасного світу – висвітлюють виразність, точність слова, стислість і ясність сказаного, що є головним компонентом гармонії мисленнево-мовного процесу. А ще – висловлювання популярних винахідників, авторів геніальних концепцій науки майбутнього.

Через призму минулого і сучасного цитати ілюструють авторське бачення прекрасного, світлого, розумного у реальному світі різних епох і поколінь; підкреслюють сутність буття; увиразнюють розуміння людських цінностей; допомагають осягнути дух часу; розсудливо бачити майбутнє.

Читаймо цитати – вони завжди свіжі і неповторні, сповнені життям і позитивними емоціями.

Руслан Кацавець

РОЗДІЛ 1

ЗАКВІТЧАНА ВІЧНІСТЬ У СЛОВІ

*Слово – найвеличніший володар:
видом мале й непомітне, а справи
творить чудові...*

Горгій

Слово – невичерпне джерело

Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було споконвіку. Усе через Нього постало, і ніщо, що постало, не постало без Нього.

Євангеліє від Іоанна 1:1 – 4

У руці Бога і ми, і слова наші.

Книга премудрості Соломонових

Кажу ж вам, що за кожне слово пусте, яке скажуть люди, дадуть вони відповідь судного дня! Бо зо слів своїх будеш виправданий, і зо слів своїх будеш засуджений.

Мф. 12, 36–37

Ваше ж слово хай буде: так – так, ні – ні. А що більше над це, то те від лукавого.

Євангеліє від Матвія 5:37

Нехай жодне слово гниле не виходить із уст ваших, але тільки таке, що добре та потрібне збудування, щоб воно подало благодать тим, хто чує.

Єф. 4:29

Не квапся своїми устами, і серце нехай не поспішає казати слова перед Божим лицем...

Еккл. 5, 1–2

Блаженні ж і ті, хто слухає Божого Слова і його береже!

Євангеліє від Луки 11:28

Хто володіє великою силою слова (а її у небагатьох можна знайти), навіть і той не буває вільний від постійних трудів.

Іоанн Златоуст

Хто нехтує слово, той заподіює шкоду собі; а хто боїться заповіді, тому воздається.

Кн.пр.Соломонових 13:13

Хто стереже свої уста, той збереже свою душу...

Книга притч Соломонових 13:3

Таємниця духовності слова – у силі й красі духу мовця...

ієрей Артемій Владимиров

Зле слово і добрих робить злими, а добре – і злих перетворює на добрих.

Прп. Макарій Великий

Нехай нечисленними будуть слова твої! Бо як сон наступає через велику роботу, так багато слів має і голос безглуздого.

Еккл. 5, 1–2

Золоті яблука у срібних прозорих посудинах – слово, сказане пристойно...

Книга притч Соломонових

Блажен, о блажен, хто з перших пелен
Себе присвятив Христові,
День-ніч в його мислить слові.

Григорій Сковорода

Ну що б, здавалося, слова ...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!... Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть між люди!...

Тарас Шевченко

Святеє слово, святої правди.

Тарас Шевченко

Огненне слово.

Тарас Шевченко

Орю свій переліг – убогу ниву та сію слово. Добрі жнива
колись-то будуть.

Тарас Шевченко

Возвеличу отих рабів німих. Я на сторожі коло їх поставлю слово.

Тарас Шевченко

Я слово освячують мушу,
Нехай Божим духом цвіте,
Бо слово лікує душі,
Коли воно справді святе.

Микола Адаменко

Діяти зі словом треба чесно. Воно – вищий подарунок Бога
людині.

Микола Гоголь

Небезпечно письменнику жартувати зі словом.

Микола Гоголь

Слова – це крила ластівки... тож маємо зробити все для того,
щоб не звернулися крила, щоб не обірвалася золота нитка, яка веде
з давнини в наші дні.

Юрій Мушкетик

Слова – це ті ж зерна, що впали у родючу землю; це хліб наш насущний, без якого неможливе саме життя.

Юрій Мушкетик

Слово – це діамант: то сяє й сміється... то спалахне, мов зірка провідна, яка народжує надії, мрії, сподівання, або веселкою заграє й так бадьоро запалає, неначе вабить, кличе, і навіть надихає.

Григорій Косинка

Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури.

Василь Сухомлинський

Людина ..., якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені.

Василь Сухомлинський

Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова.

Василь Сухомлинський

Зробити рідне слово надбанням духовного світу дитини – це значить разом із звучанням рідного слова влити в молоду душу відчуття краси і емоцій, які вклав народ у слово... протягом століть.

Василь Сухомлинський

Батьківщина – це твоє рідне слово.

Василь Сухомлинський

Слово «здрасуйте» має чарівну властивість – воно пробуджує почуття взаємного довір'я, зближує людей, відкриває їх душі.

Василь Сухомлинський

Сотні тисяч слів у нашій мові, але першими я б поставив три: народ, праця, хліб. Це три корені, на яких тримається наша держава.

Василь Сухомлинський

Рідне слово – то невичерпне, животворне... джерело, з якого дитина черпає уявлення про навколишній світ, про свою родину, про своє село і місто, про весь свій край.

Василь Сухомлинський

В руках вихователя слово такий же могутній засіб, як музикальний інструмент в руках музиканта, як фарба в руках живописця.

Василь Сухомлинський

Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису... так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки.

Василь Сухомлинський

Слово вчителя – як інструмент впливу на душу вихованця, нічим не замінити.

Василь Сухомлинський

Слово – це ніби той місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність.

Василь Сухомлинський

За найбільшу творчу знахідку в своїй педагогічній майстерності вважайте ту мить, коли дитина сказала «своє слово». В цю мить вона піднялась на одну сходинку в своєму інтелектуальному розвитку.

Василь Сухомлинський

Якщо ти хочеш зробити ось так, але не впевнений, що зробиш, ніколи не кажи: даю слово, що зроблю. Краще скажи: хочу примусити себе зробити ось так.

Василь Сухомлинський

У рідному слові народ усвідомлює себе як творчу силу.

Василь Сухомлинський

Кожне слово рідної мови має своє обличчя, як у квітки, у нього неповторний аромат і відтінок барви.

Василь Сухомлинський

Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним – велике мистецтво... Оволодіймо цим різцем так, щоб з-під наших рук виходила тільки краса!

Василь Сухомлинський

Рідне слово – це могутній засіб виховання почуттів.

Василь Сухомлинський

У слові народ втілив красу і багатство навколишнього світу.

Василь Сухомлинський

Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки і пахощі рідного слова.

Василь Сухомлинський

Слово... – наймогутніша сила.

Іван Вихованець

Усі діяння наші, думки і сподівання закріплюються у слові.

Іван Вихованець

Щасливий той, хто пізнав у дитинстві чари рідного слова, виховав у собі жагу пізнання і зберігає її протягом цілого життя.

Іван Вихованець

За допомогою слова ми проникаємо в думки і почуття, які хвилювали людей за тисячоліття до нас.

Іван Вихованець

Збагачуйтесь від роду до роду ... нетлінно вічним словом Кобзаря.

Іван Вихованець

У безкрайньому океані звуків неповторно звучить мелодія рідного слова.

Іван Вихованець

Долю людини повторюють і слова, витворені нею.

Іван Вихованець

Головним творцем слова, його будівничим є народ.

Іван Вихованець

Зусиллями двох поетів – Михайла Старицького і Олени Пчілки – слово «мрія» пишно зійшло на багатобарвній ниві української мови, завітло, зачарувало нас своєю красою.

Іван Вихованець

Український народ... невтомно запалював у слові незгасний вогонь думки і почуття, вічність праці і мрії.

Іван Вихованець

Потрібно докласти чимало зусиль, щоб заховане у слові постало перед нами у всій красі, глибині і неповторності.

Іван Вихованець

Слово – наше найзіркіше око, наймогутніша сила.

Іван Вихованець

Слово – найвірніший посланець з минулого в сьогодніня і з сьогодніня у прийдешнє.

Іван Вихованець

У слові постають перед нашим зором сторінки давньої історії і здобутки майбутнього.

Іван Вихованець

Слово... Це схованка мудрості народу.

Іван Вихованець

Ніжна душа нашого народу бринить у слові.

Іван Вихованець

Слова у мові не хочуть бути самотніми і тому сполучаються у речення для якнайточнішого втілення думки.

Іван Вихованець

І думка стала словом.

Максим Рильський

Його слова мов та вода жива.

Максим Рильський

Немає мужніших, ніж народ учителів; у нього кожне слово – це перлина, це праця, це натхнення, це людина.

Максим Рильський

Хвала тому, хто людям у приполі несе слова, подібні хлібу й солі.

Максим Рильський

Слова дружнього за гроші не купити.

Максим Рильський

Слова одні нам тішать слух і зір, а інші нас відштовхують раптово.

Максим Рильський

Ми слово слали в далечінь...

Максим Рильський

Слова промовлені ні вічі, летіли в груди трудівничі.

Максим Рильський

В ці дні хай прозвучать слова про чисту молодість любові.

Максим Рильський

Живи народу вічне слово... Цвіти над нами веселково.

Максим Рильський

Живи, народу вічне слово.

Максим Рильський

Вільне творче слово – це душа кожного народу.

Степан Васильченко

Вдар словом так, щоб аж дзвеніло міддю!

Павло Тичина

Слово наше рідне! Ти сьогодні зазвучало як початок, як начало,
як озброєння всім видне, слово наше рідне.

Павло Тичина

Сміле слово – то наші гармати.

Павло Грабовський

Душа тисячоліть шукає себе в слові.

Ліна Костенко

Шукаю слів, як молитов.

Ліна Костенко

Писати хочу слово.

Ліна Костенко

Нам потрібне слово.

Ліна Костенко

Все, чим образили поета акумулюється в словах.

Ліна Костенко

Лиш виведуть те слово із тої в'язі літер, а слово без коріння,
покотиться, втече.

Ліна Костенко

Слово має бути сказане так, щоб воно мало акцент доцільності.

Лесь Курбас

Родися слово – справжнє диво.

Вадим Крищенко

Щастя й слово мають один вік.

Іван Драч

Затям собі,... що слово – з музики, ... і мати слова – скрипка.

Іван Драч

Малий Гриць Скворода сприймав слово як музичноживописний елемент... Слово звучало йому наче музика.

Іван Драч

Хай слово чесне грім кує.

Андрій Малишко

Енергія слова – з енергії душі.

Олесь Гончар

Найвища майстерність художника слова – у його вірності життєвій правді.

Олесь Гончар

Людям потрібне лише те слово художника, яке чарує, яке бентежить, яке здатне сколихнути і серце, і розум.

Олесь Гончар

Шевченко дав орлині крила українському слову.

Олесь Гончар

Слово Шевченкове й Франкове, художні шедеври нашої класики хай стануть для нас взірцем і мірилом.

Олесь Гончар

Так довго сподівана, ждана година настала для рідного слова мого.

Олена Пчілка

Серед чудес світу, якими надихається людина, є таке, яке з повним правом можна назвати «божественним даром» – Слово!

Галина Сагач

Ти постаєш в ясній обнові, як пісня, линеш, рідне слово.

Дмитро Білоус

Обережно: слово.

Дмитро Білоус

Бринить наш сміх у слові.

Микита Годованець

Велике діло – добре слово.

Олександр Довженко

Летить моє слово.

Леонід Первомайський

У слові новому минуле не в'яне.

Леонід Первомайський

Слово – це найефективніша і найстисліша річ, що не згорає у вогні історії.

Юрій Щербак

Слово ж бо освітлює душу людську, душу дитини.

Юрій Щербак

В словах рідної мови людина відкриває для себе великий і чарівний світ життя.

Євген Чак

О рідне слово! Хто без тебе я?

Дмитро Павличко

Те слово чути крізь ріки і гори, –
Що десь на дні облудної покори
Кипить, як правди вічне джерело.

Дмитро Павличко

Мої зернини – то слова.
Як відберуть їх на насіння,
Мене чекає воскресіння...

Дмитро Павличко

Видається мені, що найбільшим дивом безміру Франкового слова є власне він сам, творець.

Дмитро Павличко

Ціна словам однакова від роду: чи присягаєш на вітрах сторіч при свідкові у вірності народу, чи другові, без свідків, віч на віч.

Борис Олійник

Ми, буває, прощаєм неточні слова, та неточність у слові – ніколи.

Борис Олійник

Трапиться слово зрадливе – геть його, сину, гони!

Борис Олійник

З усіх два слова «Мати» і «Вітчизна» – існують з віку тільки в однині.

Борис Олійник

О владу слів, солодша від шафрана! А ще солодша – влада над слова... Як впильнувати, щоб вона, бува, не перейшла в розгнузданість тирана, коли вже слово, втративши свободу, стає рабом без імені й лица, і, нанизавшись на перо співця, кружля покійно примхам на догоду?!

Борис Олійник

Дума – це колос, а слово – це віковичне зерно.

Василь Швець

Першим до нас приходять слово.

Іван Цюпа

Завдяки слову ми розуміємо одне одного.

Іван Цюпа

Кожне слово – це ніби діамантова намистинка на величезному разку нашої пребагатої мови.

Іван Цюпа

Без слова не було б ні писемності, ні літератури, ані пісні...

Іван Цюпа

У величезному мовному запасі вибрати потрібне слово – то велике вміння і, навпаки, якщо ви користуєтесь словом неточним, то це, власне, те саме, коли б замість відточеного олівця на уроці малювання ви користувалися б цвяхом.

Іван Цюпа

Слово – то дивний витвір людини. Воно народилося в праці, як і пісня.

Іван Цюпа

Відчуття краси слова облагороджує духовний світ людини... У цьому відчутті – одне з джерел людської культури.

Іван Цюпа

Пригадаймо такі слова, як «оксамит», «перла», «намисто», «рушник»... Кожне слово має свій сенс, свою красу... А скільки таких слів існує, і за кожним – глибинна суть і краса.

Іван Цюпа

Сонечко, квітка, казка, пісня, хліб, сіль, вода... І з кожним словом світ ширшає, розкриває свої принадні обрії... І пізнаємо ми його за допомогою слова.

Іван Цюпа

В поетичному слові криється якесь диво, воно зачаровує і відкриває красу світу.

Іван Цюпа

Не можна щось побудувати словом, якщо те ж саме руйнувати ділом.

Григорій Сковорода

Треба мати певний такт і глибоке мовне чуття при творенні нових слів.

Іван Огієнко

У правильній молитві народиться віра, і постане вона зі Слова.

Ярема Гоян

Святі слова тримають нас на світі і вчать любові до берегів, між якими з віків у віки тече ріка нашого народу, нашої нації, нашої України.

Ярема Гоян

Я тої думки, що не може бути творцем людина, яка не відчула музики слова.

Костянтин Гордієнко

Народ всевічний, Слово – наш народ.

Микола Вінграновський

Слова мають бути добірні як пшениця, зібрана... на бережанських полях.

Євген Гуцало

Словам, що блищать чи – затерті, не віриш.

Тамара Севернюк

Буде жити наше слово, буде!

Пантелеймон Куліш

Святе слово – рідна мати.

Пантелеймон Куліш

Віщуванням серце моє б'ється, – через край із серця рідне слово ллється.

Пантелеймон Куліш

О слово рідне, – ти стоїш на чаті,
Предковікових пам'яток святині
В ясній блискучій херувимській шаті,
Як меч огненний, в нашій Україні!

Пантелеймон Куліш

Рідне слово, рідний розум, – Рідна й правда буде.

Пантелеймон Куліш

Отечество собі ґрунтуйте в ріднім слові.

Пантелеймон Куліш

Оживить живеє слово рідну Україну.

Пантелеймон Куліш

Словами серденька не одурити.

Леся Українка

Слово, моя ти єдина зброє.

Леся Українка

Щоб між нами не вгасало проміння величне, ти поставив «на сторожі» Слово твоє вічне.

Леся Українка

Велике те слово, що дружбою зветься.

Павло Усенко

Буква до букви – і склад мій і лад, слів найдорожчих людських зорепад.

Микола Сом

До словечка, до слов'ятка притулися, може так хоч мови рідної навчишся.

Микола Тимчак

Хай іншим словом володію... Хоч мов я знатиму до ста, на материнській лиш посмію, відкрити до матері вуста.

Георгій Петрук-Попик

Слова – полова, але огонь в одежі слова – безсмертна, чудотворна фея, правдива іскра Прометейя.

Іван Франко

Простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова.

Іван Франко

Людина! Це ж яке слово! Його треба завжди стоячи говорити і кашкета скидати.

Микола Зарудний

Слово «Мати» велике у своїй високості, єдиноюлюбності, у красі.

Іван Вихованець

Слово Мама великеє, найкращеє слово.

Тарас Шевченко

Слово «Мама» росте разом з нами, тихо, як тихо ростуть дерева, сходить сонце, розцвітає квітка, як тихо світить веселка і гладить дитину по голівці рідна рука.

Ярема Гоян

Учитель. Просте, звичайне слово... А скільки воно таїть у собі найкращих, незабутніх спогадів! Скільки пов'язано з ним вдячних перемог і звершень у кожної людини!

Василь Кучер

Дніпро! Одне слово – і спадає з тебе полуда зневіри та втоми, одне слово – і зцілюєшся від кривдних ран, очищуєшся від накипу злоби й... повертаєш собі життєдайні сили й жадобу творення. Якщо маєш у душі те слово.

Роман Іваничук

У слові, а ще в тому, як вона його вимовить, чується мені добра людина. А хіба цього не досить, щоб її шанувати?

Григір Тютюнник

Він (Григір Тютюнник) знав ціну слова.

Петро Засенко

Слухай, слухай першу казку, всі слова її хватай.

Олександр Олесь

Слова... то глибинні, добуті з дна прадавніх криниць; то стерті, як копійки, що роками котяться з рук у руки; то цілком новенькі мовби лише вчора у якійсь кузні викувані; то рідні і прості, як тато з мамою; то солодкі, як мед... напливали на мене, ... літали, як птахи.

Ф. Федорів

Слово шукатиму дні і ночі в полі, у морі, на купині.

Володимир Підпалій

О, явись мені, слово – душі освята.

Ганна Світлична

У слові просвічує слово, словечко, слівце, словенятко...
А слово народжує слово, співає з братами словами.

Петро Перебийніс

Раби – нація, яка не має Слова. Тому й не може захистити себе.

Оксана Пахльовська

У душі виношуємо слово – лагідне й безжальне, ніби криця.

Володимир Земляний

України великої слово – скарб народу, перейдених літ.

Олекса Ющенко

Плодів пора весела вересневих, А слово доспіває в різний час.
І от – гінке і кучеряве древо, Що звеселить і причарує нас.

Олекса Ющенко

Слів дзвінке суцвіття кришталеве увінчує історії сліди.

Олекса Ющенко

Міцніш за сталь і за граніт слова – їх сяєво у вічність проплива.
Олекса Ющенко

Віще слово.
Олекса Ющенко

Нехай же осіняє нас крилато не слава – Слово отче. Слово злато.
Маркіян Лубківський

Хіба метал проймеш словом?
Панас Мирний

О слово дзвінке, озивайся в славі до нас ти крізь давні століття.
Леонід Первомайський

Золоті слова Українські...
Володимир Яворівський

Рідним словом я горджуся, ним говорю, пишу...
Дмитро Третяк

Зустрілося слово, спинилося слово: полюби мене кленово.
Іван Сокульський

Ми змалечку звикаємо до слів, як до повітря, як до хліба звикли.
Євген Летюк

Добра слава з добрим словом – давні побратими.
Андрій Малишко

Весняні барви і кришталевий дзвін у кожнім слові.
Іван Трьомсин

О слово рідне, незрівнянне...
Іван Трьомсин

Відроджуйте, творіть, будуйте... рідне слово.
Іван Трьомсин

Словом добрим і справедливим виховуйте дитину.

Варвара Рець

Лети ж, рідне слово, лети в рідний край!

Олена Пчілка

У скарбницю рідного слова складає одне покоління за другим...
плоди історичних подій, вірування, погляди... словом, весь слід
свого державного життя народ дбайливо зберігає... в слові.

Костянтин Ушинський

І чайкою в серце вривається блискавка слова.

Наталя Забіла

Ні одного невістражданого слова не віддавайте на строгий суд
людей.

Наталя Забіла

Прекрасне слово, але що в ньому, як не від серця йде воно?

Василь Мисик

О слово! Будь мечем моїм!

Олександр Олесь

Є слова, що білі-білі, як конвалії квітки...

Є слова, як жар, пекучі і отруйні, наче чад...

Олександр Олесь

Тепле слово «дякую». Вироблені віками... кращі форми
повсякденного спілкування – це не звичайна людська забаганка...
Це наш повсякденний етикет, наша культура.

Василь Скуратівський

Слово про слово

Тільки рідне слово, пізнане й осягнуте у дитинстві, може напоїти душу поезією, ...пробудити естетичну насолоду багатомірністю і багатозначністю мови предків.

Чингіз Айтматов

Вживайте якомога більше слів, які підкреслюють шанобливе ставлення до людей: «даруйте», «перепрошую», «дякую», «будь ласка».

Іржі Томан

Слово... є одиницею, що невідступно постає перед нашим розумом, як щось центральне в механізмі мови.

Фердинанд де Сосюр

Слова – єдине, що житиме вічно.

Уільям Гезлітт

Слово – перше дзеркало духу.

Франческо Петрарка

Слово, яке йде від серця, проникає в серце.

Нізамі

Немає нічого сильнішого за слово.

Меандр

Слова – теж вчинки.

Анатоль Франс

Немає нічого могутнішого за слово.

Анатоль Франс

Слово вражає жорстоких і руйнує фортецю. Це невидима зброя. Без неї світ належав би грубій силі.

Анатоль Франс

Влучність і доцільність сказаного слова мають часто вирішальне значення для того поняття, яке ним виражене.

Франциск Вейсс

Одного неточного, невдало сказаного або хоча б погано вимовленого слова іноді досить, щоб зіпсувати усе враження.

Адам Міцкевич

Коли словом занадто захоплюються і відривають його від реальності, воно вже втрачає зв'язок з дійсністю.

Титу Майореску

Слово... є певною мірою стимулом розуму.

Титу Майореску

Одне слово, сказане від щирого серця, діє на наш розум сильніше усяких найважливіших доказів,... а особливо, коли воно сказане тоді, коли треба.

Анрі Аміль

Як часто неправильно вжите слово породжує помилкові судження.

Герберт Спенсер

Правильно визначайте слова і звільнете світ від половини непорозумінь.

Рене Декарт

Слово зробило нас людьми.

Іван Павлов

Небо послало Цицерона на землю, щоб показати до якої величчї може дійти слово.

Квінтіліан

Поєднання слова з музикою доповнює одне одного: слову музика надає незвичайну силу, музиці слово – повну визначеність.

Цезар Кюї

РОЗДІЛ 2

МОВА – ПЕРШОДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРИ

*Мова – душа кожної національності,
її святощі, її найцінніший скарб...*

Іван Огієнко

Мова – багатство і гордість народу

Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма нашого організування.

Іван Огієнко

У мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання.

Іван Огієнко

Літературна наша мова виділилася вже в сталі форми, а тому ми мусимо навчатися не якоїсь говіркової мови, але мови всеукраїнської, цебто літературної.

Іван Огієнко

Мова Тараса Шевченка... стала нарижною підвалиною літературної мови.

Іван Огієнко

Літературну мову треба всіма стежками ширити поміж широкі маси, бо з обопільних впливів мови літературної й народної скоріш зростатиме щиро національна культура української мови, як мови цілої нашої нації.

Іван Огієнко

Мова літературна й мова людова – це дві неблизькі собі мови, але різницю між ними мусимо свідомо зменшувати, завжди пишучи ясно і просто.

Іван Огієнко

Добре знання літературної мови набувається повсякчасним її вивченням та глибоким знанням мови народної.

Іван Огієнко

Початок багатьох мовних явищ, треба шукати не з впливу панівної мови, а ще на прабатьківщині.

Іван Огієнко

Літературна мова й є ця спільна всенаціональна мова, цебто мова, об'єднаної нації, оруддя найдоцільнішого порозуміння для всіх окремих племен з їх говірковими мовами.

Іван Огієнко

Літературна наша мова мусить бути чистою, без разячих говіркових привнесень.

Іван Огієнко

Треба всіма силами дбати про те, що зветься культурою літературної мови.

Іван Огієнко

Народна мова в своїй цілості – неоціненний скарб для збагачення мови літературної. Треба тільки вміти доцільно використати цей скарб.

Іван Огієнко

Й скувалася Мова, державна й соборна, В шоломі з крицевої сталі!

Іван Огієнко

Українська мова в багатстві, витонченості й гнучкості не поступається ані жодній із сучасних літературних мов слов'янства.

Михайло Драгоманов

Українська мова... це не мова простолюду, як твердять московські невігласи, а мова цілої нації... чие місце на право самостійного розвитку в ряду цивілізованих народів уже завойоване й неможе бути зайняте ніким іншим.

Михайло Драгоманов

Знання рідної мови визначає багатство, широчінь інтелектуальних і естетичних інтересів особистості.

Василь Сухомлинський

Мовна культура – це живодайний корінь культури розумової, усього розумового виховання, високої, справжньої інтелектуальності.

Василь Сухомлинський

Знай, бережи, збагачуй велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це мова великого народу, великої культури.

Василь Сухомлинський

Мова – це цілюще народне джерело.

Василь Сухомлинський

Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається її, засуджує себе на злиденність душі.

Василь Сухомлинський

Мова – це лад мислення, це віконця, через які людина бачить світ.

Василь Сухомлинський

Користуватися сумішшю з двох мов – це одно з найтривожніших явищ загальнопедагогічного характеру.

Василь Сухомлинський

Рідна мова – то неоціненне духовне багатство.

Василь Сухомлинський

Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені.

Василь Сухомлинський

Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова.

Максим Рильський

В народі немає скарбу більшого, як мова.

Юрій Мушкетик

Мова мамина – свята... Її плекали душі і уста мільярдів.

Микола Адаменко

Без мови рідної Непевні будуть кроки – Вона ж бо перепустка
В світ широкий.

Микола Адаменко

Уклін чолом народу, що рідну мову нам зберіг.

Олександр Олесь

Через рідну мову стали ми на ноги, ввійшли в сім'ю
просвічених Європейських народів.

Михайло Возняк

Мова є найбільш живий, найбільш різносторонній і міцний
зв'язок, що з'єднує сучасні, минулі і прийдешні покоління народу.

Костянтин Ушинський

Мова... не тільки виражає собою життєвість народу, а й є
власне саме це життя.

Костянтин Ушинський

Покоління людей проходить одне за одним, але результати
життя кожного покоління залишаються в мові – в спадщину
нащадкам.

Костянтин Ушинський

Зовсім не байдуже для духовного розвитку дитини, якою мовою вона говорить у дитячі роки.

Костянтин Ушинський

Моя мова... ти даєш поету дужі крила, що підносять правду в вишину, вченому ти лагідно відкрила мудрості людської глибину.

Василь Симоненко

Мова... містить у собі вічну і хвилюючу загадку, увібравши у свої мінливі глибини всі таємниці історії та буття народу.

Юрій Щербак

Мова... – це пам'ять народу,... це колективна совість суспільства, увінчана в слові.

Юрій Щербак

Славте мову цю чудову на оновленій землі.

Павло Тичина

За ставленням кожної людини до своєї мови можна абсолютно точно судити не тільки про її культурний рівень, але й про її громадську цінність.

Костянтин Паустовський

Убога стилістика найчастіше є породженням убогої думки...

Олесь Гончар

Ставитись до мови творчо, сміливо, але з безмежною відповідальністю – це чудово вміла робити наша класична література.

Олесь Гончар

Наша рідна українська мова – це основа нашої безмежно багатой культури. Це наш дух... наша душа, наша пісня.

Олесь Гончар

Найбільше й найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота схованка його духу, його багата скарбниця.

Панас Мирний

Мова – найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем.

Іван Вихованець

Мова – дивосвіт, духовна планета, на якій живе виплекана людиною незліченна кількість слів.

Іван Вихованець

Мова – єдине знаряддя для засвоєння спадщини минулого, найвищих здобутків людської культури, людської мислі.

Іван Вихованець

Упродовж віків народ творив і шліфував свою мову, заносючи в мовну скарбницю переплавлені в ніжній душі добірні перлини пізнання, почуття, мрії... Той витворений народом світ мови оточує нас від народження.

Іван Вихованець

Мова супроводжує вас при опануванні знань з усіх навчальних дисциплін.

Іван Вихованець

Всебічному розвитку особистості сприяє висока культура мови. Це вміння правильно розмовляти й писати, активно використовувати мовні знання, творчо застосовувати їх відповідно до мети та обставин спілкування.

Іван Вихованець

Мова невичерпна у творенні словесних форм.

Іван Вихованець

Хіба можна уявити сучасну українську літературну мову, наприклад, без чудового-пречудового слова «мрія»?... Його вигранив для української мови видатний письменник Михайло Петрович Старицький. Звичайно, так майстерно і так філігранно викувати слово можна тільки у злеті поетичного натхнення.

Іван Вихованець

Творець слова Михайло Старицький геніально вловив закони словотвору і подарував нам і всьому світові неповторні чари свого творіння.

Іван Вихованець

Багато є таємниць у світі, і одна з найбільших з-поміж них – мова.

Іван Вихованець

Кожен день дає нам урок пізнання. І завжди і скрізь наш учитель – мова.

Іван Вихованець

З раннього дитинства і до глибокої старості людина невіддільно пов'язана з мовою.

Іван Вихованець

Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе.

Олесь Гончар

А Вкраїни ж мова – мов те сонце дзвінкотюче, мов те золото котюче, вся і давність, і обнова – українська мова.

Павло Тичина

Як парость виноградної лози, плекайте мову.

Максим Рильський

Мужай, наша мова, серед прекрасних братніх мов.

Максим Рильський

О мова рідна! Золота колиско, в яких світах би не була я, – з тобою серцем, і по-українськи я вимовляю мамине ім'я.

Зоя Кучерява

Мовлення – ріка, а мова її джерело.

Григорій Сковорода

Твоя мова – співучий струмок.

Павло Тичина

Своєї мови рідної і свого рідного звичаю вірним серцем держіться. Тоді з вас будуть люди як слід, тоді з вас буде громада шанована і вже на таку громаду ніхто своєї лапи не положить.

Пантелеймон Куліш

Мова – могутнє знаряддя... і ораторського мистецтва, і поетичної творчості, і ділового листування, і дипломатичних переговорів.

Максим Рильський

Міра володіння рідною мовою є міра духовності людини та суспільства, отже, – міра загального поступу людини.

Петро Кононенко

Любов до рідної мови – найприродніше і найглибинніше духовне начало людського життя.

Дмитро Павличко

Ти зрікся мови рідної. Тобі
Твоя земля родити перестане,
Зелена гілка в лузі на вербі
Від дотику того зів'яне.

Дмитро Павличко

Коли забув ти рідну мову – біднієш духом ти щодня, ти втратив корінь і основу, ти обчухрав себе до пня.

Дмитро Білоус

Мова, що має свою граматику, свої правила, свої звороти в мовленні, неповторні, які не перекласти іншою... Хай спробують передати всю силу, всю велич, витонченість іншою!

Григорій Квітка-Основ'яненко

Без мови немає народу, як сонця без сяйва й тепла.

Сергій Шелунін

Ніякою чужою мовою не можна краще висловити наших найглибших бажань, які ворухаються в нашій серці як саме рідною мовою.

Михайло Возняк

Мово наша!... Невичерпна, вічна, молода, як весняне листя.

Павло Загребельний

Мово, ти відкрита часові, мужня, ніжна і дзвінка.

Дмитро Білоус

Ти велична і проста, ти стара і вічно нова, ти могутня, рідна мово!

Іван Багряний

Благозвучна і мелодійна українська мова.

Йосип Бодяньський

Запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахощів – скількома епітетами супроводиться визнання української мови. І, зрештою, всі ці епітети слухні.

Олесь Гончар

Наша мова – як чарівна пісня, що вміщує в себе і палку любов до Вітчизни... і ніжні запахи рідної землі.

Павло Тичина

На москалів не зважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чіс краще, нехай судять люди.

Тарас Шевченко

Що за милозвучність та краса, не кажучи вже про класичну простоту та безпосередність натхнення. Се – джерело, з якого на здоров'я довго ще будуть пити нащадки. Влучність вислову надзвичайна, а стислість підчас просто непередатна!

Павло Грабовський

Окраса української мови – її милозвучність.

Євген Чак

Рідна мова на чужині ще милішою стає.

Павло Грабовський

Мова – ... невичерпне духовне багатство.

Петро Панч

Наша мрія золота, наше гасло і мета: рідна мова в рідній школі.

Олександр Олесь

Народ без мови – не народ.

Петро Перебийніс

Прийняла я дарунок від нені – то мова, тому скарбу ніколи не скласти ціни.

Любов Забашта

Українська мова. Ніжна й тендітна, а міцніша... броні, бо єднає дух і тіло, бо їй в основі – непорочність, ... чистота.

Борис Харчук

Літературна мова є відшліфованою формою загальнонародної мови, що має певні норми в граматиці, ...лексиці, вимові, наголосі ... і в своєму писемному й усному різновиді обслуговує культурне життя нації.

Олександр Пономарів

Діамант дорогий на дорозі лежав... наша ж мова сія щогодини ясній! Хай коштовним добром вона буде у нас.

Володимир Самійленко

Буду я навчатись мови золотої у трави-веснянки, у гори крутої, в потічка веселого, що постане річкою, в пагінця зеленого, що зросте смерічкою.

Андрій Малишко

Люблю рідну українську мову – казкову, ніжну, мелодійну... таку прекрасну і барвисту, що насолоджує від народження і до скронь сивини.

Іван Трѳомсин

Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків.

Олесь Гончар

Мова – це... музика, мелодика, фарби, буття, сучасна художня, інтелектуальна і мислиннева діяльність народу.

Олесь Гончар

Як гул століть, як шум віків, як бурі подих – рідна мова.

Максим Рильський

Рідна мова. Вона... з шелесту дерева життя і пізнання зі старого в новий світ.

Борис Харчук

Мово наша! Звонкова кринице на середохресній дорозі нашої долі! Твої джерела б'ють десь від магми, тому й вогненна така.

А вночі купаються в тобі ясні зорі, тому й ласкава така.

Катерина Мотрич

Людина, яка втратила свою мову – неповноцінна, вона другорядна в порівнянні з носієм рідної мови.

Павло Мовчан

Не маємо ще сильної інтелігенції, що ще багато людей лічать нашу мову (українську – *унор.*) мужицькою і соромляться скрізь нею говорити, а вона ж дзвінка, а вона ж красна і блискуча.

Іван Карпенко-Карий

Рідна мова – це музика й малювання.

Дмитро Овсянико-Куликовський

Мова народу, народності чи діаспори – то генетичний код національної культури, запорука самобутності та самозбереження.

Дмитро Овсянико-Куликовський

Щоб мова народу в повазі була, від роду до роду між нами жила!

Федір Тишко

Які чудесні барви у нашій рідній мові...

Дмитро Білоус

Рідна мова. Вона з гомону полів, лісів і морів отчої землі, мережана сходом сонця,... переткана калиною... і вишневим цвітом – кожна її ниточка вимочена... в струмках людської звитяги.

Борис Харчук

За допомогою мови творяться великі дива на землі.

Іван Цюпа

Відберіть у людини мову, і вона здичавіє.

Іван Цюпа

Змалку треба шанувати рідну мову, навчаючись від батька й матері, від бабусі й дідуся отчого мовного багатства.

Іван Цюпа

Прилучення дитини до рідної мови – це входження її в суспільство.

Віталій Русанівський

Рідна мова є одним із головних засобів, за допомогою яких створюється соціальний механізм успадкування культури від покоління до покоління, тобто вироблення національної культурної традиції.

Віталій Русанівський

Мова єднає між собою представників певного народу у часі і в просторі.

Віталій Русанівський

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму.

Віталій Русанівський

Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнаціонального спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника.

Віталій Русанівський

Людина реалізується в культурі думки, культурі праці й культурі мови.

Віталій Русанівський

Дбати про мову – це справа совісті сучасної людини, якщо вона громадянин і патріот, а не бюрократ і обиватель.

Віталій Русанівський

Позбавити людину рідної мови – чи то згідно з її волею, чи всупереч їй – аморально: це те ж саме, що підрізати коріння її духовності.

Віталій Русанівський

Мово рідна!... Світлоносна! Ти завжди вабиш, чаруєш, кличеш на теплі могутні хвилі твої... Бо ти є Вічність. Ти є Правда, Добро і Краса народу нашого.

Сергій Плачинда (Кожухар)

Мово рідна!... Твердине моя, і захисток, і гордість... ти одним однісіньким словом зігриваєш, мов сонце, і підносиш над хмарами,... і повертаєш до діяння, до життя.

Сергій Плачинда (Кожухар)

Мово рідна! Ти ж – як море – безконечна, могутня, глибинна. Котиш і котиш хвилі своїх лексиконів, а їм немає кінця-краю...

Сергій Плачинда (Кожухар)

В тобі, мово, неосяжна душа народу.

Сергій Плачинда (Кожухар)

Мово рідна!... Скарбе мій єдиний, з тобою я найбагатший і найдужчий в світі.

Сергій Плачинда (Кожухар)

Вивчайте, любіть свою мову, Як світлу Вітчизну любіть.

Володимир Сосюра

Любіть Україну, ... красу її вічно живу і нову, і мову її солов'їну.

Володимир Сосюра

Вивчайте, любіть свою мову... як рідного неба блакить.

Володимир Сосюра

О мово українська! Хто любить її, той любить мою Україну.

Володимир Сосюра

О мово рідна! Їй гаряче
віддав серце недарма
Без мови рідної юначе,
й народу нашого нема.

Володимир Сосюра

Листку подібний над землею, що вітер з дерева зрива, хто мову матері своєї, як син невдячний забува.

Володимир Сосюра

Без мови нашої, юначе, й народу нашого нема.

Володимир Сосюра

Мово українська, звідки прилетіла, як тут зросла, розцвіла й зарясніла? Чи пила ти воду з Дніпра, чи купалася в його ласкавих водах, чи злітала з його мільйоннокрилим птаством! Мово! Течеш вічно й вільно як Ріка.

Павло Загребельний

Ця ж бо мова для народу вище всіх пісень, симфоній. Ах, вона як два крила, між яких летить свобода.

Павло Тичина

О незвичайна, чародійна мово, хоч пронеслася молодість
громово, твій звук у мене в серці не затих.

Дмитро Павличко

І будуть народи всі йти до країни, де піснею – мово.

Василь Пачовський

О мово, ноче колискова! Прийми мій радісний привіт! Навік
пройшла пора безславна... Цвіти і сяди, моя державна.

Олександр Олесь

В моїм селі уміють все пробачить, І навіть те, що довго тут не
був Та мов залізом обпечуть гарячим, Коли ти мову матері забув.

Микола Томенко

Дбати про багатство, красу і чистоту рідної мови – це наша
спільна справа.

Максим Рильський

Що не річка, то мово – з-над Славути-Дніпра: українська
чудова – кобзи сонячна гра.

Дмитро Білоус

Мово – наша зброя.

Максим Рильський

Багатій, розбруньковуйся, мово, неосяжний чаруючи світ.

Олекса Ющенко

Мово твоя, Україно, з мови твоїх слов'їв.

Дмитро Кремень

Українська мово тепер залунала і гомонем вільним по всьому
роздоллі, по всій Україні озветься вона.

Олена Пчілка

Виплекана веснами і серцями чесними наша мово.

Наталка Білоцерківець

Трембітна мово. Музико. Калино. І спокончвічно назавжди
моя. До тебе завше я душею лину.

Зоя Кучерява

Мово рідна, мово колискова – совісті народної дзвіниця.

Володимир Земляний

Серед цієї суєти не згублю тебе я, рідна мово!

Л. Литвинчук

В залізній мові, в залізнім реченні.

Андрій Малишко

Пам'ятайте серцем: ваша мово – пісня, і в словах любов.

Леонід Кисельов

О мово рідна!... Здаєшся звуком сопілки в полі, шептанням
збіжжя на різних нивах, шелестом верб, калини, тополі...

Іван Кращук

Щира втіхо – рідна мово, Краю отчого окраса, – Є в тобі огонь
Тараса, Щира втіхо – рідна мово.

Данило Кононенко

Мово – коштовний скарб народу.

Іван Франко

Мово росте елементарно, разом з душею народу.

Іван Франко

У мене одна думка: як би нам нашу красну мову так високо
підняти, як підняв її Шевченко.

Панас Мирний

Культуро мови – це духовне обличчя людини. Вона свідчить
про загальний розвиток особистості.

Ольга Федик

Мова тоді гарна, коли вона якнайповніше і якнайточніше передає думки... і легко сприймається, зрозуміла.

Ольга Федик

Культура мови тісно пов'язана з культурою мислення. Якщо людина ясно, логічно мислить, то й мова в неї ясна, логічна.

Ольга Федик

Грамотна, багата мова – не тільки ефективний засіб передачі й сприйняття думок..., а й вияв поваги до людей, з якими спілкуєшся, до народу, який створив цю мову.

Ольга Федик

Рідна мово материнська,
Ти – душа мого народу,
Будь від роду і до роду,
Рідна мово материнська.

Данило Кононенко

Мово моя українська –
Батьківська, материнська,
Я тебе знаю невивчену –
Просту, домашню, звичну.

Валентин Бичко

Солов'їну, барвінкову,
Колосисту – на віки –
Українську рідну мову
В дар дали мені батьки.

Володимир Лучук

Синів і дочок багатьох народів я зустрічав, які перетинали морські кордони і, находив, багато бачили, багато знали.

Я їх питав із щирою душею:
– Яку ви любите найбільше мову?

І всі відповідали: – Ту, що нею співала рідна мати колискову.

Дмитро Білоус

Рідна мова, перше слово, Ти в устах моїх плекала, Першу пісню колискову Наді мною вознесла.

Богдан Стельмах

Пречиста рідна мова з непам'ятних глибин – співуча, як весілля, живуча як верба.

Богдан Стельмах

Краса і сила рідної мови таїться не в її фонетичних перевагах, ... а у здатності впливати на почуття людини, ...змушувати бриніти найтонші струни людської душі.

Борис Антоненко-Давидович

Забувши мову України, Забули ви усе святе, Тож рідна стежка із долини Для вас тернами заросте.

Микола Сом

Чарівна криниця – наша мова рідна,
Кривить той душею, хто каже, що бідна,
Вслухайся в звучання, не цурайся слова,
Мелодійна пісня – наша рідна мова.

Ульяна Данильцова

Українська мова за своїми виражальними можливостями, лексичними арсеналами, музичними прикметниками, історичними надбаннями... належить до найрозвиненіших мов світу.

Дмитро Павличко

Нашій мові потрібен вогонь любові, потрібна духовна міць.

Дмитро Павличко

Рідна мова... життя духовного основа.

Максим Рильський

Рідна мова – найдорожчі золоті дукати.

Дмитро Третьак

Ой яка чудова українська мова!... Є в ній ліс – лісок-лісочок, пуша, гай, діброва... І така ж розкішна і гнучка, як мрія.

Олександр Підсуха

Серцевиною мови є грамати́ка.

Іван Вихованець

Синтаксис душа мови.

Максим Рильський

Що твої промови, коли ти ні бе ні ме у правилах мови.

Степан Олійник

Мало знати мову, треба і в самій мові знайти щось. Треба зуміти взорувати її на чистім перводжерелі, треба так її скристалізувати, аби вона лилася невисихаючим струмком...

Григорій Ходкевич

Мова – основа культури кожної нації, найбільший її скарб, і силою відібрати її в людини чи народу – всерівно, що відібрати усе минуле й сучасне.

Григорій Нудьга

Давність культури визначається давністю мови.

Григорій Нудьга

Мова є засіб не виражати окрему думку, а створювати її.

Олександр Потебня

Мова в усьому своєму обсязі і кожне окреме слово відповідає мистецтву, притому не тільки за своїми стихіями, а й за способами їх поєднання.

Олександр Потебня

Надзвичайна мова наша є ще таємницею. В ній всі тони й відтінки, всі переходи звуків від твердих до найніжніших.

Микола Гоголь

О, що за мова! Тільки скажеш слово – й воно співає так, неначе вітер струни торкнувся.

Михайло Браун

Мова – наша зброя, якою ми служимо народові.

Максим Рильський

Красивий, щедрий рідний край і мова наша солов'їна.

Іван Січовик

Розвивайсь і далі, мово наша рідна.

Олександр Підсуха

Мово рідна! Колискова
Материнська ніжна мово!
Мово сили й простоти.

Іван Багряний

Живе поезія у мові,
Якої мати вчила нас,
... в усмішці, любові,
В красі звичайній, без прикрас.

Максим Рильський

– Здрастуй, сонце! Добрий день, сонце! – Вітають його на різних, але однаково дзвінкх і однаково співучих, однаково прекрасних і улюблених мовах.

Юрій Збанацький

Хай розквітає веселково у невиданій красі наша мова
калинова, наше сонце у росі.

Павло Тичина

Усі ми любимо нашу співучу та дзвінку українську мову. Але це аж ніяк не означає, що нам є чужими чи далекими мови інших народів.

Павло Тичина

Я славлю спільність мов
І славлю їх одмінність
Основу всіх основ –
правічну їх родинність...

Ігор Муратов

Мова: устами людей різних народів

Мова народу – це його дух, і дух народу – це його мова.

Александр фон Гумбольдт

Хто не любить рідної мови, солодких, святих звуків свого дитинства, не заслуговує на ім'я людини.

Йоганн-Готфрід Гердер

Я дуже люблю... народну українську мову, звучну, барвисту й таку м'яку.

Лев Толстой

Я непогано розумію українську мову, і в моїй бібліотеці є немало томів українських віршів. Люблю їх перечитувати. Це мова – співуча, мелодійна – мені дуже подобається.

Поль Робсон

Мова козаків... дуже ніжна і сповнена пестливих виразів та незвичайно витончених зворотів.

П'єр Шевальє

Ця мова – українська – є одна з найбагатших мов слов'янських...ця мова... поетична, музична, мальовнича.

Іван Срезневський

Головне достоїнство мови – в ясності.

Стендаль

Скільки ж ласки й принадливих мрій В твоїй милій чаруючій мові...

Расул Гамзатов

Народ, що не усвідомлює значення рідної мови для свого вищого духовного життя і сам її покидає й відрікається, виконує над собою самовбивство.

Павел Йозеф Шафарик

РОЗДІЛ 3

КРАСНОМОВСТВО: ГАРМОНІЯ ДУМКИ І СЛОВА

Красномовство належить до тих мистецтв, які усе здійснюють і усього досягають словом...

Платон

Мистецтво говорити

Хто володіє великою силою слова (а її у небагатьох можна знайти), навіть і той не буває вільний від постійних трудів.

Іоанн Златоуст

Красномовство – це прекрасне світило таланту, яке робить нас здатними до красномовства і підготовленими до навчання.

Цицерон

Красномовство, тобто мистецтво говорити доладно, складно й гарно, не має ніякої певної галузі, межі якої його б сковували.

Цицерон

Красномовство... супутник і слуга мудрості.

Цицерон

Істинно красномовним є той, хто звичайні предмети виражає просто, великі – звеличено, а середні – помірно.

Цицерон

Красномовство – це мистецтво говорити так, щоб ті, до кого ми звертаємося, слухали не лише без труднощів, але із задоволенням.

Блез Паскаль

Красномовство полягає у вмінні встановлювати зв'язок між умами і серцями наших слухачів.

Блез Паскаль

Красномовство... збрало й утримує у своїх руках, можна сказати, сили усіх мистецтв.

Платон

Переконлива мова – лікує душі.

Платон

Красномовство має бути діловим, а не марнословним.

Платон

Якщо хто вирішив оволодіти красномовством по-справжньому, він повинен бути людиною справедливою і тямущою.

Платон

Платон, поєднуючи мудрість із красномовством, майстерно схилив до себе серця і дух своїх слухачів не блюзнірством і хитрощами, але більш силою істини.

Клод Віланд

Красномовство – це дар, який дозволяє нам оволодіти розумом і серцем співрозмовника.

Жан де Лабрюйєр

Красномовство – це не що інше, як уміння надавати красу логічним побудовам.

Дені Дідро

Красномовство є вірний вираз істинного почуття.

Жан-Франсуа де Лагарне

Красномовство необхідне таке, яке відкидало б всяку нещирість.

Шарль Роллен

Джерело красномовства у серці.

Джон Мілль

Істинне красномовство – це вміння сказати все, що треба, і не більше, ніж треба.

Франсуа Ларошфуко

Уміння ненароком зронити фразу – один з найважливіших секретів красномовства.

Себастьян-Рош Ніколя де Шамфор

Немає нічого красномовнішого, ніж глибокі роздуми.

Нікола Шарль Жозеф Трюбле

Мовлення дається багатьом, але мудрість нечисленним.

Катон Старший

Коли словом занадто захоплюються і відривають його від реальності, воно вже втрачає зв'язок з дійсністю і стає сильним засобом сп'яніння розуму.

Титу Майореску

Хто ясно мислить, той ясно й викладає.

Артур Шопенгауер

Стрімкість, яка є достоїнством красномовства, може бути плодом тільки душі полум'яної, чутливої й абсолютно прив'язаної до свого предмета.

Амбруаз Тома

Немає красномовства без думок.

Амбруаз Тома

Ясність – краса глибоких думок.

Люк де Клан'є де Вовенарг

Не те добре, що кричить великим голосом, а те є велике, коли говорить добре.

Демосфен

Заговори, щоб я тебе побачив.

Сократ

Доки кожне слово вимовляється правдиво, доти і мистецтво слова удосконалюється.

Джон Раскін

Прекрасна справа – уміти в усіх випадках володіти словом.

Джованні Боккаччо

Сила духа й пристрасть роблять людей красномовними.

Квінтіліан

Багато говорити і багато сказати не є те саме.

Софокл

Зброя красномовства вимагає мудрості й чесності.

Луї-Філіпп Сегюр

Чим прекрасніша думка, тим дзвінкіша фраза.

Гюстав Флобер

Ясний виклад думок – незмінний супутник розуму.

Франциск Вейсс

Добре говорити – значить просто добре думати вголос.

Ернест Ренан

Гонористість – найбільша перешкода істинному красномовству.

Гільті

Висловлюйтесь ясніше, не затуманюючи і не заплутуючи смисл.

Мігель де Сервантес

Мовлення, яке я люблю, це безхитрісне, просте мовлення, таке саме як на папері, так і на вустах... вільне від усякої набундюченості, невимушене, сміливе...

Мішель Екем де Монтень

Усне мовлення – одне з найсильніших знарядь людини... Воно є животворним і схоплюється цілком, просякнуте враженнями й поступом людського духу.

Паоло Мантегацца

Учися подобатися... вдалим вибором слів і точною зміною голосу. Той, хто вміє приємно говорити, прихиляє своїх слухачів, і тому, коли прийде час спонукати їх до чогось доброго чи відхиляти від будь-чого злого, він матиме на них більший вплив.

Сільвіо Пелліко

Надавайте перевагу простим словам, не збіднюючи при цьому свою мову.

Регінальд Цільке

Ясність думки і ясність виразів, звичайно, зустрічаються разом.

Джордж Маколей

Талант ніколи не говорить трьох слів там, де досить двох.

Георг Ліхтенберг

Або якомога коротше, або якомога приємніше.

Плутарх

Справжнє красномовство полягає у сутності.

Шарль-Огюстен де Сент-Бев

Все, що хочеш сказати, розглянь перш за все в голові своїй, бо у багатьох язик передує і самій думці.

Ісократ

Говорить добре той, хто поширює роздуми цілого дня, тижня, місяця, а іноді цілого свого життя у мовленні, яке триває годину.

Моріс Ажам

Пристрасті – небезпечна зброя, коли вони не керуються розумом, але вони сильніші самого розуму, якщо супроводжують його й служать йому. За допомогою пристрастей красномовство владарює й торжествує над серцем. Хто вміє пристойно збуджувати їх, той керує розумом людей.

Шарль Баттьо

Красномовство – це Божий дар; дорогоцінне каміння, породження суто природою.

Михайло Сперанський

У всякому творі є певна пануюча думка, до сеї думки повинне все стосуватися. Кожне поняття, кожне слово, кожна буква повинні йти до свого кінця, інакше вони будуть введені без причини, вони будуть зайвими, а все зайве є нестерпним.

Михайло Сперанський

Основою красномовства... є пристрасті.

Михайло Сперанський

Красномовство є дар потрясати душі, переживати в них свої пристрасті і віддавати їм образ своїх понять.

Михайло Сперанський

Хто має справу з людьми... повинен мислити добре, але говорити ще краще.

Михайло Сперанський

Навчати красномовства неможливо, бо неможна навчити мати пишну уяву й сильний розум. Але можна навчати, як користуватися цим божественним даром.

Михайло Сперанський

Якщо красномовство розуму з'єднається з красномовством серця, то майже немає і сил їм протистояти.

Михайло Кошанський

Виникнення красномовства відноситься до перших часів суспільного життя, хоча воно тоді було більше даром природи, ніж плодом мистецтва.

Олександр Мерзляков

У суспільстві, де зневажається істинне красномовство панує... банальна балаканина.

Антон Чехов

Для інтелігентної людини погано говорити повинно б вважатися такою ж непристойністю, як не вміти читати й писати, а у справі освіти й виховання навчання красномовства слід було б вважати неминучим.

Антон Чехов

Красномовство є мистецтво про всяку дану матерію красно (добре) говорити і тим самим схилити інших до своєї про це думки.

Михайло Ломоносов

Силами красномовства... захищаємо невинних,... перешкоджаємо розрухам безпутників, відвертаємо шкоди і небезпеки,... зберігаємо дружбу, потішаємо пригноблених,... викорчовуємо ненависть, здобуваємо прихильність, втихомирюємо сварки і незгоди.

Феофан Прокопович

Стріли, мечі... можуть мати владу над тілом, можуть підривати мури, але не можуть подолати загартованого духу... Якою повинна бути та сила, котрій міг би підкоритись дух? ...Такою силою є красномовство.

Феофан Прокопович

Багато благ як громадських, так і приватних... і вигід людського життя походять з красномовства. Суспільна його користь така: передусім, завдяки красномовству люди відокремились від тваринного дикого життя... заснували міста та встановили тверді закони.

Феофан Прокопович

Що можна уявити собі принаднішим, приємнішим, солодшим, ніж красномовство, ...яке приховує і захоплює людські душі.

Феофан Прокопович

За допомогою красномовства ти можеш здобути найбільшу прихильність, найміцнішу дружбу, найбільшу відданість.

Феофан Прокопович

Природна течія думки дає, крім розумової, глибоку естетичну насолоду.

Анатолій Коні

В основі судового красномовства покладено необхідність доказувати і переконувати.

Анатолій Коні

Судове красномовство – необхідна частина справжньої культури судового процесу, без якої справедливе правосуддя не мислиме.

Анатолій Коні

Потрібно знати предмет, про який говориш, точно і детально...

Анатолій Коні

Загальний рівень судового красномовства є яскравим зразком рівня поваги до людини в суспільстві.

Анатолій Коні

Недопустимі висловлювання грубі, принижуючі. Вони не підсилюють, а лише послаблюють обвинувачення

Анатолій Коні

Навіть найцінніші думки можуть бути втрачені, якщо вони не оформлені в дієву словесну форму.

Петро Пороховициков

Істинний оратор

Ніщо не може бути світлішим та сильнішим істини.

Іоанн Златоуст

Істинно, хто впадає у пристрасті до нерозумних похвал, той не матиме ніякої користі ні від яких багатьох трудів своїх, ні від сили свого слова.

Іоанн Златоуст

Мета оратора – говорити переконливо.

Цицерон

Істинний оратор... своїм впливом і мудрістю не лише собі пошукує почет, а й багатьом громадянам, та й усій державі загалом приносить щастя й добробут.

Цицерон

Найкращий оратор є той, хто своїм словом і повчає слухачів, і дає насолоду, і справляє на них сильне враження.

Цицерон

Оратор – це просто людина, яка вміє користуватися у справах судових і громадських словами, приємними для слуху, і судженнями, переконливими для розуму.

Цицерон

Оратор повинен володіти дотепністю діалектика, думками філософа, словами мало не поета, пам'яттю законодавця.

Цицерон

Вміння правильно говорити... ще не заслуга, а не вміння – вже ганьба, тому що правильне мовлення, по-моєму, не стільки достоїнство вправного оратора, скільки властивість кожного громадянина.

Цицерон

Найбільша цінність оратора не тільки сказати те, що потрібно, але і не сказати того, чого не треба.

Цицерон

Оратор багатий не лише словами, а й думками.

Цицерон

Мета оратора – говорити переконливо.

Цицерон

Істина завжди торжествує.

Цицерон

Ораторові приходить на допомогу ще м'якість голосу, скромний вираз обличчя, ласкавість мовлення.

Цицерон

Для оратора немає нічого важливішого при проголошенні промови, ніж прихилити до себе слухача.

Цицерон

Вчити – обов'язок оратора, давати насолоду – честь... справляти ж сильне враження – необхідно.

Цицерон

Немає такого предмета, який був би виражений гарно й достойно і не став би надбанням оратора!

Цицерон

Нічого немає прекраснішого за досконалого оратора.

Цицерон

Оратором є лише той, хто в змозі говорити з кожного питання гарно, вишукано і переконливо.

Корнелій Тацит

Нехай уникає оратор бридких і низьких жартів, нехай вводить різноманітність.

Корнелій Тацит

Оратор є красномовним тільки тоді, коли здається всім, що він говорить правду.

Квінтіліан

Оратор повинен... розв'язувати справи великої важливості і завжди прагнути перемогти.

Квінтіліан

Оратор користується народною прихильністю лише тоді, коли завчасно продумує, що буде говорити: лише цим доводить він свою відданість народу, а той, хто не турбується, як буде сприйнята його промова, діє... як людина, яка більше спирається на силу, ніж на переконання.

Демосфен

Є три причини, які збуджують довір'я до мовця, тому що є рівно стільки речей, в силу яких ми віримо без доказів, – це розум, добро, чесність.

Арістотель

З розумовим запасом людини і з її здатністю необхідно рахуватися, хоч би за чим ми зверталися до неї – навчити її чогонебудь, переконати у чомусь... В ораторському мистецтві це знання дає точку опори доказам оратора і становить необхідну умову для доступності промови.

О. Бен

Оратор має безліч спільних точок зору зі своїми слухачами, але вважати, що всі люди в усьому схильні вчиняти так, як ми самі, це хоча й природно, але не правильно.

О. Бен

Оратор має бути знайомий з предметом промови до найменших дрібниць, тоді він зможе користатися усіма сторонами предмета для досягнення успіху.

О. Бен

Виявлення своїх почуттів оратором є могутній засіб захоплювати інших.

О. Бен

У душі оратора повинна лежати істина.

Густав Лансон

Оратор, який виступає на громадських зборах і який бажає прикувати увагу слухачів, повинен говорити з чистим серцем і відкритою душею.

Єгор Фукс

Як багато може означати вираз душевних рухів в очах, легкий рух руки,... погляд! ...Ними часто робить оратор в одну мить такі дії, яких не зробила б поєднана сила діалектики і красномовства відбірковими словами.

Клод Віланд

Оратор, достойний уваги, є той, хто користується словами для думки, а думкою для істини й добродішності.

Франсуа Фенелон

Оратор, який виступає перед певною аудиторією, повинен враховувати рівень її здібностей, інтересів...; в іншому випадку він даремно буде розраховувати на вплив її слухачів і на прихильність.

Девід Юм

Це великий ораторський прийом – вміти іноді тільки вговорити людей, коли їх можна було б переконати.

Георг Ліхтенберг

Часто оратори надолужують довжиною те, чого не вистачає у них у глибину.

Шарль Монтеск'є

Істинний мудрець, хто вміє багато сказати коротко і ясно.

Аристофан

Багато говорити і багато сказати не є те саме.

Софокл

Усякий прекрасний і багатий думками розум завжди буде висловлюватися найбільш природно, без натяків і ясно повідомляти свої думки іншим. Навпаки, розумова злиденність, заплутаність, пихатість будуть обряджатися у найвишуканіші вирази, щоб пишними фразами прикрити буденні думки, подібно до людини, яка, не маючи величі краси, хоче замінити цей недолік одягом.

Артур Шопенгауер

Справжній оратор прикрашає свою промову тільки світлими істинами, найблагороднішими почуттями, виразами сильними й відповідними тому, що бажає він навіяти... він мислить, відчуває і слова йдуть.

Франсуа Фенелон

Людина, обдарована великою душею з деяким природним хистом говорити... ніколи не повинна боятися браку виразів, її найнезначніші промови матимуть вірцеві риси, яким високомовні красномовці не в змозі навіть внаслідувати.

Франсуа Фенелон

Справа хорошого оратора – повернути предметам власну їх важливість і красу.

Михайло Сперанський

Сильне почуття і жваве уявлення для оратора необхідні абсолютно.

Михайло Сперанський

Під пристрасним у слові я розумію ті місця, де серце оратора промовляє серцю слухачів.

Михайло Сперанський

Якщо пристрасть у тобі не дихає ніколи слово твоє не оживиться, ніколи не запалиш уяви твоїх слухачів.

Михайло Сперанський

Щасливий той, кому природа дарувала гнучкий, сильний, чистий... і дзвінкий голос.

Михайло Сперанський

Мова обличчя завжди була визнана найтоншим тлумачем позувань душевних. Часто один погляд, одне опускання брови говорить більше, ніж усі слова оратора, а тому він повинен вважати найістотнішою частиною свого мистецтва вміння настроювати обличчя відповідно до мовлення; а особливо око – орган душі настільки сильний, настільки й виразний, як і мова, – повинно слідувати за усіма його рухами і передавати слухачам почування його серця.

Михайло Сперанський

Майстерний ритор при збудженні й заспокоєнні пристрастей повинен дбати, аби подібні випадки так жваво, яскраво слухачам у слові зобразити, щоб вони пропоновану справу, як перед очима, ясно бачили.

Михайло Ломоносов

Записи в руках оратора на 50 % знижують інтерес до виступу... Важко примусити аудиторію витерпіти читання промови за папірцем.

Дейл Карнегі

Говоріть просто, але водночас виразно й вишукано.

Петро Пороховициков

Щоб переконати інших, треба ретельно зважувати кожне слово.

Петро Пороховициков

Знайте ціну словам, пам'ятайте, що одне просте слово може виражати всю суть справи..., один вдалий епітет інколи вартий цілої характеристики.

Петро Пороховициков

Пристойний вигляд, положення, виразність і зміни обличчя, рухи рук... повинні відповідати змісту мовлення й оживляти кожне слово.

Олександр Мерзляков

Рухи тіла оратора повинні певним чином не тільки малювати характер його, але й усяку думку і почуття.

Олександр Мерзляков

У слові чи розмові лежать три наміри оратора: научення, переконання і мистецтво зворушити слухача.

Олександр Мерзляков

Коли греки склали із красномовства науку, тоді з'явилися між ними так звані оратори, які використовували своє мистецтво або у справах державних, або у судових дослідженнях.

Олександр Мерзляков

Все, що тільки є у природі речей, може бути предметом промов оратора.

Феофан Прокопович

Оратор ставить перед очі подвиги героїв, ... величаво прикрашає мужів, що здобули славу... виголошує похвали... Адже ж чеснота, якщо її хвалити, збільшується і росте не лише в душі однієї людини, а й інших закликає до наслідування.

Феофан Прокопович

Мистецтво того хто хвалить, полягає не в брехні, а в ампліфікації (нагромадження позитивних якостей особи, речі, які ми хвалимо – *упоряд.*) правдивої похвали, у пишності, дотепі та витонченості стилю.

Феофан Прокопович

Ратаї слова приводячи словесних ягнят до духовного ярма і занурюючи... рало у мисленневих борознах, ...й засипаючи сім'я духовне, надіями майбутніх благ веселяться.

Кирило Туровський

Слово – один з найвеличніших видів зброї людини. Безсиле саме собою, воно стає могутнім та невідворотним коли сказане уміло, щиро й вчасно.

Анатолій Коні

Промова: майстерність переконання і впливу

Дар переконливої мови є той самий, що і дар лікування, бо лікування допомагає тілові, а переконлива мова лікує душі.

Платон

В чому полягає мистецтво промов: вони не повинні бути ні довгими, ні короткими, але в міру.

Платон

Насамперед, слід пізнати істину стосовно будь-якої речі, про яку говориш чи пишеш.

Платон

Промови достойної людини завжди спрямовані до вищого блага.

Платон

Тільки в промовах повчальних, які проголошуються заради навчання, у промовах про справедливість, красу й благо є ясність, досконалість, які варті старань.

Платон

Промова складається з трьох елементів: із самого оратора, з предмета, про який він говорить, та особи, до якої він звертається.

Арістотель

Ясність – головна перевага промови, бо очевидно, що неясні слова, не роблять своєї справи.

Арістотель

Достоїнство стилю полягає в ясності: доказом цього служить те, що якщо промова не є ясною, вона недосягає мети.

Арістотель

Стиль не повинен бути ні занадто низьким, ні занадто високим, але повинен відповідати предметові мовлення.

Арістотель

Стиль мовлення писемного – самий точний.

Арістотель

Недостатньо знати, що слід сказати, але необхідно сказати це так, як треба; це значною мірою сприяє тому, щоб промова справила необхідне враження.

Арістотель

Тон промови слід обирати такий, який найбільшою мірою утримує увагу слухачів і який не тільки їх усолоджує, а й насолоджує без пересичення.

Цицерон

Ніхто ніколи не міг ні пишності, ні переваги у красномовстві здобути без науки про промови і, що ще важливіше без всебічної освіти.

Цицерон

Промова..., яка відповідає і поняттям і думкам слухачів, становить невід’ємне надбання оратора.

Цицерон

Промова повинна розцвітати і розгортатися тільки на основі повного знання предмета.

Цицерон

Привернути слухача, збудити його увагу..., викласти справу коротко й ясно... обґрунтувати свою точку зору та спростувати протилежну і зробити це не хаотично, а за допомогою такої побудови окремих доказів, щоб загальні наслідки впливали із часткових доказів; нарешті замкнути все це запальним або заспокійливим висновком.

Цицерон

Саме промова солідна, пишна, яка відповідає і поняттям, і думкам слухачів, становить невід’ємне надбання оратора.

Цицерон

Ті, хто говорять або коротко, або стримано, можуть суддю про щось повідомити, але не схвилювати: а вся справа у цьому.

Цицерон

І найблискулучіша промова набридає, якщо її затягти.

Блез Паскаль

Важлива основа ораторського мистецтва – тренування дихання.

Регінальд Цільке

Перш, ніж взяти слово проголосити промову, її слід підготувати.

Регінальд Цільке

Вступ є самою видимою й відчутною частиною: його слухають з більшою уважністю, він привертає або відволікає увагу слухачів. Часто, якщо вступ красномовний, слухачі у таке приходять засліплення, що огріхи в інших частинах промови ніким не бувають помічені; якщо ж він поганий, то хоч би, якою решта твору була прекрасною, оратор сприймається усіма без задоволення; настільки сильними є перші враження.

Габріель Анрі Гайар

Виразний погляд, доречно зроблений рух... варті іноді значно більше усіх промов.

Габріель Анрі Гайар

Промова, яка турбується про істину, повинна бути простою і не мудрованою.

Луцій Анней Сенека

Майстерна промова здатна голубити, запалювати, полонити...

Френсіс Бекон

Найпереконливіші промови саме ті, де міститься найбільше образів.

Клод Гельвецій

Добре підготовлена промова – це на 9/10 виголошена промова.

Дейл Карнегі

Не робіть властивої майже усім помилки – не робіть спроби торкатися у невеликій промові надто великого кола питань! Візьміть один чи два аспекти теми й спробуйте висвітлити їх ґрунтовно.

Дейл Карнегі

Для ясності промови необхідно, щоб кожне слово вживалося в якомусь із добре відомих його значень і щоб до думки добиралися найбільш доречні слова.

О. Бен

Для переконливості слід уміти урізноманітнювати вирази. Факт, який не залишив враження в одній формі, може мати успіх при її зміні.

О. Бен

Стислість надає сили мові.

О. Бен

Стислість характеристики зовсім не є перевагою у судовій промові, коли з особистістю пов'язане пояснення справи.

Петро Пороховициков

Істинна стислість полягає у тому, щоб говорити лише те, що достойне бути сказаним і, навпаки, не говорити того, що кожен сам може подумати. Але стислості ніколи не треба приносити в жертву ясність чи граматичну правильність мовлення.

Артур Шопенгауер

Занадто багато слів затемнюють думку, яка повідомляється. Кожне зайве слово, хоча й поставлене для роз'яснення, справляє зворотню дію. Багато слів для небагатьох думок – неспростоване свідчення посередності; ознака видатної голови – багато думок у небагатьох словах.

Артур Шопенгауер

Розумна промова надовго приковує увагу до однієї й тієї самої людини.

Жан-Жак-Руссо

Проголошуючи промову, я повинен, передусім, потурбуватися про те, щоб переконати слухачів... Найсильніше ж переконання – обіцянка сказати нові дуже важливі речі, щоб привернути увагу аудиторії.

Аліґ'єрі Данте

Якщо хочеш переконати, прагни, перш за все, сподобатися; прагни, щоб голос твій звучав гармонійно, ...щоб головні пункти у твоїй промові та її висновках звучали сильно й голосно.

Філіп Честерфілд

Промова, так само як і наші вчинки, створює сприятливе враження тільки тоді, коли вона сповнена невимушеності, простоти й щирості.

Франциск Вейсс

Промова, яка не творить у вас ніякого відчуття, яка служить тільки для звеселення вашого розуму... хоч би якою гарною вона здавалася, не може називатися красномовною.

Франсуа Фенелон

Розвиваючи думку в промові, слід спочатку схему її вкласти в розум слухача.

Василь Ключевський

Найкращі виступи прості, зрозумілі, наповнені глибинним змістом.

Анатолій Коні

Якщо думка стрибає з предмета на предмет, ...якщо головне постійно переривається, тоді таку промову, майже неможливо слухати.

Анатолій Коні

Не слід дуже поспішати або зайву протяжність використовувати, тому що від першої промови буде слухачам незрозуміло, а від другої – нудно.

Михайло Ломоносов

Промову виголошувати слід голосом чистим, безперервним... кожна фразу, склад і літеру вимовляти чисто і ясно.

Михайло Ломоносов

Промова, прикрашена словами і думками, з приємністю сприймається слухачами.

Феофан Прокопович

Стиль промов змінюється... відповідно до їхнього змісту.

Олександр Мерзляков

Стиль промов змінюється до безконечності, відповідно до їхнього змісту. Оратор використовує всі три головних види роду стилю, як-то: простий, або народний – у поясненні своєї справи, у пропозиціях чи розгляді думок; середній – для того, щоб деякими пристойними прикрасами замінити сухий і нудний образ доказів та пояснень, щоб оживити його картинками, описами й роздумами; і, нарешті, високий – у тих місцях, де володарює пристрасть, де вживається усе, щоб запалити уяву й зворушити серце.

Олександр Мерзляков

Найславніші промови, які дійшли до нас, належать Демосфену, Есхілу, Лізіасу, Сократу.

Олександр Мерзляков

ЧАСТИНА II

ТЕКСТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОРИГІНАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

Буде жити наше слово, буде!..

Пантелеймон Куліш

Тексти відображають панораму життєвого шляху людей різних епох і поколінь у буденних і святкових проявах – веселих, радісних, урочистих, добродійних, а часом комічних і смішних, – які бадьорять, надихають, зігрівають. Є також і прикрі історії, що змушують задуматися над простими людськими істинами; переосмислити бачення моральних і матеріальних цінностей; ступити на щабель духовності і гуманності; проснуватися для нового дня, для нового кроку...

Особливістю текстів є збагачення їх цитатами мудреців Сходу, класиків світової літератури, зокрема, українських письменників нашої сучасності. Висловлювання не переповнюють тексти, хоч і часто вживаються, а навпаки, стали їх життєдайним джерелом; увиразнюють розуміння духовних витоків у слові; спрямовують на добрі вчинки; застерігають від зла та роблять їх оригінальними, інформативними, цікавими.

У текстах використано найкращі мовні засоби, наділені різними семантико стилістичними відтінками.

Тексти мають пізнавальне, навчально-виховне спрямування. Робота над ними сприяє розвитку логічного й образного мислення, творчих інтелектуальних здібностей; зміцнює мовні й мовленнєві навички.

Читаймо – буде цікаво.

Руслан Кацавець

РОЗДІЛ 1

ВІД ПОКОЛІННЯ – ДО ПОКОЛІННЯ

*Бережіть свою віру, звичаї, свою мову...
Іван Огієнко*

Святвечір

6 січня – Святвечір. За українським звичаєм, на Святвечір варять кутю, узвар; печуть пиріжки із сушеними грушами, яблуками, абрикосами, з маком, капустою, квасолею... По числу апостолів – господині готують 12 пісних страв, що мають подаватися до столу.

Постуючі перед Різдвом до появилення першої зірки – нічого не їдять. Ось на небі з'явилася перша зірка. Настав Святвечір. За столом збирається вся родина. У святе Навечір'я першою їдять кутю. За звичаєм дітям розповідають легенди про те, як волхви (мудреці зі Сходу), дізнавшись про народження Ісуса, приносили йому дари: золото, ладан і благовонну смолу, миру. Цього вечора діти несуть вечерю хрещеним батькам, дідусеві й бабусі, родичам, сусідам (обрядово: у білу хустку ставляють тарілку з кутею, зверху другу – з пиріжками, зв'язують кінці хустки та й несуть) і, подаючи, примовляють: «Зі Святим вечором, будьте здорові! Батько і мати прислали Вам вечерю». Господиня приймає вечерю, а натомість вкладає своїх пиріжків, ласощі. Дітей пригощають солодощами, дарують гроші, стрічки, намисто. Радуються діти дарам і весело біжать уже до іншої оселі.

Пам'ятаймо: «Хвалить Господа, всі народи, прославляйте Його, всі люди...» (Псалтир).

Різдво Христове

7 січня – Різдво Христове. Це найкраще родинне зимове свято. Цього дня хлопці й дівчата колядують: «Ой радуйся, земле, Син Божий народився!» А дорослі, розговівшись після посту, ходять у гості. Рідня з ріднею зустрічається, сусід сусіда частує – благословенний день, щире слово мовиться – Різдво Христове возвеличається! Застілля знаменується кутею, різними святковими стравами, традиційним українським напитком. «...Є багато радостей у дитинстві, але не знаю більшої, ніж Різдво Христове» (Л. Орел).

Різдвяні святки продовжуються. Відбуваються веселі дійства, радуються дорослі і діти, бо «... радість стала, яка не бувала: над вертепом звізда ясна світлом засіяла, де Христос родився, з Діви воплотився, як чоловік пеленами, убого укритися». Небо і земля співає – Бога возвеличає: «Ангели співають, славу й честь звіщають, На небесі і на землі мир проповідують...».

Пам'ятаймо: «Величає душа моя Господа...» (Евангеліє від Луки).

Руслан Кацавець

Щедрий вечір. Свято Маланки

13 січня – Щедрий Вечір і свято Маланки. Так, напередодні Нового року (за старим стилем) – Щедрий Вечір. Це дешиця стародавнього дохристиянського звичаю. За християнським календарем – День преподобної Меланії. Тож свята об'єдналися: узвичаєно Щедрий Вечір і свято Маланки.

Внаслідок розбіжностей між Григоріанським (світським) та Юліанським (церковним православним) календарем, українці святкують Новий рік двічі. Офіційне святкування Нового року – 1-го січня. 14-те січня, за традицією, є складовою прадавнього, календарного обрядового циклу. Нині має назву Старий Новий рік.

У навечір'я Нового року (13 січня) в церквах відбуваються урочисті богослужіння. Господині ж готують святкову вечерю, що у народі називають Щедрою, оскільки страви не є пісними. Тож на столі – різні скромні смаколики...

За народним звичаєм, на свято Маланки готували свинячі нутрощі (за ними визначали, яким буде врожай); зі свинячих ніжок

варили «дрилю», щоб у людей не боліли ноги. Вшановували Маланку (Меланку, Миланку) досить багатим застіллям.

А ще цього дня визначали погоду. На Маланки відлига – очікується тепле літо. Падає м'який сніг – передбачається гарний врожай. Якщо тепло – літо буде дощовим. Тиха і ясна ніч програмує щасливий рік для людей.

У наш час є гарною прикметою на Маланки зустріти щедрувальників з піснями, музиками, які водять вулицями козу. Адже вони символізують радість, удачу, багатство.

З давніх-давен від Різдва Христового до Водохреща господарі й господині не займалися домашньою роботою: не прали, не пряли, не ткали, не шили, не різали та ін.

Пам'ятаймо: «Духовна культура творить із людини найдосконалішу одиницю» (Іван Огієнко).

Руслан Кацавець

Чудодійна сила води

19 січня – Водохреща. Вода набуває чудодійної сили. Вважається святою в усіх криницях, водоймах. Освячену воду зберігають у господі на почесному місці та використовують при необхідності. За традицією, люди купаються в ополонках річок та озер.

Вода – джерело сили, здоров'я, краси; світлих думок, чистих помислів. Безперечно, такою є свячена вода. Бо саме вона скроплює нашу долю; нормалізує фізичний, душевний і духовний стан.

У народній медицині визнавалась цілюща дія освяченої води: іорданської, стрітенної, юрської (грегорської), макієвської. Цікавий обряд існував щодо стрітенної води. Так, одна особа мала набрати воду з річки і передати другій на воротах чи фіртці. А ця друга – передавала воду третій на сінешному порозі. Третя – четвертій на хатньому порозі і та вже ставила воду на стіл. Тож кожна вода слугувала для різних випадків. Особливо зцілювальною вважалась суміш всіх вод. Прикметно, ці древні традиції побутують і дотепер.

Пам'ятаймо: «Десниця Господня творить силу...» (Псалтир).

Руслан Кацавець

День преподобного Антонія Великого

30 січня – люди вшановують прп. Антонія Великого. Цього дня будь-яка робота вважається гріхом. Сто років тому трапився такий випадок. В одній селянській родині було 5 невісток. Зазвичай, узимку, ні світ ні зоря, молодиці прями. А найстарший з господарів, як велося, порався біля худоби та овець. Зайшовши до кошари, старий побачив, що біля ясел мотузком задушилося ягня. Повернувшись до хати, свекор наказав невісткам негайно припинити прясти і винести прядки зі світлиці. Недаремно кажуть, що віруючим нестрашно нічого, крім гріха.

Пам'ятаймо: «Переді мною розкрита книга, одна сторінка якої – земля, а друга – небо. Я вчуся за цією книгою» (Антоній Великий).

Руслан Кацавець

День Теплового Олексі

30 березня – віряни вшановують преподобного Олексія (у народі його називають Теплий Олекс). Цього дня виставляють вулики на пасіку та примовляють: «Святий чоловіче Олексю, випускай пчілок на весну...». Обов'язково беруть з собою ікону покровителів бджільництва – Зосима і Савелія. Якщо бджоли зроблять перший виліт, медозбір буде щедрим.

За повір'ям, коли бджола запитала Бога, чи можна їй харчуватися нектаром із квітів, Господь відповів, що дозволяє, але щоб вона не була жорстокосердною до інших.

Пам'ятаймо: «Велика сила покаяння...» (Іоанн Златоуст).

Руслан Кацавець

Благовіщення Пресвятої Богородиці

7 квітня – Благовіщення Пресвятої Богородиці. У Церкві освячують проскури. Вони мають цілющі властивості. За народним повір'ям, щоб у родині віяло здоров'ям і панувало щастя – потрібно вранці на Благовіщення відпустити у небо пташку (голуба чи ластівку). Кажуть, у давнину люди взимку тримали в оселі птахів. Будь-яка робота на Благовіщення – є великим гріхом.

Пам'ятаймо: «На Благовіщення птиця гніздо не в'є, а дівка косу не плете» (нар.мудрість).

Руслан Кацавець

Великдень

Великдень. У цей день з особливою музикальністю виспівують церковні дзвони, на весь світ оповіщають велику радість: Христос Воскрес! «Пасха, що відкриває двері раю, Пасха, освячує всіх віруючих» (стихира Великодня). Люди йдуть до церкви посвятити паску, крашанки та всяку скоромнину. З уст лине радісна вість: «Христос Воскрес! – Воістину Воскрес!». Свячена вода «скроплює паску і нашу долю».

У Великодній понеділок Світлого тижня люди ходять у гості, щоб рід не переводився та злагода між сім'ями панувала. «Батьки мої і прадіди мої Ніколи не цурались свого роду» (Ганна Чубач). Зазвичай, відвідують рідних, близьких, хрещених батьків. Приносять паски, крашанки, солодоші. А господарі частують вином, смачними стравами та сподіваються на крашу долю.

Пам'ятаймо: «Земля в молитві до небес: Христос Воскрес!.. Лунають дзвони і спів: Воістину Воскрес!» (Олекса Веретенченко).

Руслан Кацавець

Вознесіння Господнє

Вознесіння. На 40-й день після Великодня святкується Вознесіння Господнє, яке завжди припадає на четвер. Ісус Христос явився своїм учням в Єрусалимі і звелів чекати прищестя Святого Духа. Він піднявся з учнями на гору Єлеонську, де востаннє благословив їх та вознісся на небо.

За традицією на Вознесіння зверталися до Бога з проханням (але не матеріальним); ходили у гості; відвідували тих, кого вже немає.

Пам'ятаймо: «Від сходу сонця аж до заходу його прославляйте Господнє Ім'я!» (Пс. 112, 3).

Руслан Кацавець

День Святої Трійці. Зелена неділя

Трійця. Зелена неділя. Це свято залежить від Паски. Його відзначають на сьому неділю після Великодня. У п'ятницю до схід сонця жінки ідуть до лісу, щоб зібрати лікарські трави. Дехто їх зриває «на дев'яти межах», потім дають коровам, щоб було багато молока. А ще збирають росу, нею лікують очі.

Найурочистіша святкова підготовка – в суботу. Оселю прикрашають запашним зіллям (материнка, чебрець, м'ята), притрушують долівку лепехою, а вечером клечають оселю, ворота, тини, повітку, одвірки хати, стріху – гіллям клена, липи, ясеня. Обтикають гіллям стежку, яка веде від дороги до порога. Першого дня Трійці дівчата ідуть у поле або в ліс, плетуть вінки і тримають їх до Петрівки (ворожать на вінках).

Здавна вважається, що зелені гілочки, лугові квіти, принесені із церкви у День Святої Трійці, є оберігом та мають цілющі властивості. Тому їх засушували та зберігали протягом року для різних потреб. Зокрема, підкладали до скирди свіжонакошеного сіна; у засік із зерном, щоб миші не водились; закладали на огородах в нори, щоб землерийники врожай не точили; засували під стріху, щоб пожежі не було. А ще з листя галузки плели віночки та клали в горщики при вирощуванні розсади капусти.

Переповідають, що колись люди у День Святої Трійці обов'язково мали задобрити природні сили, щоб okazji не трапилось, особливо, на воді. Отож, приходили до річки і розкладали на березі тканину – русалкам на сорочки, водили хороводи, розважалися.

За іншим повір'ям, у День Святої Трійці не ходять до водоймів і в жодному разі не купаються у них.

Пам'ятаймо: «Без витоку нема ріки, як без коріння крони» (Петро Осадчук).

Руслан Кацавець

День святого Іллі

2-ге серпня – День святого Іллі. Його вважають одним з найбільших пророків Старого Завіту. Існує народна легенда, що коли нечиста сила повстала проти Бога, то Господь наказав Іллі прогнати її з неба. Відтоді пророк, роз'їздаючи на колісниці, ганяється за бісами і пускає в них «огненні стріли» – грім і блискавку. Також карає неправедних. «Грім гримить, то Ілля по небесному мосту в огненній колісниці їде». Однак, зі строгістю уособлює щедрість: його молитви повертають людей до життя; забезпечує родючість полів: «куди махне, жито росте».

«На Іллі – новий хліб на столі», – гласить народна мудрість. Цього дня сільські мешканці випікають урочистий хліб (коровай) із першого врожаю і роздають членам родини. Здійснюють обряд у порядку: від найстаршого – до наймолодшого. Після дня вшанування Іллі розпочинається озимий посів жита і пшениці.

Примічають, у день вшанування пророка Іллі здебільшого йде дощ. Він вважається благодатним. Кажуть, якщо ним вмитися – можна зцілитися від хвороб.

А ще на Іллі бувають нічні грози з блискавкою, сильні буревії. Навіть птахи не сплять за такої погоди. Тож у народі це явище називають «горобині ночі». Забобонні люди під час грози відганяли від себе котів і собак, оскільки вірили, що в них ховається нечиста сила. Також перед образами запалювали освячену свічку. Це оберігало оселю від пожежі.

Зі святом пророка Іллі пов'язано чимало народних прикмет. Наприклад, якщо цього дня хмари з'являються зранку – наступного року на ранніх посівах буде великий урожай хліба; в обід – добре вродять середні посіви; надвечір – очікується гарний врожай пізніх посівів.

За повір'ям, від дня святого Іллі не купаються у морі, річці, водоймі. «Ілля воду остудив». Крім того, забобонні люди думають, що вже русалки увійшли у воду і можуть занапастити.

Пам'ятаймо: «Мудрість життя – знати у всьому міру» (присл.).

Руслан Кацавець

День святого Пантелеймона Цілителя

9 серпня – День святого Пантелеймона Цілителя, якого вважають покровителем лікарів і воїнів. Його лікарське мистецтво слугувало на благо людей. Пантелеймон щиро допомагав бідним, відвідував знедолених у застінках в'язниць – лікував їх душевні і тілесні недуги. Ім'я святого згадується у багатьох особливих освяченнях. Зокрема, в освяченні води, що дарує людям зцілення.

З III – IV ст., коли жив Пантелеймон, і донині люди шанують святого, вірять у його силу зцілення. Виконувати будь-яку роботу цього дня – великий гріх.

Був такий випадок. Господиня займалася кухонними справами. Знявши із плити велику посудину з кип'ятком, спіткнулась і повністю кип'яток вилився на обличчя, шию... Все затьмарилось. Отямившись, молилась з вірою у зцілення. І тут миттєво сяйнула думка: ходімо до Божого Дому – там спасіння. Володимирський Собор (Київ). Саме біля ікони св. Пантелеймона Цілителя відбувалася служба. Священник побачив людину, яка потребувала допомоги, приклав до її обличчя Святу Книгу. Повернувшись додому, побачили, що від пролитого кип'ятку – не було опіків, де-не-де ледве рожевілі цяточки. А третього дня – й сліду не залишилось.

За народними переказами, святого Пантелеймона ще називають «оборонцем людей від вогню». Наприклад, якщо будівля зайнялася від грому, навколо неї тричі обходять з іконою святого Пантелеймона і пожежа припиняється.

У день святого Пантелеймона сільські мешканці моляться з особливим піднесенням. Обов'язково перед його образом запалюють свічку, щоб «у полі копи оберігав від пожежі». Кажуть, якщо хтось не шанує святого, то він може образитися і спалити хліб на полі.

9-го серпня знахарі збирають трави для лікування свійських тварин. Цього дня рослини мають надзвичайно цілющі властивості.

Пам'ятаймо: «І все чого Ви в молитві попросите з вірою, то одержите...» (Євангеліє від Матвія).

Руслан Кацавець

Маковія. Перший Спас (Медовий)

14 серпня – Маковія, одне з традиційних свят українців. За звичаєм у цей день готують шулики. Печуть коржі, розтирають мак з медом або цукром. Тоді коржі ламають шматочками, заливають кип'ячою водою, додають мак і подають на стіл. Смакувати шуликами збирається вся родина.

А ще 14 серпня розпочинається Успенський (Богородичний) піст, що триває всього два тижні, але за строгістю подібний Великому посту. І в цей же день святкується перший Спас: освячується вода, благословляється новий збір меду. Тому перший Спас ще називається Медовим. А мед є найкориснішим пісним продуктом. Згадаймо причту, як Іоанн Хреститель, перебуваючи в пустелі, харчувався тільки акридами і диким медом. Мед вживається в усі дні постів, крім Страсної п'ятниці.

Найцікавіше дійство цього дня – освячення колосків, зібраних з поля наприкінці жнив – «обжинок» та букетів, в які зібрано зілля, чорнобривці, маківки зі свого маєтку. Це вшанування людської праці і узвичаєний віками обряд. Пучок колосків у господі – символ добробуту. За переказами, освячений на Спаса букет зцілює, оберігає і приносить удачу. Отож зілля з нього – кладуть у купіль немовлятам, щоб не хворіли; настоєм чорнобривців – дівчата умиваються, щоб хлопці кохали; маком – обсіпають оселю та комірчину, де стоїть худоба, кажуть, від «злого ока».

Багато прикмет в народі визначається цього дня, а тому існують різні приказки та примовки. Як ось: «Прийшов Спас – іде літо від нас».

... Серпневі бризки сонця ще в розпалі, але природа вже відчуває перший подих осені. То чарівний пензлик злегка торкається осінніх фарб: де-не-де золотить вбрання берізок, вимережує багрянцем крони ясеня, виводить червоні кетяги калини серед лапатоного листя...

В обрядах та звичаях цього серпневого свята, що увінчує початок щедрої і лагідної осені, люди сподіваються на щастя й добробут.

Пам'ятаймо: «Заповіді Божі – і розсудливі повчання – шлях до життя...» (Книга притч Соломонових).

Руслан Кацавець

Преображення Господнє. Яблучний Спас

19 серпня – Преображення Господнє, одне з дванадцяти найголовніших свят року. В його основі, описане в Євангеліє таємниче преображення, явлення Божественної величі і слави Ісуса Христа на горі Фагор (Табор), «...Його вбрання стало сліпучо білим, а обличчя засяло, мов сонце».

Припадає це велике свято на Успенський піст (Спасівка), що триває недовго: розпочинається 14 серпня і закінчується 28 серпня. Але за строгістю – рівнозначний Великому посту. «Користь святого посту в тому, що він окрилює душу і робить її здатною сприймати небесну мудрість» (І. Херсонський). Та цього дня, за церковним уставом, дозволяється вживати рибу, олію, вино.

На спомин про цю подію у житті Ісуса Христа, за народною традицією, 19 серпня відзначається Яблучний Спас – освячення врожаю садів і полів. У давнину існував звичай у день Преображення Господнього наділяти плодами бідних. Така була міра християнської моралі.

«Отямся, схаменися, людино, – і зрозумій, що для тебе прийшов з небес Син Всевишній» (С. Сирін). З відродженням духовної культури у незалежній Україні, серед молодого покоління, поширилася традиція вшановувати велике, світле свято – Преображення Господнє.

...Зрання у повітрі витає аромат стиглих яблук, груш, винограду. Люди, святково одягнені, з наповненими садовою кошиками, йдуть до церкви. Вони несуть на благословення урожай садів і полів, яким обдарувала земля. Освячення врожаю – це вшанування праці людей, сподівання на розквіт і родючість у наступному році.

А ще на Яблучний Спас згадують рідних, які у потойбічному світі. За віруванням, цього дня їх душі втретє відпускаються навістити землю обітовану (перший вихід у Страсний Четвер; другий – на Зелені Свята, Трійця).

Древні на Яблучний Спас примічали погоду. Наприклад, якщо день сонячний і безхмарний – осінь буде лагідна і тепла. Адже люди так прагнуть, щоб оксамитова осінь подарувала багато сонця, тепла і радості.

Пам'ятаймо: «Великий Ти, Господи, і дивовижні діла Твої...» (Іван Огієнко).

Руслан Кацавець

День святого Луки

31 жовтня – День святого Луки. Він – автор чотирьох Євангелій, Книги діянь святих апостолів.

До речі, Євангеліє написано з використанням християнської історії, церковних приповідок, розповідей Пречистої Діви Марії. А Книга діянь святих апостолів, власне, є продовженням Євангелії. Головна тема – повість про Апостольський собор 51 року, як основоположну подію у житті Церкви.

Свято апостола Луки називають Луково днем. Тож незмінно рясніє народними прикметами. Так, люди вірили, якщо з'їсти цибулі, то буде здоров'я на весь наступний рік. Господині випікали пірижки зі смаженою цибулею; готували цибульний суп. А ще влаштовували традиційні цибульні ярмарки. Сподівалися, що святий допоможе вберегти майбутній урожай цибулі від засухи та вимокання.

Якщо людина народилася 31 жовтня – талісманом вважається камінь аквамарин. Також іменинник матиме місцецькі здібності.

Пам'ятаймо: «Людина є розум...» (Амвросій).

Руслан Кацавець

Святі безсеребреники

14 листопада – день вшанування святих безсеребреників, чудотворців Косми і Деміана. Це – рідні брати, прославлені Церквою в одному з найрідкісніших чинів святості – безсеребреники. Це означає: маючи право, як лікарі, отримувати за свою працю платню, вони добровільно відмовилися від грошей. А дар зіцілювати, посланий Богом, святі спрямовували на допомогу всім, хто звертався. За літературними джерелами, у Житті святих Косми і Деміана оповідається що легше виміряти море і перерахувати зорі, ніж розповісти про їхні дивовижні зіцілення... Адже, навіть, одне диво, здійснене праведною людиною з волі Божої і сили Його імені, значно цінніше, ніж багаточисельні «чудеса», що не мають сенсу.

Пам'ятаймо: «Ніщо не може бути світлішим та сильнішим істини...» (Іоанн Златоуст).

Руслан Кацавець

Архистратиг Михаїл: небесний покровитель Києва

21 листопада християни відзначають День Собору Архистратига Михаїла. У народі це свято іменується Михайловим днем і особливо шанується вірянами.

Святого Михаїла називають ангелом-охоронцем усіх християн. А в Україні його вважають небесним покровителем столиці. Тож на сучасному гербі Києва (як і на стародавніх), зображено образ Архистратига Михаїла з мечем.

За легендою, ангельський світ, створений ще до появи людини, був наділений досконалістю і даром. Ангели, подібно до людини, мали «вільну волю» і могли цим зловживати. Так трапилося із ангелом Денниця. Він відкрив у собі джерело зла і гордості та й повстав проти Творця. Духовний світ похитнувся.

Тоді святий Михаїл виступив із закликом, що визнає Єдиного Бога, Творця і Володаря усього Всесвіту. У боротьбі перемогли сили добра. Архистратиг Михаїл утвердився як вождь всього ангельського світу вірного Богові.

З давнини і донині з днем св. Михаїла пов'язуються народні прикмети. Наприклад, часто випадає перший сніг. «Михайло на білому коні приїхав».

А ще примічають: Як на Михайла вітер від полудня – буде тепло до півгрудня. Якщо Михайло дощем служить – добру й суху весну пророчить. На Михайла ніч ясна – зима сніжна.

Святий уособлює перемогу добра над темними силами. Його охоронний меч завжди буде за людей, якщо вони не стануть співниками тих, з ким бореться Архистратиг Михаїл.

Пам'ятаймо: «Знання мають вести до істини...» (св. Богослов).

Руслан Кацавець

Великий день: Введення у храм Пресвятої Богородиці Марії

4 грудня – одне з 12-ти Великих свят: Введення у храм Пресвятої Діви Марії. Це історія про народження Пресвятої Богородиці Марії. Було так. Йоаким і Анна довго не мали дітей. Просили Бога про допомогу і дали обітницю. Якщо у них народиться немовля, то віддадуть його на служіння Господу до Єрусалимського храму. Згодом у Йоакима і Анни народилася дівчинка. Отож, як виповнилося їй 3 роки – батьки відвели до Храму. Там вона вивчала Святе письмо і мешкала до заручин зі святим Йосифом.

У народі цей Великий день має назву – Третя Пречиста. Свято завершує осінній сезон і розпочинає зимовий. Тож його ще називають «ворота зими». З давніх часів побутує низка звичаїв, обрядів, у яких старожили примудрялися примітити якусь особливість, що передавалася з вуст у уста. Так з'являлися народні прикмети. Наприклад, не копають землю від Введення – до Благовіщення. Відтак, жінки запасалися глиною для домашніх потреб. Також не тіпали праником білизну у водоймах. Вважалося, хто недотримується цього – нашкодить ниві, може викликати бурю.

А ще цього дня визначали погоду, майбутній урожай тощо. Введенські морози ще зими не роблять. Як ляже глибока зима – готуй глибокі закрама. Скільки на Введення води, стільки на Юрія (Георгія Побідоносця), 6 травня – трави.

Ось як описує одну з народних прикмет у день Введення Іван Франко: «Коли ввійде (першим) молодий, здоровий чоловік, до того ж із грошима – добра ворожба: весь рік у хаті будуть усі здорові і будуть гроші вестися. Коли ж увійде старий, хворий, особливо стара баба, або коли хтось прийде чогось позичити – то це злий знак».

Цікавим є древній звичай – освячення води напередодні свята. Воду брали з місця, де сходяться три джерела, потім пропускали через два полум'я. Використовували таку воду при захворюваннях та у магічних діях.

Пам'ятаймо: «Хто благодіє бідному, дає в борг Господу, і Він воздасть йому за благодіяння його...» (Кн. пр. Соломонових).

Руслан Кацавець

Апостол Андрій Первозванний: знакова участь у долі українського народу

13 грудня – День апостола Андрія Первозванного. Його участь знакова у долі українського народу. Саме він відкрив Божий шлях до спасіння, долучив до християнського світу покоління українців. А 1629 року Київський Собор відповідною постановою зазначив, що святий Андрій є апостолом українським, «... Його очі бачили нашу землю, ноги стояли на ній, а уста благословляли».

За оповіддю Нестора Літописця, апостол Андрій довідався, що неподалік є гирло Дніпра і вирішив піднятися ним. І одного разу заночував з учнями на березі Дніпра під горами. Проснувшись, вказав учням на гори і сказав: «На цих горах засяє благодать Божа, тут буде місто велике і Бог збудує багато церков». Це відбулося саме там, де нині розкинувся Київ.

Прикметно, одним із символів Києва вважається Андріївська церква. Саме на тому місці Андрій Первозванний установив хрест.

Від покоління – до покоління передаються звичаї, обряди, прикмети, пов'язані з днем Андрія Первозванного. Популярними буди дівочі ворожіння. Чого тільки не вигадували дівчата, щоб побачити майбутню долю. Наприклад, під ліжко ставили миску з водою і двома прутиками, щоб уві сні побачити хлопця, який переведе через місток. Він і буде нареченим.

У деяких регіонах на Андрія Первозванного випікали калиту – корж із білого тіста, що знаменував сонце та використовувався в обрядових діях. Кажуть, калита – символ щасливого шлюбу.

Також цього дня примічають погоду на зиму. Наприклад, слухали воду у криниці і на річках під льодом; спостерігали за вогнем у печі. Тож, якщо «тиха вода – до гарної зими, галаслива – до стуж і заметілей». Або таке: «червоний вогонь у печі – на холоднечу, білий – на відлигу».

Пам'ятаймо: «Благословенням чесних підноситься місто, а устами безбожних – руйнується...» (Кн. пр. Соломонових).

Руслан Кацавець

Святий Миколай Чудотворець: покровитель, помічник, цілитель

19 грудня православні вшановують Миколая Чудотворця. Святого вважають найближчим до Бога та посередником між Богом і людьми. До речі, йому присвячено два дні: Весняний Миколай (22 травня), «трав'яний» і Зимовий Миколай (19 грудня), «морозний».

За народним повір'ям, 19 грудня Миколай спускається з небес на землю і обходить увесь світ, щоб підтримати знедолених; порадувати дарунками дітвору.

Багато звичаїв, прикмет пов'язано з цим днем. Здавна 19 грудня, після церковної служби, влаштовувалось свято «братчини», тобто, частування купували у складчину. Такі «братчини» були обрядом примирення людей, прощення образ. Оскільки це період різдвяного посту, основними стравами були пиріжки з капустою та грибами. І обов'язково подавали пиво, яке варили з ячменю нового врожаю.

Якщо до господи у день вшанування святого Миколая Чудотворця (19 грудня) завітає чоловік – багатство на увесь рік.

Знаковим вважався день Зимового Миколая для укладання договорів, угод. Люди були впевнені, що цього дня ніхто нікого не введе в оману, бо Миколай покарає шахраїв і відновить справедливість.

А ще на Зимового Миколая визначали погоду і майбутній урожай. Наприклад: Якщо на Миколая день теплий, очікуються суворі заморозки, а якщо сніг лежить – буде відлига. Дощ на Миколая передбачає врожай озимини.

Миколай Чудотворець – господар земних вод; покровитель автомобілістів і подорожуючих морським транспортом; помічник у складних справах і обставинах. Він завжди з'являється там, де потрібна його допомога.

За словами отця Михайла, а також мирян, святиня Миколая Чудотворця (Чорнобильського), зцілює людей, які зазнали радіаційного впливу.

Пам'ятаймо: «Хто просить у тебе – то дай, а хто хоче позичити у тебе – не відвертайся від нього...» (Євангеліє від Матвія).

Руслан Кацавець

День святого Спиридона Сонцеворота

25 грудня – День святого Спиридона (Свиридона) Сонцеворота. Він протягом життя допомагав людям: зцілював хворих, виганяв «бісів»; віддавав власні прибутки на потреби ближнім і чужим. Його молитва засуку змінювала дощем, безперервні дощі – вітром. За переказами, одного разу до нього прийшла жінка з неживим дитям на руках. Молитвою святий повернув дитину до життя.

Цей день поповнює кошик народних прикмет. Кажуть: «На Спиридона хоч на гороб'ячий скік, але таки прибуде дня. На Спиридона дня прибуде на макове зерня».

Примічали, 25-го – найхолодніший день грудня. Бо «Сонце переходить на другий бік. Спиридон перевертає ведмеда на другий бік». Переповідають, «небесне світило цього дня зодягається у святковий червоний жупан і від'їздить до теплих країв, а зима, зрадівши, натягує ведмежу шкуру і волочиться цілу ніч попід вікнами». Тож, у ніч на Спиридона можна почути стукіт у стіни будинків. Вірили, що це прийшла зима і розбуджує господинь топоти печі.

У давнину люди цього дня не працювали, «щоб миші у коморах не виточувалися та пашницю не їли». А ще обкурювали димом оселі, примовляючи: «Святий Спиридон всю нечистоту гоне з хати вон».

Зазвичай, з дня Сонцеворота починали готуватися до Різдва свят: різали птицю, кололи кабанів, прикупляли смаколики.

Не забували спостерігати і за погодою. Вигравало сонце – на Святки очікувалася гарна погода. Сонячно – Новий рік передбачався морозним і ясним. Хмарно і на деревах іній – ознака, що Новоріччя буде хмарним і теплим. Ясна ніч провіщає холодну зиму, жарке літо; а темна – теплу зиму, похмуре літо.

Також прогнозували річний цикл. Так, від Спиридона до Різдва Христового залишалося 12 днів. Отож кожен наступний і визначав погоду чергового місяця.

Пам'ятаймо: «Святість – це свобода від усякого гріха...» (св. Кронштадський).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. До якого функціонального стилю сучасної української мови належать тексти даного розділу?

Яка роль слов'язнізмів у текстах? Вмотивуйте доцільність їх вживання. Виділіть слова, що набули в українській мові постійну функцію, розкрийте їх образне значення. Чи має місце парафраза у текстах? Які мовно-виражальні засоби визначають індивідуальний стиль?

2. Як відзначаються у нашій державі найбільші православні свята Різдво Христове, Великдень, Трійця, що передаються від покоління – до покоління?

Якщо доводилося Вам брати участь у традиційних святах українців, то маєте нагоду викласти свої враження.

3. Чи відомі Вам звичаї та обряди українців, що здійснюються у дні святкування Маковія та Яблучного Спаса, а також преподобних святих, пророків, апостолів, небесних покровителів, ангелів-охоронців?

4. Чи знаєте Ви чому в Україні Архистратига Михаїла вважають небесним покровителем столиці?

5. Яка знакова участь Андрія Первозванного у долі українського народу? Як Ви розумієте слова: «Благословенням чесних підноситься місто, а устами безбожних – руйнується...» (Книга притч Соломонових)?

6. Як вшановується в Україні день Святого Миколая Чудотворця? Які звичаї і прикмети пов'язані з цим днем?

7. У чому сенс висловів: «Бережіть свою віру, звичаї, свою мову...» (Іван Огієнко); «Народні звичаї охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя... це ті прикмети, за якими розпізнається народ не тільки в сучасному, а й в його історичному минулому» (Олекса Воропай) ?

РОЗДІЛ 2

ОСОБИСТІТЬ: ПЕРЕКОНАННЯ, ЗВИЧКИ, СВІДОМІСТЬ

*Основні надбання людської природи –
це розум і міркування...*

Плутарх

Родинне виховання

Родина – основне коло виховання. Це – середовище первинної соціалізації, матеріальної й емоційної підтримки. Найважливішим чинником родинного виховання є злагоджена основа сім'ї, що ґрунтується на авторитеті батька і матері; їхніх взаємостосунках; відданості вихованню. На думку вчених, правильно побудоване виховання у родині є запорукою накопичення знань, формування наукового світогляду; морального, етико-естетичного бачення.

Так, надзвичайної уваги потребує виховання у молодих людей поваги до батьків, близьких. Адже у родині підлітки вчать ся любити людей; виявляти милосердя, співчуття; шанобливе ставлення до звичаїв, традицій, обрядів, культури. Ось тут головна роль належить батькам. Вони мають найсильніший вплив на дитину, особливо, у морально-духовному аспекті.

Особлива роль у родинному вихованні відводиться матері. «З рук матері ми сходимо та йдем шукати свій плодючий чорнозем; Вертатись до тих рук потрібно з хлібом...» – ось як велично написав відомий український поет Дмитро Павличко. Якщо мати по-справжньому займається вихованням дитини упродовж всіх вікових періодів (не перекладаючи на інших), власним прикладом навчає перебувати у гармонії з оточуючим світом – користь буде велика. Мати – найсвятіша людина у житті кожного.

Пам'ятаймо: «Нема нічого вищого за гарне виховання дітей!» (Плутарх).

Руслан Кацавець

Розумове виховання

Розумове виховання – цілеспрямована діяльність педагогів із розвитку інтелектуальних здібностей і мислення людини, прищеплення культури розумової праці. Це – безперервний процес, що здійснюється шляхом гри, навчання, спілкування, читання книг високої художньо-естетичної якості.

Так, ще давньогрецький філософ Арістотель – першим в історії Європейської цивілізації – заявив необхідність виховання людини. Він запропонував періодизацію дитинства: в кожному віковому періоді визначалася відповідна система виховання. Одним із вагомих факторів розумового виховання є розвиток мислення і пізнавальних можливостей особистості.

Відтак, головними завданнями розумового виховання дітей різного вікового періоду є збагачення знаннями. Діти (школярі, студенти) мають опанувати основами наук, умінням формувати на них науковий світогляд.

У процесі розумового виховання, педагоги шкіл мають прищепити дітям тонкощі навчальної майстерності. Діти повинні вміти логічно мислити й послідовно викладати думки за нормами літературного мовлення; слухати й чути співрозмовника; ставити запитання в адекватній формі; коректно подавати репліки; етично вести бесіди. До речі, бесіда є ефективним навчально-виховним інструментом тих, хто прагне до самовираження, самореалізації у діалозі із компетентним співрозмовником.

Стосовно розумового виховання студентів. Насамперед, потрібно вміти досконало опрацьовувати навчальну й наукову літературу та слугувати довідковою; орієнтуватися у пізнавальних процесах. Особливо корисно розвивати публічне мовлення. Тут мають гармонійно поєднуватися засоби переконуючої комунікації. Це високий професіоналізм, етичні засади, майстерність публічно говорити. Адже духовно-інтелектуальна енергія людей передається завдяки активізації публічного переконуючого слова, яке у силу соціально-економічних, політичних питань є все більш вагомим і необхідним в умовах відстоювання певних позицій, власних поглядів.

Пам'ятаймо: «Істина людини – це те, що робить її людиною» (Антуан де Сент-Екзюпері).

Руслан Кацавець

Моральне виховання

Моральне виховання – виховна діяльність, що має на меті сформувати стійкі моральні якості, потреби, почуття, навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

Процес морального виховання ілюструє низку понять: мораль, моральність, моральна свідомість, моральні переконання, моральні почуття, моральні звички, моральна спрямованість. У працях вчених тлумачиться значення цих понять, оскільки вони орієнтують на певну сферу знань щодо морального виховання особистості.

Невід’ємним чинником морального виховання є формування у особистості національної свідомості і самосвідомості. Особистість має усвідомлювати громадянські цінності (права, свобода, обов’язок, повага до закону); сімейні (моральні аспекти життя людини, стосунки поколінь, повага до предків); національні (гідність, патріотизм, історична пам’ять). Недаремно, філософ Сократ пов’язував розвиток моральності особистості з її поведінкою. Моральність розглядав як реалізоване у вчинках людей благо. Тому пов’язував моральність із розумом.

Відтак, у процесі морального виховання важливо недопустити впливу негативних проявів зі сторони оточення. Тож було б добре частіше говорити про духовність і моральність; систему нетлінних цінностей, що звеличують людину; прищеплювати концепції гуманізації, що включають виховання на основі високих духовних цінностей: правди, добра, краси.

Запорукою ефективності морального виховання особистості, насамперед, є чітке розуміння й усвідомлення фахівцями обов’язків; добір відповідних методів, форм і засобів виховного спрямування.

Пам’ятаймо: «Ніколи не поступайте проти совісті, навіть, якщо цього вимагають державні інтереси» (Альберт Ейнштейн).

Руслан Кацавець

Естетичне виховання

Естетичне виховання – формування в особистості здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах духовності. Тож у естетичному вихованні дітей молодшого та юнацького віку, передусім, використовується музика, література, театр, образотворче мистецтво, архітектура, кіно тощо.

Так, за допомогою мелодії, інтонації, тембру – музика налаштовує сприйняття дійсності, впливає на емоційно-почуттєву сферу особистості. «Музика здатна повним чином впливати на етичну сторону душі... вона повинна бути включена до числа предметів виховання молоді...» (Арістотель). «Хто розуміє музику, той розуміє людську душу...» (Микола Лисенко).

Художня література є досить важливим чинником естетичного виховання. Це – джерело розвитку, інтелекту особистості, бо сприймається розумом. «Література – це найкращий вицвіт людської діяльності, її мірило...» (Іван Франко). «Література є душею народного життя, є самосвідомістю народності» (Микола Костомаров). Виразником естетики літератури є слово. Воно здатне вести у світ мрій, передавати найтонші барви життя. «Рідне слово – це могутній засіб виховання почуттів» (Василь Сухомлинський).

Як засіб естетичного виховання, чільне місце посідає театр. Адже тут об'єднані елементи різних видів мистецтва (література, музика, пісні, танці). Це – краса стосунків, духовне багатство, розмаїття звуків, форм, характерів, вчинків, подій. «Театральна сцена належить усім верствам суспільства» (Олександр Дюма).

Цінним у естетичному вихованні є знайомство із архітектурним надбанням. Розглядаючи пам'ятки архітектури, людина може пофантазувати, уявно перенестися у величні століття, насолодитися неповторною красою минулого. «Минуле... творить сьогоднішній день і зазирає у прийдешній» (Ілля Сельвінський).

Велике значення у естетичному вихованні має кіно. Розуміється, якщо кінофільми гарні й позитивні. «Кіномистецтво належить дневі нинішньому і майбутньому» (Олександр Довженко).

На думку вчених, естетичне виховання спрямоване на формування естетичної свідомості і поведінки особистості.

Пам'ятаймо: «Щоб мати підстави для творчості, треба щоб Ваше життя було змістовним» (Густав Лансон).

Руслан Кацавець

Духовне зростання особистості

Духовність. Вона формується на історико-культурних надбаннях через призму виховання. Значущими чинниками є мова, звичаї, світогляд. Тож досить важливо ще змалку долучати дітей до національних скарбниць і духовних традицій народу.

Релігійний світогляд – один з головних чинників суспільного життя людей. Це джерело духовного зростання особистості. Адже у релігії людина знаходить захист від негативних реалій; моральну підтримку, коли душу оповив відчай. Релігія проповідує віруючим дотримуватись церковного уставу, відповідати за свою поведінку. Церква опікується кожною людиною; спрямовує батьків на їхній святий обов'язок – виховання дітей. У священників є чому повчитися. Вони формують людяність, високу духовність; ненав'язливо, толерантно ілюструють майстерність знаходити шляхи до людської душі. Тож слово проповідника – є правдиве, як саме життя; високе і прекрасне, як серце людини, бо виявляє сутність людини, і є витвором цієї сутності. Слово – це відбиття сокровенних таємниць серця, якості душі, істинне єство особистості.

Благодатний потенціал духовного зростання особистості закладено у гомілетичних працях слов'янства. Видатні філософогуманісти стверджували, що найвищою цінністю є людина. Гомілетика містить велику й багату традицію «обожнення» людини через благодатне й одухотворене слово віри, надії, любові. Так, духовну скарбницю світу наповнюють неперевершені творіння Вселенського Вчителя Іоанна Златоуста. Органічна єдність мудрої, благородної думки і ясного, живого слова генія – полонить покоління людей. Його вчення несуть психологічну глибину; життєдайність; благодатну надію, яку він надавав кожному, хто ставав на шлях каяття, виправлявся в Ім'я Бога.

... Основа духовності – самосвідомість, мораль, віра, надія, воля, релігійність. Форма існування духовності – суспільна свідомість, як мораль; мистецтво та релігія.

Пам'ятаймо: «Нагорода буває більша, якщо робиш добро, не сподіваючись на винагороду» (Іоанн Златоуст).

Руслан Кацавець

Правове виховання

Тема правового виховання досить актуальна. Не секрет, зниження життєвого рівня людей негативно впливає на моральні й загальнолюдські цінності. Це призводить до наслідування кримінальної поведінки, що стрімко поширюється у молодіжному середовищі. Підтвердження проблеми: зростання злочинності неповнолітніх на тлі загальної статистики.

Важливим елементом у вихованні молоді є попередження вчинення злочинів. Цьому сприяє формування моральних мотивів, що допоможуть оцінити діяння і наслідки. Передусім, вирізняється проблема, що іменується як моральна потреба у діях, які мають усвідомлену суспільно корисну мету: перевага серед оточуючих; прагнення до самоствердження. «Не утвердить себе людина беззаконням...» (Кн.пр.Соломонових).

Інша проблема – орієнтує на вивчення того, що формує спонукування до бажання збагатитися, заволодівши матеріальними благами. Цей фактор може викликати жажду до вчинення злочинів із корисливою метою. «Слабкі чинять злочини, сильному і щасливому вони не потрібні» (Франсуа Вольтер).

У процесі виховання слід зосередити увагу на формуванні зв'язків між спонукуваннями матеріального характеру і моральними чинниками. Також важливо враховувати вікові зміни у сфері мотивації, що закономірно виявляється у мотивації злочину. Тут фахівцям належить знати: мотиви злочинних діянь у результаті вікової категорії, у силу відповідних коливань, трансформуються в інші мотиви. Тож необхідно підбирати нові прийоми і засоби впливу на особистість підлітка, мотиви його поведінки. Безперечно, це матиме велике значення у профілактичній і попереджувальній діяльності.

Пам'ятаймо: «Краща у світі мета – стати хорошою людиною» (Цицерон).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. До якого функціонального стилю сучасної української мови належать тексти?
 2. Що означає поняття: родинне виховання?
Що є найважливішим чинником у родинному вихованні?
Кому належить особлива роль у родинному вихованні?
Як Ви розумієте слова Плутарха: «Виховання дітей... має бути початком батьківських турбот...»?
 3. Що таке розумове виховання? Від чого залежить ефективність розумового виховання? Хто першим в історії Європейської цивілізації заявив необхідність виховання людини? Чи поділяєте бачення Анатолія Франса: «Без розумової культури не може бути витонченого почуття»?
 4. Що є головним у процесі морального виховання?
У чому запорука ефективності морального виховання особистості? Яка сутність думки Арістотеля: «Хто... відстає від моральності, той більше йде назад, аніж вперед...»?
 5. Які чинники формують в особистості здатність сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах духовності?
 6. Як Ви розуміє те поняття: духовне зростання особистості?
Що є основою духовності?
Що означає форма існування духовності?
 7. У чому сенс вислову: «Ваша власна поведінка – вирішальна річ... Якщо вдома ви грубі або хвастливі, або ви пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання... Ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано, і ніякі найкращі поради й методи вам не допоможуть» (Антон Макаренко)?
-

РОЗДІЛ 3

ДЖЕРЕЛО ЕНЕРГІЇ – РОДИНА

*Де віра – там сила...
Іоанн Златоуст*

Родина – найдорожче, що є у людини

Уособленням міцної сім'ї і благополуччя вважається ікона «Святе сімейство», на якій зображено Богородицю, Йосифа і немовля Христа. Ікона має знаходитися у квартирі. До неї можуть звертатися рівнозначно: чоловік, дружина, діти та інші члени родини, які проживають з ними. Ікону не тримають в автомобілі й робочому кабінеті (це домашній образ).

Джерело енергії – родина. Там народжується віра, черпається сила, приходять натхнення, розпочинається новий день, прищеплюється повага до батьків і формується майбутнє. Родина – найдорожче, що є у людини. Родинне спілкування – безцінне. Так було завжди – так має бути.

За переказами, у давнину починали вечеряти, як збереться вся родина. Спільна вечеря – це повага один до одного. З часом ця традиція «обростала» гарними народними прикметами, що побутують і нині. Вірять: чоловік і дружина мають вечеряти разом, щоб вікувати у парі.

Пам'ятаймо: «Увесь смисл у вірі. І добре, коли людина вірить» (Микола Куліш).

Шлюби різних епох. Переосмислення

У XV – XVII ст. шлюби нагадували звичайний договір між двома сторонами, які приймали певні умови і скріпляли їх усно чи письмово. Це передувало весіллю. Співжиття наречених без весілля не допускалося навіть після церковного обряду.

За згаданого періоду, окрім законних шлюбів були й шлюби «на віру» (сучасною мовою – громадянські шлюби). У таких родинах внутрісімейні відносини і становище жінки мали певні особливості: незалежність, рівність, право розпоряджатися своїм майном.

А ще у шлюб вступали рівні за матеріальним становищем сторони і обов'язково за згодою батьків. Заможні сім'ї досить неохотно допускали споріднення з біднотою. Шлюб без батьківського благословення не міг бути щасливим.

Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. поступово зникали весільні архаїчні обряди разом з боязливою залежністю. Відбувалося істотне переосмислення весільних дійств. Але і сьогодні в окремих регіонах чимало збереглося цікавих і корисних прадавніх обрядів. Старожили вважають, що нехтувати та зневажати відлуння духу пращурів – не варто. Щастя не буде.

Пам'ятаймо: «Людина, що знехтувала добром інших, зневажила його у собі» (Григор Тютюнник).

Весілля: звичаї, обряди, атрибути

У давнину, весілля справляли зі свята Покрови (14 жовтня) і до початку Різдвяного посту (28 листопада), – коли хліб у коморі, прибрано й вибрано все у полі. Ось тоді ставали на весільний рушничок молодята. Кажуть, що шлюби, укладені в цей період – щасливі.

Одружуючись, не варто нехтувати весільними атрибутами. Наприклад, фата оберігає наречену від зурочення, сприяє підсиленню позитивних емоцій.

Раніше одним з важливих весільних атрибутів було гільце. Це соснова гілка, прикрашена паперовими чи з матерії різного кольору стрічками, квітами, букетиками пшениці тощо. Гільце символізує непорочність, красу, свободу, молодість... І в наш час у багатьох сільських місцевостях весілля без гільця не обходиться, - щоб сім'я міцною була і статком квітнула.

За давніх часів в Україні коровай випікали і у нареченого, і у нареченої. Наприкінці XIV ст. – поширився звичай випікати коровай тільки у нареченої. Полтавщина славилась випіканням двох короваїв: солодкий і колючий. Вони використовувались в різний час. В Одеському повіті разом з короваєм випікали провідник, який ділили у понеділок. Приготування короваю супроводжувалось традиційними піснями. Кількість коровайниць – різна і обов'язково непарна, найчастіше – 7. Всі мали брати участь у виготовленні короваю. За сучасним звичаєм весільний коровай має випікати мати, хрещена або родичка, яка є щасливою у шлюбі. Символіка короваю повинна мати нероз'єднані кінці колючок; округленої форми пелюстки, листочки на візерунках тощо.

Весільний рушник символізує шлях, який має пройти сім'я. Тому дівчина повинна власноруч його вишивати, вкладаючи найкращі думки і почуття, програмуючи собі долю. Розпочинають вишивати весільний рушник у четвер; ніхто із чужих людей не повинен його бачити. Зазвичай, на весільних рушниках вишивають птахів. Пріоритетними є пави, жар-птиці. Вони несуть сонячну енергію, символізують тепло сімейного життя. Не варто молодят ставати на весільний рушник, що був у користуванні. Адже це вже пройдений кимось шлях. До речі, якщо люди одружуються вдруге, то для обряду всеодно має використовуватися новий вишитий власноруч весільний рушник.

Весільний букет складається із білих троянд; білий колір символізує Божественний Світ, чистоту, непорочність. Весільний букет має пророчі властивості, які примічають люди, коли здійснюють певний обряд. Квітки у весільному букеті не слід укладати щільно, бо це утворює замкнуте коло. Між ними має бути простір для вільного випромінювання позитивної енергії.

Пам'ятаймо: «Розпочинаючи нове життя, не забувайте про старе» (народна мудрість).

Руслан Кацавець

Знак вірності і кохання

Оформляючи шлюбні стосунки, зазвичай, дружина бере прізвище чоловіка. Іноді дружина залишає за собою право на дівоче прізвище. На думку мудрих людей, сім'я розпочинається з прізвища. Воно має бути для подружжя не різним, а «єдиним цілим». Крім того, це повага до чоловіка; розуміння усталених родових традицій і людських цінностей. Тоді злагода і щастя пануватимуть у сім'ї.

Після реєстрації шлюбу наречені відразу ж обмінюються обручками в знак кохання і вірності. Як правило, їх купують однакові. У давнину вважалося, обручки не лише засвідчують, що люди одружені, а й відіграють певну роль у стосунках між чоловіком і дружиною. Ось як описується в літературі 1646 року, «обручки мають бути різні: чоловічі із золота, що символізують сонце; жіночі – зі срібла, що є символом місяця». Сенс у тому, що чоловік глава родини, а дружина покійно й мудро оберігає її.

Пам'ятаймо: «Мудрістю влаштовується дім і розумом утверджується, і з умінням наповнюється він усередині всяким дорогоцінним і прекрасним майном...» (Книга притч Соломонових).

Руслан Кацавець

Вінчання

Вінчання – це таїнство, що здійснюється у церкві. Обвінчатися – означає засвідчити перед Богом і людьми готовність пройти разом життєвий шлях. Вінчатися треба там, де наречені почувають себе комфортно. Важливим атрибутом під час здійснення обряду вінчання є вінець. Це – символ тернового вінка, означає покору перед Богом. Вінець над головою наречених мають тримати особи старші віком, одружені та щасливі у шлюбі.

За церковними канонами вінчатися належить один раз. Іноді трапляються випадки (шлюбна зрада, психічна хвороба), коли за проханням видається резолюція на право повторного вінчання.

Завважте, нічого не загрожує подружжю, яке обвінчалось.

Пам'ятаймо: «У доброчесності велике багатство і велике диво» (Іоанн Златоуст).

Руслан Кацавець

Ім'я людини

«Ім'я – це пророкування», – говорить давньогрецький письменник, філософ-мораліст Плутарх. Воно є ключовим у житті. Древні вважали, що немає більшої сили, ніж закладена в імені людини. Це її велич і доля. Кажуть, хто змінює ім'я – кидає виклик долі.

«Ім'я людини дивовижним чином пов'язане з душею людини», – вважає архієпископ Селевкійський. Недаремно, мудрі люди ім'я дитині обирають відповідно до церковного календаря.

Пам'ятаймо: «У наш час треба бути досить мудрим, щоб спасти душу...» (Лаврентій Чернігівський).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. Як Ви розумієте: джерело енергії – родина?
Чи поділяєте народну думку щодо спільної вечері родини?
2. Чи знаєте Ви про шлюби XV-XVII століть? Коли відбулося істотне переосмислення весільних дійств? Яке Ваше бачення?
3. У чому сенс древньої традиції: заходячи в оселю, наречений має перенести наречену через поріг? Чи має переосмислення ця традиція сьогодні – і яке?
4. Чи знаєте Ви що таке вінчання і що означає обвінчатися?
5. Чи знаєте, що таке весільний коровай? Як випікали коровай в Україні (XIX ст.), зокрема на Полтавщині та в Одеському повіті?
6. Що символізує весільний рушник?
Чи знаєте Ви, чому весільний рушник має вишивати наречена і в який день тижня слід розпочинати вишивання?
Які вишивки на рушникові символізують тепло сімейного життя?
Яким має бути весільний букет? Що він символізує? Чи відомі Вам народні звичаї, пов'язані з весільним букетом?
7. У чому сенс висловів: «Звичаї – це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах...» (Олекса Воропай). «Суспільство живе визнаними істинами» (Оноре де Бальзак).

РОЗДІЛ 4

МУДРІ ІСТИНИ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ РІЗНИХ ЕПОХ

*Прагнути і досягати...
Джеймс Кук*

Мрійте про велике

Мрії збуваються і не збуваються. Мрія може залишитися лише прекрасною уявою, якщо її не здійснювати.

Отже, у людини з'явилася мрія – її не слід відкладати на «потім». Потрібно реалізовувати протягом 72 годин (принаймні, розпочати). Тоді мрія збувається. Так, німецький письменник Боро Шефер зазначав, закон 72 годин полягає в тому, що навіть незначний крок до осмислення мрії має обов'язково вести до її здійснення. Слушно сказав давньоримський поет «золотого віку» Гораций: «Той, хто розпочав, зробив половину. Тож поступайте мудро – розпочинайте!».

Психологи мають таку думку. 72 години (3 доби) – саме той відрізок часу, коли бажання ще «свіже» і його треба підтвердити діями, щоб мрія стала реальністю.

«Мрійте про велике... великі мрії здатні торкнутися людських душ», – вважав римський імператор, мислитель Марк Аврелій. «Є тільки одна річ, яка робить мрію неможливою – страх зазнати поразки», – стверджує сучасний бразильський письменник Пауло Коельйо. Ось такі мудрі істини знаменитих людей різних епох.

Пам'ятаймо: «Просто хотіти – мало: прагни, добивайся» (Овідій).

Руслан Кацавець

Студентські витівки

Студентські прикмети під час екзаменаційної сесії додають оптимізму, віри. На думку викладачів, лише знання не зруйнують віру та принесуть успіх. Тож прикмети – знайте, а знання – майте!

Добра студентська прикмета: перед іспитом підійти до пам'ятника, зокрема, Григорію Сковороді та доторкнутися рукою «ніска» взуття; біля підніжжя пам'ятника Тарасові Шевченку постояти, читаючи який-небудь уривок з його поезії; а, зупинившись біля пам'ятника Ігорю Сікорському, задуматись про моральність людини. Сприяє успіху.

Щоб студенту краще запам'ятався вивчений матеріал, треба: лягаючи спати, поцілувати підручник і покласти його під подушку.

Зайшовши на іспит, білет беруть лівою рукою, кажуть, пощастить. За іншим повір'ям – білет беруть правицею.

За старою прикметою, щоб екзаменаційну сесію скласти успішно, студенти не мили голову перед іспитом (щоб знання не змити) та одягали той самий одяг на кожен іспит (щоб успіх не зняти). Наразі серед студентства витає інше повір'я: обов'язково мити голову перед іспитом, щоб думки були глибокі і прозорі, зміна ж одягу – нейтралізує можливий негатив на попередньому іспиті (хвилювання, боязнь отримати незадовільну оцінку). «Сила, що живе в людині, унікальна за природою. Ніхто, крім людини не знає, на що вона здатна, але, навіть, і сама не знає, доки не пройде випробування» (Ральф Уолдо Емерсон).

Успішне навчання студентів також залежить від середовища, у якому вони перебувають. Мають бути чисті аудиторії, коридори, вікна, столи. Обідрані стіни, брудні коридори негативно впливають на здатність студента до навчання.

17 листопада – День студента. Вітаємо шановне студентство зі святом кмітливих і розумних.

Пам'ятаймо: «Ваше майбутнє у Ваших руках» (Брайан Трейсі).

Руслан Кацавець

Вічна молодість

«Хто припиняє вчитися є старим, незалежно чи у 20 чи у 80 років, хто постійно вчиться – залишається молодим. Найчудовішою річчю у житті є вічна молодість думки», – говорить Генрі Форд.

У віковій психології активно досліджується період старіння і старості (геронтогенезу). Це сутність соціально-економічних, біологічних, психологічних причин.

Не секрет, старіння створює людині чимало психологічних труднощів. Передусім, віддаленість від трудової діяльності; розрив із колективом; різкі перемини нинішнього життя, порівняно з попереднім. Іноді це сприймається принизливо, відчувається душевна порожнеча. Не дивно, що люди у цей період, аж ніяк не бажають залишати роботу.

Як стверджують вчені, процес старіння різноаспектний. Традиційно виокремлено такі градації періоду геронтогенезу: похилий вік (чоловіки – 60 - 74 роки, жінки – 55 - 74 роки); старечий вік (75 - 90 років); довгожителі (понад 90 років). За статистикою, протягом останніх десятиліть сповільнився процес старіння. Наприклад, особа 55 - 60 років може абсолютно не відчувати себе старою. Відповідно до соціальних функцій може зараховуватися до категорії зрілих людей. До речі, старіння у межах кожної виокремленої фази не є однорідним: одні люди можуть відчувати життєву втому, навіть, до 50 років, інші – у 70 років сповнені силою, енергійністю, натхненням.

Пам'ятаймо: «Той, хто зберігає здатність бачити прекрасне, не старіє» (Франс Кафка).

Руслан Кацавець

Талант, геніальність, праця

Талант – поєднання високорозвинених спеціальних здібностей, дає людині змогу успішно виконувати будь-яку діяльність, що вирізняється оригінальністю, новизною, досконалістю та має суспільне значення.

До речі, виокремлена здібність (ізольована) не може бути талантом, навіть, якщо вона являє неабиякий рівень розвитку.

Тож, щоб досягнути високої майстерності треба добре і багато працювати. Адже талант виявляється тільки у наполегливій творчій діяльності. Наприклад, французький письменник Оноре де Бальзак, переписував свої праці дванадцять і більше разів. Український вчений Платон Севбо – визначна людина. Основою його талановитості – стала невтомна творча праця, висока моральність. Недаремно він говорив: «Любити працю – це дуже важливо, але крім технічного прогресу – повинен бути моральний і духовний прогрес».

Геніальність – найвищий ступінь розвитку здібностей, що виявляється у творчій діяльності, результати якої мають істотне значення.

Геній – це особистість, яка залишає вічне в історії людства: представляє унікальні відкриття, твори; демонструє шанобливе ставлення до надбань минулого; активною діяльністю сприяє прогресивному розвитку суспільства.

Згідно з літературними джерелами, виділяють два типи геніїв: генії, які ілюструють велич відкриття; генії-волевика.

Серед них – Тарас Шевченко, Михайло Ломоносов, Іван Павлов, Дмитро Менделєєв, Ісаак Ньютон, Альберт Ейнштейн.

Ствердно, без праці не може бути істинної геніальності. Наприклад, знаменитий Томас Едісон працював 16 годин на добу. За його словами: 10% – успіх і 90% – спітніння; наслідок геніальності: 1% – таланту, а 99% – праці. Ось формула успіху!

Пам'ятаймо: «Моя мета – вказати на нові концепції і розповсюдити ідеї, які стануть початком нових досліджень» (Нікола Тесла).

Руслан Кацавець

Як досягти успішної кар'єри

«Успіх супутує тому, у кого міцне й обґрунтоване бачення» (Майкл Ейснер). Тож, влаштовуючись на роботу, не слід комплексувати під час спілкування; викликати співчуття зовнішнім виглядом; розповідати про родинні чи попередні службові непорозуміння; нарікати на матеріальне становище (борги, кредити, житло) тощо. У сучасних компаніях несхвально ставляться до людей з проблемами. Як правило, таким пошукачам відмовляють.

Відомий світовий діяч з питань успішної кар'єри, американець Брайан Трейсі радить: «Якщо Ви бажаєте досягти великого успіху, щоб Вас сприймали і поважали у колах, частиною яких хочете бути, то маєте виглядати так, щоб викликати захоплення і повагу, щоб зовнішній вигляд характеризував Вас, як людину, котра звикла перемагати. Ваша кар'єра... у Ваших руках».

Цікаві думки знаходимо у сучасних ділових джерелах. Зокрема, наголошується, що ключову роль у побудові успішної кар'єри відіграють ділові зв'язки. При цьому важливо сміливо діяти. Сміливість – це одна з рис, що відрізняє успішних людей від неуспішних. «Весь геній, вся сила і магія – у сміливості», – пише німецький мислитель Гете. «Перша вимога для досягнення успіху – безперервно і безвтомно докладати фізичну і ментальну енергію до вирішення питання» (Томас Едісон).

Для формування кола зв'язків потрібно, насамперед, опанувати навички спілкування; навчитися щиро слухати людину і виявляти зацікавленість до неї. Слушно сказав американський письменник, психолог, педагог Дейл Карнегі: «Будьте хорошим слухачем... Розмовляйте про те, що цікавить вашого співрозмовника».

Пам'ятаймо: «Беріть приклад з лідера, а не з тих, хто сам лише наслідує» (Брайан Трейсі).

Руслан Кацавець

Як досягти мети у спілкуванні з діловими партнерами

Ділове спілкування відбувається у процесі трудових відносин. Саме тут найглибше виявляються особистісні якості людини. Це – здатність до діалогу з колегами і партнерами; уміння досягти з ними взаєморозуміння. У результаті спілкування людина отримує і передає певну інформацію. Тут особливо треба пам'ятати про мовний етикет і принципи, узвичаєні у суспільстві. «Бесіда – мистецтво, в якому суперником людини виступає усе людство...» (Ральф Уолдо Емерсон).

Запорукою успіху у діловому спілкуванні може стати наперед відомий спосіб мислення та позиція співрозмовника. Це допоможе краще представити себе. Іноді можна скористатися інтуїцією.

Для досягнення мети у діловому спілкуванні недостатньо лише навичок комунікації та інтелектуального потенціалу. Мають місце тонкощі спілкування. Наприклад, усталені правила комунікативного етикету: порядок звертання і представлення; способи іменування (ім'я, по батькові, прізвище чи посада, звання). А також узгодження комунікативної взаємодії. Насамперед, розуміння можливих власних недостатньо ділових якостей, уміння їх не висвічувати, а намагатися порозумітися зі своїм співбесідником. Оскільки ділове спілкування відбувається у колі партнерства, необхідним є: належна достатність і якість інформації; відповідність темі; зрозумілість стилю.

На думку вчених, у діловому спілкуванні важливо виявляти увагу до співрозмовника; не слід перебивати, дратувати, грубо заперечувати. «Уникайте ситуацій, котрі здатні принизити іншу людину...» (Іммануїл Кант).

Безперечно, справити на ділового партнера приємне враження – прагнення кожного. Але не всім це вдається. І одна з найбільших причин – невміння слухати.

Мистецтво ділового спілкування – це мистецтво мовлення, ввічливості і ділового ставлення до людини.

Пам'ятаймо: «Уміння вести розмову – це талант...» (Стендаль).

Руслан Кацавець

Міжособистісне спілкування

Міжособистісне спілкування налаштовує співбесідників на взаєморозуміння, що активізує пізнавальні функції осіб. Тож пізнавальний аспект охоплює не тільки пізнання іншої людини, а й рефлексивно – самопізнання. Узагальненням цього є уявлення про себе і співбесідника. Процес спілкування за певних обставин, характеризується можливим впливом людей – одного на іншого. Тут рівень особистості залежить від її місця у системі суспільних і групових відносин; методів, якими вона володіє в організаційній структурі спільної діяльності.

Головним для співрозмовників є – вислухати один одного, уважно сприйняти сказане. Саме тут виявляються властивості співрозмовників: доброзичливість, повага, вміння підтримувати розмову, надавати психологічну підтримку словом і жестом, а також давати належну оцінку мові, виразу обличчя. Спілкування буде приємним і невимушеним, якщо співрозмовники пересвідчаться у щирості намірів.

Спілкуючись з людьми, слід зважати на складність їхнього внутрішнього світу, психіку, характер. Важливим чинником є тип темпераменту: холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік.

Головна мета співрозмовника – не бути багатослівним. Адже може трапитись, що партнер, щось неусвідомив у монолозі і відчує себе недостатньо ерудованим.

Важливим чинником сучасної ділової людини є культура спілкування. Виховану людину завжди вирізняє ввічливість, привітність, доброзичливість, тактовність, повага до співрозмовника, здатність до розуміння оточуючих.

Пам'ятаймо: «Розумна людина, завжди знайде спільну мову з іншою розумною людиною...» (*Арістотель*).

Руслан Кацавець

Щоб справа приносила прибуток

Панує думка, у житті не варто ставити справу на перше місце, бо вона керуватиме людиною. У результаті, людина стає заручником структури, яку сама ж створила. Отож, аби цього не трапилось, «потрібно робити те, що потрібно». А щоб справа не занепала і приносила прибуток, потрібно навчитися довіряти людям – ось в чому сенс.

А буває і таке. Людина має намір зробити добру справу. І, раптом, пронизує душевна тривога, ніби якась сила навіює: не роби – ти ще не готовий; не йди – недобре буде; не розпочинай – ти «недоріс» до цього; забудь – не твоя це справа. Відтак, людина цурається задуманого. Що це? Один священник сказав, що то нечистий заволодів волею людини, капостить і веселиться. Якщо людина задумала добру справу, то це Господь послав: треба вірити, що Дух Святий буде завжди з людиною; потрібно йти і здійснювати. Тож і успіх буде, і нечисть не радуватиметься.

Пам'ятаймо: «Щоб зрозуміти що-небудь, треба це зробити» (Софокл).

Руслан Кацавець

Як позбутися згадки про небажане минуле

«Музика – найдорожчий дар неба людству» (Петро Чайковський). У кожного покоління є улюблена музика, яка «дух підіймає», захоплює, надихає. «Музика – джерело радості мудрих людей» (Сюнь-Цзи). Але час вносить зміни, відповідно до потреб життя, в силу стрімкого розвитку людей і перебування їх у соціумі. Безперечно, «музика – вічна», вона не зникає, лише змінюється до уподобань покоління. І це – закономірно. «Там, де немає змін, і там, де немає потреби у змінах, розум гине» (Герберт Уеллс).

Витає думка, якщо людина постійно і довго слухає музику з минулого, то блокує своє майбутнє. Оскільки вона підсвідомо переноситься у минуле – туди, де їй було добре, або, навіть, краще, ніж сьогодні. У результаті, нинішнє – не знаходить розвитку. Крім того, систематичне входження у сферу минулого, іноді викликає епізоди тогочасного життя, що можуть вторгнутися у нинішній простір людини. Варто поміркувати.

У всіх є минуле, нинішнє і майбутнє. Але не кожна людина має бажання часто згадувати минуле, особливо, якщо нинішнє життя сповнене кращим.

За переказами, забути неприємне минуле можна так: описати все на папері і спалити. Позитивний метод «дії вогню» ще висвітлював древній філософ Геракліт.

Або в такий спосіб. Зробити паперовий кораблик і запустити його на річці весною. При цьому слід згадати слова мудрого Горація: «Все, що минуло – минуло».

Пам'ятаймо: «Результат виправдовує дії» (Овідій).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. Що таке мрія і коли вона збувається? У чому сутність «закону 72 годин», що орієнтують на реалізацію мрії, за словами німецького письменника Боро Шефера?
2. Чи подієте Ви думки відомих людей: давньоримських поетів «золотого віку» Горація та Овідія; римського мислителя Марка Аврелія; сучасного бразильського письменника Пауло Коельйо, викладені у тексті «Мрійте про велике»?
3. Що Вам відомо про студентське життя? Що сприяє успішному навчанню студентів? Коли відзначається День студента?
4. Що слід знати, влаштовуючись на роботу? Що радить відомий світовий діяч з питань успішної кар'єри, американець Брайн Трейсі?
5. Що варто знати для формування кола зв'язків? Що відіграє ключову роль у побудові ділової кар'єри? Чи поділяєте Ви думку американського психолога Дейла Карнегі: «Будьте хорошим слухачем... Розмовляйте про те, що цікавить вашого співрозмовника»?
6. Як стати успішним? Що відрізняє успішних людей від неуспішних? Як треба діяти, щоб справа приносила прибуток?
7. У чому сенс вислову: «Люди у яких є мета, добиваються успіху, бо знають, яким курсом йдуть» (Граф Найтінгейл).

РОЗДІЛ 5

РОСЛИНИ І ДЕРЕВА – ДОБРІ ОЗНАКИ

Троянди й виноград, красиве і корисне...

Максим Рильський

Чебрець-трава – подих життя

Чебрець. Народна назва рослини – трава Богородиці, Матері Божої; квітка Єлени Прекрасної. Ознака чебрецю – сильний аромат з гірчинкою. Навіть, висушений чебрець зберігає неповторність. Надзвичайна цінність чебрецю згадується і у писаннях легендарного давньогрецького поета Гомера.

В Україні, за давніх часів, чебрець вважався символом Батьківщини, мужності, відваги. Його брали на чужину, як згадку про рідну домівку. Також вірили якщо тримати гілочку чебрецю при собі – людина стає сміливою.

Чебрець-трава – подих життя. Використовується у народній медицині і допомагає (нормалізує роботу шлунку, поліпшує зір, виводить зі сплячки). Ефірна олія чебрецю має цілющі властивості (зміцнює пам'ять, концентрує увагу).

Чебрець знімає порчу, виганяє нечисту силу. Тож обкурювали ним оселю. А подушечка із чебрецю допомагає позбутися нічних жахів. Прикметно, римляни, свого часу, приймали ванни з чебрецем після інфекційних захворювань. Це відновлювало фізичне і моральне виснаження.

Пам'ятаймо: «Дай мудрому пораду і він стане ще мудрішим...» (Книга притч Соломонових).

Руслан Кацавець

Полин-трава – засіб від 100 недуг

Полин-трава (або чорнобиль) – має цілющі властивості. Це засіб від 100 недуг. Велике значення надавав рослині перський вчений-енциклопедист, поет, філософ, теолог, лікар Авіценна. Він писав, що за допомогою полину можна врятувати людину у випадку досить сильного отруєння. Оскільки полин конкурує з отрутою і при цьому стимулює роботу печінки: отрута з організму виходить незміненою.

У китайській медицині полин використовують для припікання активних точок на тілі людини. Тепло, що виділяється при застосуванні знадоб'я із полину – когерентне (тобто, як і під час випромінювання лазаря). Воно проникає глибоко у тканини й активізує біологічно активні точки. Відтак, підвищується життєвий тонус людини. Полин – чудодійний засіб при недугах у людей похилого віку. Зокрема, слугує для профілактики поліартриту.

За словами народних цілителів, корисно тримати у будинку гілочку полину. Розміщають її при вході над дверима. Це відлякує комах, захищає від негативних впливів. Також аромат полину очищає ауру людини і навколишній простір від чужого ментального забруднення. Або таке: за давніх часів, узвичаєним дійством обкурювали полином нездорову людину та оселю. Вважали, дим очищає енергетику, поліпшує «затемнену» свідомість.

За літературними джерелами, дивовижні подушечки з ароматичних трав, до складу яких входить полин, добре слугують для лікування неврозів і порушення сну. А ще цей засіб корисний дітям: подушечка може застерегти дитину від психічної перевтоми. Склад подушечки: полин, чебрець або (м'ята перцева) по 1 частині; шишки хмелю – 3 частини.

Пам'ятаймо: «Хвороби лікує лікар, але виліковує природа» (Гіппократ).

Руслан Кацавець

Артиш – лікує і захищає

Артиш – магічна трава, яка проростає у місцях виходу енергії. Такі місця називають «Роза вітрів». За повір'ям, артиш означає: ліки проти страху, або – магічна рослина, що захищає від недобрих людей.

Тибетські фахівці використовують артиш при лікуванні страхів у дітей, неврозів, фобій, безсоння. Також застосовують для зняття «зглазу» та чужого біополя. Окрім того, артиш лікує ревматизм (ванни), ангіну, грип (відвар).

За словами фахівців, артиш досить добре знищує хворобливотворні бактерії. Тож радять застосовувати для дезінфікування приміщень. Але застерігають: після слугування цією травою (окурювання, відвари, ванни) – настає миттєвий релакс (розслаблення тіла). Тому користуватися цим знадоб'ям слід дома.

Пам'ятаймо: «Корисно все, що доречно» (Вільям Шекспір).

Руслан Кацавець

Чарівні квіти: цілющі властивості, витончений смак

Древні вважали, що земля має живу душу, бо годує і лікує.

Ромашка – одна з-поміж семи священних рослин – дає сильну позитивну енергію. У таких місцях досить корисно прогулюватися, особливо, перед сном.

Чорнобривці – відкривають портал в іншу реальність. Наприклад, у мексиканців (на батьківщині квітки) чорнобривці вважаються ключем до потойбічного світу. В Україні – це квітка-оберіг. У ній закладена енергія сім'ї, роду. З цією метою її чіпляють над ліжком немовлят; висаджують у маєтках, біля будинків дитячих закладів, шкіл. Але не дарують чорнобривці на перше побачення.

Волошки – окраса хлібної ниви. Ці чарівні квітки вказують на постійний зв'язок з небом. Вони символізують спокій, стабільність, вірність. Отримати в дарунок букетик волошок – витончений смак і добра ознака. А ще настоянка із волошок нормалізує тиск.

Незабудки – ніжні весняні квітки, але трохи навіюють ностальгію. Адже, коли закохані розлучаються, то дарують один одному незабудки – мовчазний символ пам'яті.

Фіалка – за древніми переказами, уособлює перетворений образ жінки-відунки за наміри зазирати, куди заборонялося. Квітка символізує прагнення до знань, але променить холодом.

Серед провісників весни і надії особливе місце посідає магічна квітка сон-трава (горицвіт), бо і долю передбачає і лікує. Якщо покласти сон-траву під подушку, то уві сні можна побачити свою долю. І деякі серцеві захворювання лікує ця чарівна квітка (звісно, під наглядом лікаря), і від «дурного ока» захищає. Однак, не заносять її до оселі без потреби.

Пам'ятаймо: «Красу красою зустрічай!» (народна мудрість).

Руслан Кацавець

Дерева у маєтку: символ статку, радості, краси

14 листопада – вшановують святих Косму і Деміана. За народним календарем, цього дня, якщо земля не мерзла, висаджують дерева, бажано – у першій половині дня.

Калина – символ невмирущого українського роду, чудодійний оберіг. «Без калини немає України». Але її не саджають перед будинком. Вона має пишатися у садку, біля криниці, копанки, ставка. Кажуть, де росте біля криниці калина, там і вода чистіша. Примічають, найбільш цілющі властивості має калина, зібрана 13 жовтня, напередодні Покрови Пресвятої Богородиці.

Виноград – символ статку, радості, краси сімейного вогнища. Тож доброю ознакою вважається, якщо у маєтку росте виноград. Це – життєва нива, яку засіває чоловік, а дружина плекає, оберігає її.

У маєтку пануватиме позитивна енергія, якщо посадити березу зі сторони, де сонце сходить і щодня з нею вітатися, лагідно розмовляти. Добре, якщо на березі ще й птахи оселяться та виспівуватимуть. Це дає позитив. Так вважають експерти з біологації.

За народним повір'ям, «грошове дерево» приносить статок, бо проросло з монет, які розсипав один шаман. Його висаджують на найвищому місці в маєтку.

Сакура – символ наречених; має магічну силу. Коли квітує це дерево – під нього приходять молоді люди і закохуються. А ще цвітіння сакури лікує душу. Коли в Японії трапилась трагедія, один з місцевих монархів запросив постраждалих від землетрусу до свого парку сакури. Психологічний стан людей – поліпшився.

Дуб – чудодійне дерево, символ сили і краси. Постояти під ним, значить, позбутися втоми, урівноважитися, зарядитися життєдіяльною енергією. Вважається, дуб – покровитель чоловіків, особливо добре впливає на тих, хто народився 23 вересня (день осіннього рівнодення).

Липа – покровителька жінок, зокрема, запобігає прокляттям. Дівчата полюбляють прогулюватися у липовому сквері, загадувати бажання.

Позбутися негативних думок – допоможуть каштани, що красуються у скверах, особливо у період цвітіння. Не саджають каштани в маєтку.

Не саджають в маєтку ялину, сосну. Ці дерева символізують дух прашурів. Також не саджають іву у дворі (можна посадити за парканом).

Осика вважається «заклятим деревом», бо на ній завжди тремтить листя. Переповідають, що у давнину осиковим колом прибивали упирів. Гріх осиковим прутиком підганяти худобу.

Не саджають бузину на подвір'ї чи перед вікнами будинку. Краще це зробити на огороді. Плоди бузини досить корисні, зокрема, нормалізують тиск. Однак до бузини треба відноситись досить обережно. Кажуть, її посадив «нечистий» і сидить постійно (невидимий) під нею. Тому бузину ніколи не викопують з корінням, аби не дратувати «лихого», щоб не окутав хворобами рук і ніг. Але ж, якщо треба викопати кущ бузини, то знаряддам слугує сапа, змащена салом («нечистий» не любить свинячого сала).

Обліпіха – дерево здоров'я і сили – посідає одне з перших місць серед вітаміноносів. Плоди і листя обліпіхи застосовували ще у древньомонгольській, тибетській, китайській народній медицині. І у Древній Греції відваром листя і гілок лікували людей, а також тварин. У сучасній медицині обліпіха має значущу цінність. А ще безліч рецептів мають народні цілителі. І вони – слухні.

Пам'ятаймо: «Душа, споглядаючи красу, починає відчувати Бога...» (св. Софроній).

Руслан Кацавець

Лимон

Лимон. З давніх часів його оточує низка легенд про незвичайну лікувальну дію. Сформована реальність настільки реальна, що існує й донині. Так, у східній медицині лимон досить популярний. Ще в XI ст. Авіценна стверджував, що лимон – кращий лікувальний і профілактичний засіб та рекомендував вживати у їжу. У народній медицині лимон (сік розведений з водою) слугує для примочок при грибкових захворюваннях шкіри; заживлює тріщини; зміцнює нігті. З погляду сучасних фахівців, лимон чудовий засіб для профілактики ваги людини.

Заважте, запорукою молодості, міцного здоров'я і довголіття є добродушність, доброзичливість, почуття гумору.

Пам'ятаймо: «Хто розуміє, той зрозуміє» (нар.мудр.).

Руслан Кацавець

Квашена капуста: за стародавніми переказами

Квашена капуста – «санітар кишечника». Адже квашена капуста і розсіл запобігають виникненню і розвитку шкідливих бактерій в кишечнику; зміцнюють імунну систему, особливо, взимку та весною. Також досить корисно жувати листочки квашеної капусти при захворюванні ясен, а розсоллом – протирати згубилу шкіру на руках.

«Капуста підтримує бодрість і веселий настрій», – стверджував древньогрецький філософ, містик, математик, людина-легенда Піфагор (V ст. до н.е.).

Римський письменник Катон писав, що капуста поєднує в собі всі цілющі елементи – сприяє здоров'ю. На його думку, завдяки капусті, римляни протягом століть обходились без медикаментів.

За стародавніми переказами, гармонійно виражений, типовий смак квашеної капусти залежить від приготування. Отож, квасити капусту треба у 5-й або 6-й день молодого місяця і обов'язково з гарним настроєм. Тоді капуста буде хрумкою (а не м'якою), не пліснявітиме і не гірчитиме.

Пам'ятаймо: «Усе змінюється, але ніщо не зникає» (Овідій).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. До якого функціонального стилю сучасної української мови (публіцистичного, наукового, художнього, побутово-розмовного, офіційно-ділового) належать тексти ?
Обґрунтуйте, які ознаки вказують на визначений стиль.
2. Що Вам відомо про цілющі властивості трав? Як оцінював властивості полину перський вчений, лікар Авіценна?
Як використовується полин у китайській медицині?
Яке бачення народних цілителів щодо корисності полину ?
3. Яку народну назву має трава-чебрець? У чому сенс висловлювання: чебрець-трава – подих життя?
Чому в Україні за давніх часів чебрець вважали символом Батьківщини, мужності, відваги?
4. Якщо Ви любите спілкуватися з природою, маєте чудову нагоду викласти враження – розповісти про польові квіти та їх цілющі властивості.
Що Вам відомо про ромашку – одну з-поміж семи священних рослин; волошку – окрасу хлібної ниви?
5. Чи поділяєте думку, що дерева у маєтку – символ статку, радості, краси?
Яке дерево посідає одне з перших місць серед вітаміноносів?
Які дерева не бажано висаджувати у маєтку? Чому?
6. Чому калину вважають символом України?
7. У чому сенс висловів: «Дай мудрому пораду і він стане ще мудрішим...» (Книга притч Соломонових); «Краса людей навчаче жить...» (Дмитро Павличко); «Троянди й виноград, красиве і корисне...» (Максим Рильський).

РОЗДІЛ 6

ЩО СЛІД ЗНАТИ ПРО МЕТАЛИ, СКАРБИ, КАМІННЯ

*Ми захоплюємося древнім,
але живемо сучасним...*

Овідій

Золото: бачення відомих людей

Серед окремих видів металу (золото, срібло, мідь, платина, цинк, свинець тощо) торжествує золото. Не секрет, у народі існує магія золота. Воно є антидепресивним засобом, додає сили, надихає на творчість, але може і зашкодити, якщо поводитися з ним не обережно. Трапляється, в людини сильні нервові напруження чи болить голова, достатньо зняти золоту обручку чи перстень – хвороба зникає (доречно завважити на розмір).

Багато хто схиляється до думки німецького мислителя Гете про те, що людина залежна від золота, продає душу дияволу. Слушні слова українського поета Дмитра Павличка: «Хто за золотом біжить, той загубить совість». Безперечно, золото вабить, спокушає людей. Але це аж ніяк не означає, що його слід цуратися. Не треба бути заручником золота, а перетворювати його на користь і насолоду. Тоді воно слугуватиме довго й надійно.

Активну лікувальну, протизапальну дію має срібло. З цією метою носять серги, браслет, пірсинг.

Прикметно, якщо під обручкою чи іншими прикрасами із золота темніє шкіра, то ж хтось посилає негатив (пліткує). А срібло темніє при контакті зі шкірою недужої людини. Варто подумати.

Пам'ятаймо: «Добре ім'я – краще за велике багатство, добра слава – краща за срібло і золото...» (Кн. пр. Соломонових).

Руслан Кацавець

Монети: знеболюючий засіб і символ влади

Монети теж лікують. Так, ще у Древньому Римі застосовували цей знеболюючий засіб: прикладали мідні монети до чола, коли боліла голова; до забоїв (синців) на тілі тощо. Але недостатні знання вводять людей в оману. Тож слід знати, що лікують тільки монети з чистої міді, які не мають слідів окислу. Це старовинні мідні монети. Наприклад, «Алтин» (номіналом 3 коп., а назву започатковано за царювання Петра I) та ті, що випускалися з 1926 до 1957 рр. Саме вони є з мідного сплаву: 90% міді і 10 % алюмінію. А вже монети, випущені з 1961 року та сучасні, для лікування не придатні, бо в їх сплаві є інші металоелементи і вони шкідливі для здоров'я.

Монети (колекційні) – символ влади. Вони вбирають позитив, якщо сподобаються людям. Тож непогано мати власну колекцію чи бути колекціонером-монетником (нумізматом).

Пам'ятаймо: «Істина не обманює» (Еразм Роттердамський).

Руслан Кацавець

Скарби

Знайдені скарби (золоті монети, прикраси, інша утварь) не приносять щастя. Адже невідомо, яка доля була у власника коштовностей. Вони могли бути у руках злодіїв, злочинців. А речі зберігають енергетику попередників. Тож віднайдені скарби, краще передати до державної служби аби уникнути неприємностей.

Інша річ шукати родові скарби. Зазвичай, предки зберігали їх у маєтку: закладали під поріг, фундамент, у стіни будинку; закопували під деревом, у погребі тощо. Такі скарби несуть дух роду і можуть слугувати талісманом, приносити удачу. До речі, талісман у чужих руках втрачає силу.

Шукати царські імперіали, старовинні речі з метою збагачення чи з наукових міркувань, порушуючи енергетичний відбиток, спокій, який вони несуть від колишніх господарів – недобрый знак.

За переказами, наукова експедиція проводила дослідження саркофага великого воїна Тимура Тамерлана (1336 – 1398 рр.) у Самарканді. Не зваживши на пророкування Таємничої Книги щодо порушення спокою воїна, гробницю Тамерлана було відкрито 21 червня 1941 року. А наступного дня почалася війна. Події на

фронтах розвивалися настільки неординарно, що навіть, маршали, досить серйозно сприйняли пророкування Таємничої Книги і доповіли вищому керівництву. За словами учасників експедиції, Таємнича Книга знаходиться у трьох старійшин-мудреців із Самарканда, котрі несподівано з'являються і так же зникають. Переповідають, що побачити і прочитати Таємничу Книгу, написану арабською мовою, дано не кожному. Через деякий час було проведено відповідні заходи. Ситуація на фронті стабілізувалась – прийшла перемога.

Пам'ятаймо: «Мудрий той, хто знає небагато, а потрібне» (Есхіл).

Руслан Кацавець

Каміння: цілющі властивості

Споконвіків коштовному камінню люди надавали неабияке значення. За прикметами, ізумруд – окрилює удачею, щастям, любов'ю; бірюза – оберігає від «дурного ока», а топаз – від нечистої сили. Особливе місце посідає сердолик, він сприяє ясновидцям, творчим людям, зокрема, письменникам, художникам. Вірять, що каміння приносить удачу, якщо його носити постійно.

Пріоритетним серед коштовного каміння вважається діамант. Це – символ могутності і влади, він підходить всім, бо несе досить позитивну енергетику. Однак, діамант може мати і зворотну силу.

Корисні властивості має камінь бурштин (янтар). Прикраси із бурштину, за словами шанувальників каміння, поліпшують самопочуття людей, які мають проблеми із щитовидною залозою, нирками, судинами. А ще бурштин допомагає долати серцеві, ревматичні захворювання та позитивно впливає на зір. Древні цінували властивості бурштину, називали його «дар сонця». Так, римський учений Пліній Старший (23 – 79 рр. н. е.) запевняв, що амулети, виготовлені із бурштину, слід носити у кишені. Вони добре допомагають чоловікам, зокрема, нейтралізують душевні розлади.

У народі вважають, камінь, що має назву «копитце» – лікує хвороби ніг та сформовану залежність від алкоголю (за допомогою відповідних замовлянь і води).

За переказами, не слід носити камені чорний агат і синій діамант. Вони ведуть до нещастя. Ці камені найчастіше використовуються у магії.

Завважте, не треба впадати у відчай, якщо загубилась обручка чи перстень з каменем (або тріснув камінь). Це означає, що камінь накопичив багато негативної енергії і у такий спосіб нейтралізував її.

Перстень із коштовним каменем – це не тільки прикраса, а й символ влади. Його носять на вказівному пальцеві правої руки (як це робили царі, імператори, шейхи та ін.).

Пам'ятаймо: «Мудрість краща за перли...» (Книга притч Соломонових).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

2. Які види металів Ви знаєте?
Що Вам відомо про їх властивості?
3. Чи поділяєте думку німецького мислителя Гете про залежність людини від золота та наслідки?
Чи відомі Вам народні прикмети щодо золота?
4. Чи насправді монети лікують? Що Ви знаєте про лікувальні властивості старовинних мідних монет?
Чому колекційні монети вважаються символом влади?
5. Що Ви знаєте про скарби?
Чому не варто слугуватися знайденими скарбами?
Що означає: родові скарби? Чи поділяєте Ви думку людей, які вважають, що родові скарби можуть слугувати талісманом, приносити удачу?
6. Чи має коштовне каміння цілющі властивості?
Який камінь у народі вважають символом могутності?
Які лікувальні властивості, за словам народних цілителів, має бурштин?
Що стверджував римський вчений Пліній Старший про амулети, виготовлені із бурштину?
Які з коштовних каменів не бажано носити як прикраси? Чому?
7. У чому сенс висловів: «Мудрість краща за перли...» (Книга притч Соломонових); «Хто за золотом біжить, той загубить совість» (Дмитро Павличко).

РОЗДІЛ 7

БАРВИ РІДНОГО КРАЮ

*Маємо силу рідного отчого краю...
Андрій Малишко*

Отчий край

Любов до отчого краю... Коли вона приходить? Коли вривається у наше серце? З першими мелодіями весни чи подихом чарівної осені? А може з таємничим шепотом засніжених дерев у саду?.. З'являється вона від народження і супроводжує людину протягом життя. Тільки відчуття це приходять до кожного по-різному і в різний час. Мабуть, така природа людини: чим старшою вона стає, тим частіше вдається до спогадів, більше тягнеться до отчого краю. Тоді спливають у пам'яті сторінки теплового безтурботного дитинства й чистої ніжної юності... Безперечно, любов до отчого краю починається з оксамитових квітів дитинства і юності. Високі світло-рожеві рожі, різноманітні айстри, багряні чорнобривці й полум'яні жоржини – вони, такі близькі й далекі, дзвонами пронизують пам'ять, ніжністю сповнюють душу, любов'ю напоюють серце. А ще – відчуття смаку гіркуватих недоспілих вишень у саду та отих перших огіркових пуп'янків на грядці... За грядкою поле, відмежоване смугою сріблястого полину. Його ніхто не виривав. То, кажуть, оберіг від «дурного ока». А серед поля, обласканий полуденним сонцем, пирхає й трясє розкішною гривовою, білий кінь, і на ньому сидить хлопчик. Це добра прикмета: людина на коні... І де б людина не була, яку б посаду не обіймала, неодмінно, повертається до отчого краю, що окрилює, підносить, вабить, кличе... «не відривай свого коріння від рідної землі». Що це, ота палка любов до краю? Думаю, це щось більше. Це – витoki життя, джерело надії, випробування долі. Така сила і зваба рідного отчого краю. Благословенний будь, мій отчий край.

Пам'ятаймо: «Люби свій край...» (Володимир Сосюра).

Ганна Кацавець

Незабутнє

Багрянцем спалахують біля маминої хати чорнобривці. Схиляюся до них – вдихаю їх ніжний, незрівнянний запах... і, ніби, чую чарівну, неповторну мелодію з батьківської сивини, що зливається з ароматом теплого домашнього хліба... Згадується далеке дитинство, той райський і безтурботний куточок, де відкрилися перші пізнання дорогого й незабутнього світу, виплеканого батьківською заботою і теплом, теплом безкорисної любові, що зігріває протягом літ, і подає надію повсякчас, і благословляє... «Душа летить в дитинство, як у вирій, бо їй на світі тепло тільки там» (Ліна Костенко).

... Світла чиста оселя, на почесному місці – випромінюють світлом старовинні ікони. На стінах розмістилися вишиті хрестиком на полотні домашнього ткания портрет Кобзаря, популярні того часу картини Альонушка, Хлопчик із собачкою, Букет у вазі. У витончених зелених рамках давні фотографії – увінчують історію роду. І все це обласкують білосніжні накрохмалені рушники, на яких іскрять різноманітні традиційні узори. На долівці – застилки, вимережані різнобарв'ям. Це – безцінні бабусині рукотвори. Розкішна піч, викладена дужими руками дідуся. Акуратно застелений рядном опічок; дихає, шпарована жовтою глиною черінь; духмяніє свіжовибілуваний комин... Напроти – виблискує, пофарбований у світло-блакитний колір підвіконник, завітчаний яскраво-розовими калачиками. Біля вікна стіл, накритий білою скатертиною, а на ньому у великій глиняній мисці, як світанкове сонце, красуються червоні помідори... І мама стоїть біля печі і в засмаглих, натруджених тяжкою працею руках, тримає запашний, пухкий, білий хліб.

Пам'ятаймо: «За тобою завше будуть мандрувати очі материнські і білява хата...» (Василь Симоненко).

Ганна Кацавець

Хліб

Хліб – найцінніший скарб на землі Це – символ святості й достатку людей. «У всі віки на всіх перепуттях історії хліб був найбільшим із багатств» (Василь Земляк). Випікання домашнього хліба – споконвічна українська традиція. Таїнство його випікання свято шанує й оберігає кожна родина.

... Ще тільки на сході біліє вузенька смужка світанку, а мама вже піклується з хлібом. Готує жерстяні форми, призначені для випікання хліба, відбирає краще листя зі свіжої капусти (смачний же хліб, спечений на капустиному листі!). І ось – найвідповідальніший момент: час хліб виробляти. Мама підв'язана біленькою хустинкою, у чистому свіжому фартушку – місить діжу, і, виплекані з тіста круглячки, розкладає у форми, змащені олією, решту – на листя з капусти. Тісто у формах підходить, виповнюється. Час саджати у піч. І тут останній штрих: хліб злегка підрізають навколо ножем (щоб вгору йшов та не розпливався), змазують яечним білком, ставляють на гарячу черинь, піч заслінкою щільно заслоняють. Поки хліб печеться, не можна грюкати дверима, щоб протягів не було, щоб хліб краще підпікався.

Запах печеного хліба наповнює хату й подвір'я, підзолочене сонячним промінням; котиться селом... Неповторний незрівнянний запах хліба; безцінний дар небес і землі; нелегкий виріб невтомних, натруджених працею маминих рук.

Ось хліб уже спікся. Його повільно витягають з печі дерев'яною лопатою. Акуратно, щоб не обдавлювався, розкладають на покутті (найпочесніше місце у сільській хаті), прикривають полотняним рушником. І за декілька хвилин – хліб подають на стіл: високий, білий, пухкий, запашний, гарячий... Відламуємо шматочок за шматочком, пробуємо – і смачнішого нічого у світі немає, ніж домашній мамин хліб, спечений з великою шаною і любов'ю.

Пам'ятаймо: «Хліб на столі. Зайшовши до хати, візрадуймося його присутності» (Василь Скуратівський).

Ганна Кацавець

Пшениця вродила

Вранішнє сонце сягає крапельок роси, що посрібнила зелений килим зі споришу й калачиків... Скрипнули ворота. Це батько, Микола Артемович, приїхав кіньми із сусідськими чоловіками – привезли з поля обмолот зерна. Мішків на гарбі багато. Пшениця вродила. Заносячи до комірчини перший мішок свіжообмолоченого зерна, батько примовляє: «З колоска – жменька, а з снопа – мірка». Висипають зерно у засік. А зерно таке пахуче, дорідне і чисте... Набираю в руки зерна, притискую до себе... Як же пахне зерно..! Воно дарує і запах поля, і запах хліба – і так добре від тих пахоців. Вбираєш їх у себе, і відчуваєш велику любов до рідного краю, до життя, бо «зернина – то життя у сповитку».

Пам'ятаймо: «Хліб переважає все. Одне пшеничне зерно тяжче за гори золота» (Василь Земляк).

Ганна Кацавець

Весна

Відкочувала кришталева зима у срібному кожущку. Прийшла бархатиста весна і принесла свій чарівний ключ від царини тепла... На синьому небі котиться золоте сонце і щедро розсипає густе блискуче проміння. Воно пестить, зігріває землю, пробуджує її від довгого зимового сну. Іскряться, звиваються прозорими стрічками дзвінкоголосі струмочки. З далеких країв повернулися птахи і, вмовившись на тоньких верхівках дерев, весело щебечуть, виспівують – оповіщають, що вже весна прийшла... На вербі, немов намисто, з'явилися котики. Берізка вдягла свої сережки і готує святкове вбрання. Ніби ліхтарики горять – квітують проліски, з'являється пухнаста сон-трава (кажуть, якщо покласти її під подушку, то що присниться, те й збудеться), незабаром замерехтять незрівнянно пахучі й ніжні конвалії. І зовсім скоро білим квітковим плетивом, як лебединим пухом, вкриються сади. Вітаймо весну!

Пам'ятаймо: «Весна прийшла!.. » (Борис Грінченко).

Руслан Кацавець

Літо

«В сизих травах купається літо...» (Микола Сингаївський). Земля пишається різнобарв'ям шовкових трав, веселковим розмаїттям квітів. Ось маленька галявина, а скільки прекрасного тут! На зеленому килимі красуються білими пелюстками ромашки, майорять червоні маки, погойдуються на гінких стеблах гвоздики... Вдихаю їх пахощі і ніби чую оповідь про дивовижний світ – чарівний, ніжний, мелодійний, де квітів не рвуть і не топчуть. Перед ними схиляються.

Пам'ятаймо: «Усю красу світу Бог дав людям в насолоду» (арх. Сергій).

Ганна Кацавець

Мелодії осені

Проймає тепле літо. На зміну прийшла оксамитова осінь. У повітрі витає аромат стиглих овочів і фруктів впереміжку із пахощами чорнобривців та айстрів. У садах і огородах люди збирають дари осені, насолоджуючись плодами своєї праці.

Ходімо в домашній сад, де золоте проміння бавиться сизо-фіолетовими гронами дорідного винограду; де яблука червоні падають на зелений килим; де звисає тендітне галуззя, обтяжене попелясто-синіми сливами... Прогулянка в осінньому саду – це море позитивних вражень, що робить людину урівноваженою, здоровою, щасливою. «Хто дише садом – дише молодістю, здоров'ям та довголіттям», – писав Левко Симиренко.

Осіннє сонце світить «оком загадковим», спостерігаючи, як де-не-де шепчуться сиві хмари. Незабаром з них посиплеться срібний дощ. Потім з'явиться веселка – передвісник теплої лагідної осені. Недаремно кажуть: «У осінній час – сім погод у нас». Та кожен день по-своєму чудовий і неповторний. Ось вже кружляють, опускаючись до землі, пожовклі листочки «вишиває осінь на канві зеленій золоті квітки».

... Ще мить і розкішне галуззя дерев скине різнокольорове осіннє вбрання – відпочиватиме, щоб навесні розквітнути.

Пам'ятаймо: «В кожній миттєвості зберігається життя вічне...» (Сергій Булгаков).

Руслан Кацавець

Осінь

Осінній місяць за вікном... Жовтіє листя на березах, червоніє на осиках, багрянцем спалахують ягоди шипшини, із широкого галуззя клена звисають срібні нитки бабиного літа. В цій порі щось є у природі замріяно величне, піднесене, захоплююче і разом з тим зворушливе, що примушує замислитися над життям. Подумки перегортаю сторінки книги життя і відбираю на насіння – талант людяності. Це найвища мудрість, відкрита часомі.

Пам'ятаймо: «Все, що в душі моїй – Джерельне і цілюще» (Дмитро Павличко).

Ганна Кацавець

Чорнобиль в житті українців

Чорнобильська катастрофа торкнулася багатьох українських родин. Тисячі людей приборкували атомного монстра, який пожирав усе живе на землі. Це – Люди з Великої Літери, істинні чорнобильці, які не шкодували життя заради того, що ми є... тут і зараз.

Вражає правдиве незабутнє слово української поетеси Ліни Костенко:

Стоять озера в пригорщах долин.	Дівча козу на вигоні пасе.
Луки цвітуть у придорожній смузі.	Машини мчать, баранки крутять
І царственний цибатий черногуз	аси, Малина спіє... І на все, на все
Поважно ходить в ранній кукурудзі,	Лягас пил Чорнобильської траси...

Час віддаляє світову трагедію. Нові покоління недостатньо про неї знають, а ще менше – усвідомлюють наслідки. «Чорнобиль – це безпрецедентна катастрофа глобальних масштабів... Вибух реактора 26 квітня 1986 року ввів людство у новий етап розвитку: ми усвідомили, що цілком реальною стає небезпека... Вважаю, що звикання до аварії, до її наслідків... – один з найтяжчих наслідків Чорнобиля» – ось ствердна думка Юрія Щербака, українського письменника, дипломата; лікаря-епідеміолога; доктора медичних наук професора .

Пам'ятаймо: «Люди – прекрасні, Земля – мов казка, ... І хочеться Бути дужим, І хочеться так любить, Щоб, навіть, каміння байдуже Захотіло ожити. І жить!» (Василь Симоненко).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. До якого функціонального стилю сучасної української мови належать тексти цього розділу? Які особливості мови властиві даному стилю?
2. У тексті «Отчий край» знайдіть слова, що творять образ отчого краю. Чи впливають вони на розкриття змісту? Складіть текст, добираючи експресивно забарвлені мовні засоби з метою впливу на читача і слухача. Епіграфом візьміть цитату Володимира Сосюри: «Люби свій край...».
3. Які словесні форми використано у тексті «Незабутнє», що передають певні значення, закріплені у суспільному житті людей відповідного періоду?
4. З якою метою у тексті «Пшениця вродила» використано повтор слова «зерно»: усвідомлено чи мимовільно? Уявіть, як колоситься пшениця і наливається зерно. Відчуйте «радість нового хліба» і складіть текст. Слугайтеся найкращими мовними засобами, опоетизованими назвами, вдалими цитатами.
5. Якими засобами досягається мелодійність тексту «Весна»? У чому сенс авторського бачення розкішного літа у тексті «Літо»? Якщо Ви спілкуєтесь з природою, маєте чудову нагоду подати свої враження (в усній чи писемній формі).
6. Текст «Мелодії осені». Якими мовними засобами досягається милозвучність тексту? Складіть текст на тему «Барви осені». Для урізноманітнення контексту, деталізування думки, уточнення – використовуйте стилістичні можливості слів-синонімів. Прокоментуйте, як це впливає на читача.
7. Що Вам відомо про Чорнобильську трагедію 26 квітня 1986 року? Що потрібно робити новому поколінню людей аби не мали місця такі катастрофи?

РОЗДІЛ 8

ЖИТТЯ, ЯК ВОНО Є

Кожна людина... людина...

Жюль Верн

Як Миколка юристом став

Поїхав Василюків Миколка до Києва професією юриста здобувати. А через місяць – листа надіслав: «... Непоталанило мені, батьку. Провалився на першому ж вступному іспиті. У село повертатися тоскно – іміджу там немає. Найнявся у столиці в ресторацію телиць пасти».

Нахмурився Василюк, і, вдаючи, ніби співчуває, промовив:

– Мабуть, не легко у столиці стадо пасти.

І, зітхнувши, додав:

– Чи то на роду так написано – і дід, і прадід пастухами були, та ті ж за селом, у степу, худобу пасли, і загін там стояв...

Наступного дня Василюк дістав із горища пужално*, сирицю** і снопик. Взявся за діло: сплів батіг і бриль солом'яний з широкими полями.

Баба Горпина, не ликом шита, здогадалася до чого це йдеться. Витягла зі скрині сувій полотна, відрізала, як з аршин і, присівши під хатою на призьбі, зшила шаньку (пастуша сумка). А в неділю Василюк і вісточку синові подав, мовляв, так і так... приїзджай.

Миколка з пожитками повернувся додому восени; сонце ще було в розпалі, пахло стиглими яблуками. Зраділи Василюки... Мати вечерю приготувала – курку засмажила, вареників наліпила... А батько все розпитував про справи столичні. Потім виважено пішов у повітку, дістав пастуше начиння: батіг, бриль і шаньку та й вручив синові, примовляючи:

* - пужално – дерев'яна палиця (рукоятка для батога).

** - сириця – теляча шкіра (сирець), матеріал, з якого роблять батіг.

– Пастушому роду – нема переводу!

А мудра баба Горпина, з добродушно-хитрими очима, додала:

– Не журись, з майстерністю люди не родяться, а здобути ремеслом гордяться. І пам'ятай: учення – світло.

Взяв Миколка пастуше збіжжя – не обзавився. І до Кузьми-Дем'яна*** пас сільську череду.

... Минуло декілька років. Миколка став юристом. Тепер Микола Василюк працює в області прокурором. Але не забуває про своє перше ремесло – влітку частенько пасе череду за старенького батька.

Тож, де б людина не була, і яку б посаду не обіймала, не слід забувати своє коріння, «...народ, з якого ти вийшов».

Пам'ятаймо: «Хороший сміх – той сміх, що не ображає людину, а виліковує» (Остап Вишня).

Руслан Кацавець

Черевичок

У підворітті оселився старий, стоптаний, потертий черевичок. Звісно, нікому непотрібен: перехожі, усміхнувшись, обминуть, або невдоволено відштовхнуть. А ще не так давно він був новий і гарний. Його виставляли на показ, милувалися. Він надійно слугував і, здавалося, був незамінний. Згодом з'явилися нові черевички. Закономірно: старе викинуто безжалісно.

Трапляється так і з людиною: залишається самотньою, нікому непотрібною, наодинці зі старістю, як отой черевичок. «Старість може бути спокоем або бідною, – писав Василь Сухомлинський. – Спокоем вона стає тоді, коди її поважають. Бідною її роблять забуття і самотність».

Змолоду слід думати про старість, бо це – болісне майбутнє кожного. Тож не треба робити бідною старість своїх рідних і близьких. Шануйте їх і будьте милосердними. «... Якою міркою будете міряти, такою відмірять і вам» (Євангеліє від Матвія, 7: 1, 2).

Пам'ятаймо: «Краса – в людському» (Володимир Винниченко).

Ганна Кацавець

*** – за церковним календарем 14 листопада вшановують прп. Косму і Деміана. Зазвичай, люди останній день пасуть худобу на пасовищі.

Байдужість

Наше життя, то широка нива, яку треба засівати зерном добра, мудрості, людяності – такі прості істини суспільного буття. Але часто люди відмежовуються від істини, занурюючись у дріб'язкові проблеми, що, переважно, виникають у силу матеріальних нерівностей. На тлі неповноцінного статку губляться духовні цінності, відчуття особистості, норми етики і моралі, зникає віра. Душу полонить заздрість, ненависть, грубість. Зростає дефіцит людяності. Так люди добровільно стають юрбою – носіями байдужості і ганьби.

Уявімо, бідолашний кульгавий чоловік поважного віку, із сумними, але добрими очима, підходить до сміттевого бака. Озираючись, вибирає зрізану шкірку зі свіжих огірків і жадібно поїдає. Ось широко відчиняються вхідні двері будинку. Спотикаючись, вимальовується у спортивних штанцях і в'язаних килимовими візерунками світерах стилю 90-х років юрба підлітків – обкурена шпана, з нецензурною лексикою, що неодолимо підсилюється у присутності людей (неначе синдром Жиль де ля Туретто). «Лайка завжди слугувала ознакою дефектного мислення», – вважає Л. Леонов. Підлітки з немотивованою агресією, позвіриному, кидаються на знедолену людину. Жорстоко б'ють у спину кулаками, а поваливши на ще теплий від полуденного сонця асфальт, – ногами. Чоловік, згорнувшись клубочком, прикриває сиву голову руками, а у пригорщі міцно стискає шкірку зі свіжих огірків... Видовище – шокує. Навіть настобурчені горобці, що сиділи на галуззі бузку, неначе на сполох, голосно зацвірінкали. А блукаючий неподалік собака – заметушився, потім виструнчився, піднявши догори «мордашку», жалібно завив...

Не обурювала подія лише мешканців будинку, котрі скупчившись спокійно лузали «семки». На заклик про допомогу – з юрби зневажливо вигукують: «Он же бомж!». І, примруживши для пильності очі, та, скрививши напівроззявлені роти з вицвілими пересохлими губами, з яких злітало лущиння і раз від разу зависало на підборідді, – вони з крижаніючою байдужістю спостерігають, як малолітня наволоч розважається: «молоко на губах, кров на руках».

Покидьків угамували пересічні проїзджі з новенького «БМВ». З'ясувалося – одесити. І як тут не згадати слова Іоанна Златоуста:

«Чим сильніший ти, тим справедливіше тобі було б підтримати слабкого». Саме так вчинили пересічні одесити із розкішної автівки. Ось він – істинний людський фактор! І не дивно, адже у них – гармонія доброї душі, гострого розуму, елегантного одягу і приємного по-літньому засмаглого обличчя.

А що ж юрба невігласів з лімітним минулим, котрі вважають себе столичним бомондом? У вирі мегаполісного життя – зубожіли душею; забули, хто вони і звідки вийшли; не відають, які можуть бути повороти долі... «Людину створює доля», – писав Леон Фейхтвангер. Генріх Ібсен стверджував: «Душа людини полягає в її справах».

Пам'ятаймо: «Бійся байдужих...» (Бруно Ясенський).

Ганна Кацавець

«Я»

Літера «я» – остання в алфавіті, серед займенників – «я» означає першу особу однини, у житті «я» – особистість або індивідум, що, скажімо, може поставати в образі чиновника з дешифою за статусом, освітнього але малоосвіченого, нерідко комічного, боязливого, безтактного і грубого.

Шляхетна, воістину особистісна людина, ніколи не вирізняє свого «я», а говорить впевнено «ми». І недаремно, бо «ми» – це сила, збагачена мудрістю, керована знаннями, піднесена гідними думками і переконаннями; а один – у полі не воїн. Загалом, не етично слугуватися словом «я». А ще гірше, у пориві емоцій, аби довести перевагу свого «я», втратити гідність – переступати межу, за якою руйнується влада розуму над словами і вчинками. Ще понад 1500 років тому мудрий Євгарій радив: «Говори, що гідно і коли гідно і про тих, хто гідний, і не почувеш того, що не гідно». А відомий педагог Василь Сухомлинський писав: «Гідність – це мудра влада тримати себе в руках».

Як часто матеріальне поглинає духовне, так «я» пригнічує «ми». І оте «я» глаголить неосяжно про недосяжне, прогинається й шапкує перед широкоспинними, аж штанці тріскаються, і не відає, дурненьке, чому воно стрибаючи сюди-туди, завжди залишається останнім в алфавіті.

Пам'ятаймо: «Вимовляйте слово «ми» – голосно, а слово «я» – пошепки» (Іржі Томап).

Руслан Кацавець

Падіння

Людина, яка живе поза законами розуму, християнської і суспільної моралі – обмежена в житті, озлоблена, з безкрилою душею, нищими інтересами, недоброчливими намірами, словом, «обчухрана до пня». Вона одержима помислами робити зло будь-кому, аби задовольнити свої амбіції. Чинить це думками, словами, вчинками. Відомо, думки – матеріалізуються, слова і вчинки – повертаються. А ще, слова, що, «плюються від безсилля» – руйнують ауру самого словоблудця. У ментальне тіло такої людини легко проникають посланці п'їтьми. Людина стає «біснуватою», опиняється у полоні влади «нечистого», який керує її волею і радується. Та обмежена людина цього не розуміє.

Вселенський Вчитель, святий Іоанн Златоуст застерігав: «Не чини за порадами нечестивих».

Пам'ятаймо: «Навчіться добро чинити...» (Книга Ісаї).

Ганна Кацавець

Мистецтво бути мудрими

Людське життя – це процес існування на землі. На думку Костянтина Ушинського: «Кожна людина народжена для праці: праця складає її земне життя». Ми прийшли, щоб виконати свою місію: продовжити те, що не завершили попередники; утвердити власне бачення сучасності і мудро передати нащадкам.

Покоління змінюють покоління, але створене людиною залишається, відповідаючи потребам часу. Мудрість – непідвладна часу, вона – співіснує з ним. Мудрість – це гармонія людини з тим, що Бог дарував; це мистецтво, яке ніколи не залишає людину. «Кожен умудрюється у своїй справі», – записано у Книзі приповістей Соломонових. Будьмо мудрими. Засіваймо душу розумним, мудрим, світлим. Даруймо щастя, радість і любов. «Щасливий той, – писав Костянтин Паустовський, – хто приносить щастя багатьом людям». Щастя, радості і любові має бути багато.

Пам'ятаймо: «Душа освітлюється сонцем правди, коли у ній сходить розумне, світле...» (Св. Василій Великий).

*Ганна Кацавець
Руслан Кацавець*

І присниться ж таке

Офісний шкіряний диванчик, декілька стільців, прозорий скляний столик, пальма штучного походження й екібано на стіні. Це те, що створює, так званий, імідж приймальні франчайзі.

Відчиняються двері. І з'явилася (неначе топ-модель на подіумі) дівчина, яка карколомними аксесуарами зацьмарила офісний мінімалізм. Звісно, золотий вік індивідуальності.

З удаваною гостинністю, недоладною мішаною мовою – українською і російською, тобто, суржилом – запрошує дещо здивованих пошукачів роботи, які скупчилися у вузькому коридорі, до приймальні. Тож як тут не згадати слушні слова Василя Сухомлинського: «Користуватися сумішшю з двох мов – це одне з найтривожніших явищ загальнопедагогічного характеру...».

Розмістилися за статусом. Ближче до дверей франчайзі – гаманці, заяложені, але високомірні; ближче до виходу – книжки, де «кожний вислів гранями іскрить». А ось придибав ще й планшет з валізою планшетенят. Усі йому улесливо усміхаються, аж до підлоги прогибаються, прицмокуючи, езопівською мовою підхваляють... Тільки гордо вишикувані книжки хитрувато споглядають, мовляв, «і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь...» та «якби ви вчилися, так як треба, то й мудрість би була своя».

Кастинг закінчено. Запрошено гаманці, планшет, а книгам відповіли: «нет». І не дивно. Адже, як говорив Кійосакі Роберт: «Часто в реальному світі процвітають не розумні, а спритні».

Минають дні і бачиться уві сні: ті гаманці спорожніють, планшети дико застаріють, а вигляне з-під сільської стріхи усамітнена книжка і засяє «мов зірка провідна...», й оселиться на нових полицях.

Бережімо книги – це великий скарб!

Пам'ятаймо: «Є тільки один спосіб стати культурною людиною – читання» (Андре Моруа).

Руслан Кацавець

* Еразм Ротердамський: «Твори, написані жартівливим стилем... приносять читачеві більшу користь, аніж сповнені бундючої серйозності».

Сон і сновидіння

Сновидіння властиві кожній людині. Вини бувають страшні, смішні, приємні; кольорові, чорно-білі. Серед них є пророчі сновидіння. Наука пояснює це явище, зокрема, як наслідок роботи мозку. Але добре розгадують пророчі сновидіння шамани та люди, які займаються справою подібного напрямку. Сновидіння провіщають як гарні новини, так і прикрі. Наприклад, золото уві сні – до неприємностей, чорні хмари оповили людину – надзвичайно поганий знак. Один шаман розповідав, що лихі сновидіння потрібно нейтралізувати. Скажімо, сниться, ніби кусає собака – треба прогнати. Пророчі сновидіння можуть інформувати про небезпеку, неприємності, а також орієнтувати, як цього уникнути. Тільки треба примудритися зрозуміти. Пророчі сновидіння найчастіше з'являються творчим людям (письменникам, художникам). А ще примічають, пророчі сні приходять, якщо наніч під подушку покласти лаврове листя.

Міцний сон і приємні сновидіння дарує кольорова палітра спальної кімнати (стіни, штори, ліжко, постільні речі), яку людина власне витворила і вірить в її досконалість та корисність.

Пам'ятаймо: «Все залежить від переконання» (Монім).

Руслан Кацавець

Концепції Зігмунда Фрейда

Тлумачення сновидінь виклав у монографічній праці великий вчений, теоретик психології, засновник психоаналізу Зігмунд Фрейд. Його теорія сновидінь являє комплекс ідей і методів психоаналізу, спрямованих на проблеми сновидіння. Фундаментальною для даної теорії є ідея: сновидіння являють код, шифр, де знаходять своє задоволення приховані бажання. Наприклад, однією з основних тез теорії є функція сновидінь, що оберігає сон. Сновидіння – це компроміс між потребою у сні і намаганням порушити його несприйнятливим бажанням в етично-естетичному, моральному аспектах. Такі бажання, занурюючись у фрагменти денних вражень та використовуючи їх як матеріал, з'являються у сновидіннях. Сновидіння проходять «обробку»: перетворення думок у зорові образи; згущення; зміщення; а ще –

заміна прихованого змісту символами. Сенс методу, яким Фрейд слугував для тлумачення сновидінь в тому, що психоаналітик не коментує чиясь сновидіння, а орієнтує в цьому сновидця. Незгасимі враження і у людей третього тисячоліття викликають теорії сновидінь доктора медицини, професора Зігмунда Фрейда.

Пам'ятаймо: «Сновидіння – це варта сну, а не його порушник» (Зігмунд Фрейд).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. До яких функціональних стилів сучасної української мови належать тексти? За якими ознаками вони вирізняються?
2. За допомогою яких мовних засобів та прийомів їх використання досягається гумористичний ефект у тексті «Як Миколка юристом став»?
3. З якою метою у тексті «Черевичок» використано мовностилістичні засоби, що полягають: у перенесенні ознак і властивості людини на предмет (абстрактне поняття; поясненні одного предмета через інший)? Складіть текст. Епіграфом візьміть цитату Василя Стуса: «Де не стоятиму – вистою».
4. Яка головна думка тексту «Байдужість»? Чи є у нашій країні правова відповідальність за байдужість? Виділіть мовні засоби і прийоми, що наближають автора до читача, як до співрозмовника. З якою метою їх використано?
5. Які мовні засоби і з якою метою використано у тексті «Я» для розкриття змісту? Складіть текст на вільну тему, яка б порушувала питання етики сучасної людини.
6. Як Ви розумієте поняття : мудрість? Чи поділяєте авторську думку, що мудрість – непідвладна часу? У чому сенс тексту «Мистецтво бути мудрими»?
7. Якими мовними засобами автор висловлює своє ставлення до змальованих подій у тексті «І присниться ж таке»? Якою має бути комунікація сучасної ділової людини.

Як Ви розумієте вислів Зігмунда Фрейда: «Сновидіння – це королівська дорога у несвідоме»?

РОЗДІЛ 9

ШАНУЙМО Й БЕРЕЖІМО НАШУ МОВУ

*Слава Богу за все...
Іоанн Златоуст*

Мова великого народу

Віками творилася українська літературна мова. Вона пройшла нелегкий шлях. Тож наш обов'язок – оберігати мову, шанувати і любити, як це вміли робити великі люди свого часу. Ось фрагмент із книги Івана Огієнка «Історія української літературної мови». Читайтемо:

«Українська літературна мова в основі своїй – жива, народна мова наддніпрянська, киево-полтаво-харківська. На наших очах ця літературна мова велетенськими кроками прямує вперед, всебічно розвиваючись...

Український правопис, як правопис слов'янський, веде свій початок від глибокої давнини. Давні слов'янські племена, що від них походить український народ, знали письмо від найдавнішого часу. Кияни, стоячи в центрі східнослов'янського державного життя, вміли писати вже певне десь у віці IX по Христі, коли не давніше. І в IX віці це східнослов'янське письмо мусило бути вже добре розвиненим, коли того віку появилася навіть переклад Євангелії та Псалтиря з мови грецької...

Мова Тараса Шевченка (1814 – 1861) в історії української літературної мови має велике значення, бо власне його мова стала наріжною підвалиною літературної мови... Шевченко перший в нас глибоко зрозумів вагу літературної мови у письменстві, й тому творив її, пильнуючи, щоб була вона якнайкращою...».

Українська літературна мова – це мова багатомільйонного народу. Вона зростає разом з ним і слугує йому інструментом спілкування й розвитку на всіх етапах історії.

Пам'ятаймо: «Красивий, щедрий рідний край і мова наша солов'їна...» (Ігор Січовик).

Руслан Кацавець

Слово

Слово – це відбиття сокровених таємниць серця, якостей душі, істинне ество особистості. Слово виявляє сутність людини і є витвором цієї сутності. Даром свідомого слова володіє тільки людина. Слово слід мовити тоді, коли воно потрібне. При цьому мають бути чисті помисли, щирі почуття. А головне – не словоблудити. «Говори, що гідно і коли гідно і про тих, хто гідний. І не почувеш того, що не гідно», – застерігав візантійський філософ, письменник-богослов Євгарій Понтійський.

Завважте, людині дано найдорожчий дар – дар Слова і спрямовувати його потрібно на Добро.

Пам'ятаймо: «Слово освячують мушу, Нехай Божим Духом цвіте, Бо слово лікує душі, Коли воно справді святе» (Микола Адаменко).

Руслан Кацавець

Мова у суспільному житті

Українська літературна мова – могутнє знаряддя духовної й матеріальної культури людського спілкування. Це мова державних, громадських, політичних установ та організацій; науки, преси, телебачення, радіомовлення, театру, художньої літератури, ділового листування – всіх галузей господарського й культурного призначення. Вона відіграє надзвичайно важливу роль з погляду культури й необхідності її у суспільстві. Розвиток науки, техніки, літератури, мистецтва – неможливий без літературної мови і як засобу істотного виявлення, і як компонента культури взагалі. Зростання культури сприяє вдосконаленню і збагаченню літературної мови.

Тож літературна мова необхідна безпосередньо в усіх сферах трудової діяльності. Це – важливий чинник для встановлення

спілкування між діловими партнерами. Сьогодні особливої ваги набуває культура ділового спілкування: це і мовний етикет, і вишукані манери, і витончений розум. Цього вимагає дух часу. Тому кожна свідома людина повинна дбати про високу культуру мови.

Пам'ятаймо: «Суспільство не може існувати без мови – найважливішого засобу спілкування...» (Іван Вихованець).

Руслан Кацавець

Мова у професії юриста

Культура професійного спілкування юристів являє динамічний процес досконалості мовленнєвої майстерності; їй властиві загальна і юридична грамотність; правдивість; влучність слова; простота, доступність, ясність, точність, образність, емоційність і помірність. Слово – програмує долю людини. Це значить, що воно має базуватися на засадах високої професійної, суспільної, політичної й християнської моралі.

Слово юриста завжди формувало високу думку серед людей з погляду справедливості, істини, добра; несло енергію моральної, етико-естетичної краси і довершеності. «Людина, обдарована великою душею, з деяким природним хистом говорити... ніколи не повинна боятися браку виразів, її найнезначніші промови матимуть взірцеві риси, яким високомовні красномовці не в змозі навіть наслідувати...», – писав Франсуа Фенелон. Адже, етико-естетична цілісність мовлення виявляється у гармонії змісту і форми, досягається мисленнєво-мовними засобами. Це логічна стрункість, багатство словника, різноманітність граматичних конструкцій, художня виразність.

Юрист повинен завжди знаходити потрібні слова, що аргументують і грамотно виражають думку. Бо порушення мовних норм може викликати непорозуміння, а відповідно й негативну реакцію зі сторони слухачів. Високий рейтинг сучасних юристів визначається загальною культурою, інтелігентністю.

Пам'ятаймо: «Хто має справу з людьми... повинен мислити добре, але говорити ще краще» (Михайло Сперанський).

Руслан Кацавець

Про започаткування курсу з вивчення ділової мови в Україні

Ділова українська мова, що з'явилася у незалежній Україні, взяла початок на Київських державних курсах іноземних мов «Інтерлінгва», восени 1989 року. Ділова українська мова – викладач Ганна Кацавець – стала 17-ю серед інших, які вивчалися. Відсутність необхідної літератури змушувала власне створювати тематику. Ось тоді з'явилася ідея написати книгу з української ділової мови. Праця мала поєднувати теоретичний і практичний матеріал, передусім, висвітлювати правила українського правопису; вживання іншомовних термінів (що вливалися у мову); зразки текстового оформлення ділових паперів; особливості усного мовлення (комунікативні функції спілкування, міжособистісне спілкування, ділова бесіда). Важливою була методика викладання. Ідею підтримала Лариса Паламар, завідувач кафедри філології КДУ імені Тараса Шевченка.

Так, у результаті співпраці побачила світ перша в Україні книга «Українська ділова мова», автори Лариса Паламар, Ганна Кацавець (вид-во «Інтерлінгва»). Це було на початку 1990-го. Тоді вже набрав чинності Закон про мови в УРСР, прийнятий 28.10.1989 року «...державною мовою Української РСР є українська мова...».

За словами авторів, це була епоха перебудови русифікованої ділової мови – українською. Найважливіше на даному етапі – не зашкодити. Читаючи лекції представникам різного посадового рівня, фаху, віку – підбирали лексичні засоби, етичні форми (оскільки, не всім подобалася офіційно-ділова україномовність); спілкувалися не мудриковано, а доступно і просто. Лариса Паламар – мала визнаний педагогічний досвід (згодом – докт.пед.наук, професор). Ганна Кацавець – мовознавець, журналіст з притаманною професійною здатністю до комунікації спілкування. Змінювалося суспільне життя, водночас набувала актуальності українська мова.

1991 рік. Виходить друге видання «Українська ділова мова», автори Лариса Паламар, Ганна Кацавець (видавництво «Укрвузполіграф»). Того ж року, за ініціативою завкафедри філології Лариси Паламар, курс ділової мови читається у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Популярність книги зростає.

У 1993-му книгу перероблено, доповнено і названо «Мова ділових паперів», автори Лариса Паламар, Ганна Кацавець, а також складено орієнтовану програму. Рішенням Міністерства освіти і науки України – затверджено як базовий навчальний посібник для вищих навчальних закладів і запроваджено курс з української ділової мови в усіх вищих навчальних закладах. Так, перша у незалежній Україні книга ділового спрямування у мовному аспекті відкрила нову сторінку у мережі освіти – започаткувала курс з вивчення ділової мови.

Відтоді ділова українська мова читається в усіх вищих навчальних закладах, коледжах, училищах. Вивчається в установах, міністерствах, відомствах, адміністративно-господарських, наукових сферах, військових структурах та ін. А книга виходить кількामільйонним тиражем.

2003 – 2008 рр. Підручник «Мова ділових паперів», автори Ганна Кацавець, Лариса Паламар (видавництво «Алерта») – постійно оновлюється, відповідно до потреб суспільства і вищих навчальних закладів України. Книга пройшла випробування часом, вплинула на мову людей, підносячи їх культуру. Крім того, це народна книга. У ній глибоке мовне пізнання і ясність, розраховані на різного читача.

Завважимо, культура ділового спілкування – завжди була у полі уваги лінгвістів. Ще за радянської доби вирізнялася книга «Культура ділового мовлення», автор Алла Коваль (вид. «Рад. школа», 1974). Але тоді переважала російська мова і україномовними виданнями цікавилось менше коло фахівців. Прекрасна книга Алли Коваль дійшла до наших днів. Покоління мали честь нею слугуватися.

У незалежній державі українська мова стала державною. Вона впевнено ввійшла у повсякденне спілкування великого, мудрого і гордого українського народу. Це – велика мовна перемога.

«Усі ми любимо нашу співучу та дзвінку українську мову. Але це аж ніяк не означає, що нам є чужими чи далекими мови інших народів...» (Павло Тичина). Братні мови – є шанованими і вільно розвиваються.

Пам'ятаймо: «Навік пройшла пора безславна... Цвіті і сьай, моя державна...» (Олександр Олесь).

Руслан Кацавець

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. До яких функціональних стилів сучасної української мови належать тексти? Які ознаки властиві даним стилям?
2. Що таке літературна мова?
Як творилася українська літературна мова? Що в основі її?
Яке значення має мова Тараса Шевченка в історії української літературної мови?
Чи знайомі Ви із шедевром українського золотого слова титанічної сили і краси Великого Кобзаря?
3. Яка провідна соціальна функція державної мови?
4. Яка роль мови у професійному спілкуванні?
Чим відрізняється професійна і ділова лексика?
Складіть текст про свою майбутню професію.
Завважте на вживання термінів.
5. Що є значущим для успішних перемовин партнерів?
У чому виявляється етико-естетична цілісність мовлення?
6. Коли і як започатковано вивчення курсу з ділової мови у нашій державі і у мережі освіти України?
Що є закономірністю у вивченні ділової мови з погляду сьогодення?
7. У чому сенс висловів: «Істинний мудрець, хто вміє багато сказати коротко і ясно» (Аристофан); «Досягненням особистості... є утвердження всього, що становить сутність особистості; так здійснюється успішна адаптація до функціональних основ буття» (Карл Густав Юнг); «Усе, що ми маємо від природи... перетворюємо у реальність своїми діями, які поєднують нас із зовнішнім світом» (Аристотель).

РОЗДІЛ 10

ФАНТАСТИЧНІ ІСТОРІЇ

*Історія – попередження майбутнього...
Мігель де Сервантес*

13 серпня...

270 млн. років тому над Землею з'явилося неймовірних розмірів космічне тіло. Це була комета «Ятт». Пролітаючи, вона хвилиною викликала страшні землетруси, котрі зруйнували все на планеті. Через 65 млн. років по тому у Малому Каньйоні племені Майя було знайдено на каміннях піктограми, що свідчили про сумісне існування людей і динозаврів. Пізніше вчені довели, що таке співіснування дійсно було і тривало протягом 5 тис. років, аж до всесвітнього виверження вулкану у Великому Каньйоні. Спочатку був величезний вибух. Мільярди тонн вогняної маси (700° – 800° за Цельсієм) спопелили все на своєму шляху. Це стало причиною знищення динозаврів.

...Через мільйони років з'явилася вода, земля обітована... розвинулася цивілізація.

Міжнародна група з нетрадиційних методів досліджень, до складу якої увійшли і вчені з України, відправилась у наукову експедицію, де, за археологічними свідченнями, знаходилося плем'я Майя.

Минуло вісім місяців. І ось 13 серпня 2003 року приготувало дослідникам справжній сюрприз.

Стояла спека. Добре напрацювавшись, дослідники зробили привал. Тут уже всі звикли до таємничого потрїскування у зарослях, до пустощів мавп, котрі проникали до палаток й підкрадали їжу. І яким же було здивування, коли перед науковцями з'явилася п'ятиметрова з трьома головами істота, схожа на

динозавра. Вона спокійно стояла, злегка метляючи хвостом. Дружелюбно розглядаючи людей, істота ніби посміхалася, повертаючи, то одну, то другу голову у різні боки, а з пащ раз за разом виривалося метрове полум'я. За мить, зашипівши, роздуваючи полум'я, істота зникла. Отямившись, науковці негайно перебазувалися звідти на декілька сотень миль. Але істота з'явилася знову. Тоді дослідники звернулися до незалежного наукового центру цього штату. Влада, дізнавшись про неймовірне відкриття міжнародної групи, відхилила її припущення щодо цього феномену, а дослідників затримала. Їм було роз'яснено, що це відома мутилія Бенді, істота, дійсно схожа на динозавра. Однак чутки про невідому істоту та припущення вчених, швидко поширилися у пресі. З'явилися повідомлення про триголового диводинозавра, котрий, на думку вчених, може бути клонований шляхом вилучення ДНК із слона, птахів та кісток, молекулярна формула яких недосліджена, але можна здогадуватися, за відсутності відповідних технологій в умовах пересувної експедиції. Це – сенсація третього тисячоліття нашої ери.

Але думку вчених було спростовано різними переконаннями, а їх кинуто за ґрати.

Родини затриманих вимагають їхнього звільнення та повернення на Батьківщину.

Пам'ятаймо: «Закони – якорі держави» (Френсіс Бекон).

Руслан Кацавець

За законами розуму

Содом и Гоморра – древні міста зверхвисокої цивілізації, що були стерті з «обличчя землі» за розпусту мешканців. За давніми-предавніми переказами розвиток цивілізації там сягнув нечуваного рівня: то був «рай у раю». Але людям здавалось того замало. Бажання переходили межі дозволеного. Люди втратили мораль і духовність, страх і відповідальність. Вирувало безправ'я і безкарність; панували дурість і безчестя. Життєва розбещеність створила недбале ставлення до навколишнього середовища, що торкнулося й космічного простору. Ось за все це прийшла жорстока розплата.

Настав апокаліпсис. Збунтувалося небо і космічні тіла атакували Содом і Гоморру. Грянув метеоритний дощ. Каміння руйнувало все живе. Хвилі вод у морях і річках підіймалися вище

500 метрів і вода не могла загасити полум'я, що розвіювалось і пожирало квітучий райський куточок. Так назавжди зникли Содом і Гоморра. Такою була кара за гріхи людські.

Минули тисячоліття. Мешканці інших цивілізацій усвідомлюючи катастрофу Содома і Гоморри, посилають землянам нашої сучасності застереження. Вони закликають земний Розум схаменутися: повернутися до миру – відмовитися від воєн, що спопеляють усе живе на землі, від руйнівних справ, що здійснюються заради наживи; від брудних грошей, що спустошують душі і отруюють свідомість людей.

Жити треба по совісті, пам'ятаючи, що ти людина і, усвідомлюючи, що ти залишиш у спадок. Ось такі прості й безцінні істини Життя на Землі.

Але земний Розум не дослухається цього. У результаті вже з'являються спалахи апокаліпсису. Так, катастрофи на атомних станціях у Чорнобилі та Японії; шалені землетруси і буреломи; епідемії. Щоб запобігти абсолютному знищенню земного Розуму, інші цивілізації, які входять до навколоорбітного центру «Скатті», що здійснює нагляд за діяльністю у космічному просторі, звернулися з позовом до земного Розуму. Вони вимагають від землян спрямувати Розум на істотне переосмислення.

Пам'ятайте: «Залиште нерозумне і живіть шляхом розуму» (Книга пр. Соломонових).

Руслан Кацавець

Загублені у часі

У ритмі сучасного світу людина забуває про красу. Але краса живе у природі, вона – навколо нас. Тож ступити на землю великої краси, доторкнутись її лона – це справжнє відчуття єдності з красою природи. І щоб не перервалася ця нитка, люди повинні завжди спілкуватися з природою, шануючи її одвічну й таку ніжну та величну.

Насолодитись красою і силою живої природи вирішили 26 мешканців нашого мегаполісу. Прибувши до Старої Скелі, відпочивальники зупинилися біля її підніжжя. Милуючись літньою пишнотою, вони бачили те, що споглядали пращури 100 – 200 років тому: край блакитних тонів і різних барв; береги, вкриті зеленню; рожеві блиски, що пробиваються зі сходом сонця; простір

і глибина неба... Раптом, казкової краси панораму окутало молочне марево, серед якого пробивались тендітні струмені штучного світла. За мить тут з'явився фантом – потяг-призрак, мандруючий у часі (що в 1911 році, за загадкових обставин, зник зі 106-ма пасажирами). Трьохвагонний фантомний потяг йшов фантомними рейками. Потім зупинився. І тут невідома сила підняла 13 відпочивальників і перенесла до крайнього вагону. Люди спокійно підкорялися фантомній волі, що панувала у вагоні. Пасажири ж потяга-призрака, немов торсинові генератори – люди, позбавлені волі, зі зруйнованими автобіографічними стержнями, – просто сиділи. Потяг так же несподівано зник, як і з'явився. Розвіявся й молочний туман.

... Сонце запалало край неба. Воно швидко підіймалося і лагідно розсипало тепло; обігрівало луки, які перетинала глиняста канава; підсушувало крапельки роси, що вкривала дахи будинків, які ховалися за деревами...

Пригода, яка сталася, так зворушила відпочивальників, що, здавалося, вже не помічали чарівного світу природи, того справжнього і вічно духовного, заради чого вони тут... Люди ще довго стояли біля підніжжя Старої Скелі, проводжаючи поглядом потяг-призрак, в якому мчали у часовому просторі їхні товариші.

Отямившись, відпочивальники розповіли про okazію того ранку. Рідні зниклих, звернулися до правоохоронних органів виявити реальність існування потяга-призрака та визволити з нього членів їх родини.

Пам'ятаймо: «Істина завжди торжествує» (Цицерон).

Руслан Кацавець

Полонянки

У далекій Галактиці є дивовижна планета «Капейдон». На ній мешкають лише чоловіки, здатні перевтілюватись у невидимі живі об'єкти. Їм уже по 2000 років, а вони однаково юні і гарні. На цій планеті ніколи не буває темряви – завжди день і сонце. Тут досить високо розвинена духовність, освіта, наука. Ніколи сюди не ступала нога чужинців.

Та одного разу на планету опустилися вечірні сутінки, і капейдонці вперше побачили золотий серпик місяця і яскраві зірки. На темному тлі неба з'явився срібний човник із жовто-рожевими й

зелено-голубими вогниками. Він повільно наближався до Капейдону, розсипаючи від тих вогників різнобарвні пучки проміння, що обласкували пишні трави, які здавалися ще розкішнішими й ніжнішими. Неначе молоді стрункі пагінці, з човника виткнулись опорні ніжки, і він впевнено зупинився. З нього вийшло 10 чарівних фей. Це були білявки з планети «Лео-Патрі», які вже давно мандрували в космічному просторі, демонструючи дівочу красу і грацію. Невдовзі інопланетянки відкланялись. А чоловіки почали думати-гадати, як прибульниць до себе звабити.

Перевтілюючись, мов пухнаті хмаринки, летіли вони у світовому часі. Швидко віднайшли планету «Лео-Патрі» – це справжнє «царство гармонії і величності». Тут серед квіткового раю, обітають білявки. Вони такі чарівні та звабліві, що капейдонці, скориставшись невидимою силою, почали їх викрадати.

Зникнення красунь збентежило мешканців планети. Тоді старійшини створили засідку. Якимось неждано-негадано, коли сонце вже піднялось височенько, покотився дивний серпанок – оповив красуню, яка збирала шовкові духмяні трави впереміжку з пухнастими фіолетовими дзвіночками – і поніс у далекий космічний простір.

... Мудреці все зрозуміли. І разом з родинами полонянок вирушили до Міжпланетного суду. Вони вимагають від крадіїв повернути красунь і взяти з ними шлюб згідно із законами, що ведуться за позивачами.

Пам'ятаймо: «Закон – це врівноважений розум» (Арістотель).

Руслан Кацавець

Русалка

Під час літньої зливи в озеро Золота-Ноша потрапила позаземна біологічна істота, схожа на казкову русалку: обличчя і тулубище – жінки, а хвіст – риби.

Було це так. Після зливи рибалки вийшли на промисел. Витягли рибальську сітку і побачили в ній дивну істоту. Тож подумали, що це риба, яка тут неводиться. Та, коли роздивилися ближче, жах охопив: це була жінка-риба, яка лагідно посміхалася, а поглядом, неначе прохала допомоги.

Отямившись, рибалки помітили над плавником глибоку рану. Недовго думаючи, загорнули істоту у брізентову ковдру і відвезли до районної лікарні. Лікарі спочатку розгубилися, побачивши істоту, та досить швидко оговтались і надали їй допомогу. Вони припускають, що це може бути позаземна біологічна істота.

Лікарі викликали дільничного. Він і взявся відвезти жінку-рибу до Центру досліджень прибульців.

Наступного дня рибалки поцікавились щодо подальшого перебування істоти, і дізналися, що її до Центру дільничний не доставляв. На запитання рибалок, куди ж зникла істота, дільничний, насміхаючись, та застосовуючи низку нецензурних слів, відповів, що «засмажив і з'їв». А рибалкам наказав забути про те, що бачили, а то притягне їх до відповідальності за поширення неправдивої інформації.

Тоді рибалки звернулися до Третейського суду з вимогою притягти дільничного до відповідальності за вчинений злочин – поїдання істоти; порушення Міжпланетних норм етики стосовно позаземних біологічних об'єктів; недобросовісне ставлення до виконання службового обов'язку; а також за безтактне поводження з рибалками (наклеп, глузування та брутальну лексику).

Пам'ятаймо: «Порядний той, хто своє право вимірює своїм обов'язком» (Жан-Батіст Анрі Лакордер).

Руслан Кацавець

Байбак

За народним звичаєм 2 лютого пробуджують від зимової сплячки байбака та виносять на засніжену галявину, щоб передбачив, коли настане весна і якою буде. Дійство перетворюється у святкування, обростає низкою народних прикмет, за якими провіщається весна: рання, затяжна, пізня; тепла чи холодна. Волохатий провісник повідав, що вже за шість тижнів весна змахне теплом. Але замість очікуваної лагідної весни – вдарив лютий мороз і неймовірний снігопад надовго окутав велике місто. Тож шанувальники народних прикмет звернулися до суду притягнути байбака до відповідальності за неправдиве передбачення весни.

Суд задовільнив позов і вирішив: вийняти байбака з теплого помешкання та змусити розгрібати снігові замети, а влітку – депортувати у поле.

Приватний підприємець, який опікується байбаком протягом п'яти років, оскаржив вирок суду згідно з чинним законодавством. Адже, за свідченням очевидців, байбак ніколи не помилявся. Примхи погоди спричинили циклони, що розбушувалися після 100-річного затишшя. На думку фахівців, таке аномальне явище утворилося із багатьох причин, що мають пояснення. Отож, байбак тут ні при чому.

Обвинувачений волохатий обурився висунутим звинуваченням, занурився у солом'яний валок, та, згорнувшись клубочком, заліг у сплячку.

Пам'ятаймо: «Не винось вироку, не заслухавши обох сторін» (Соломон).

Руслан Кацавець

Анаконда

Обвинувачується анаконда Ненсі у поглинанні доктора Біна, спричиненні удару лівої руки та захопленні його наручного золотого годинника. Під час проведення наукових досліджень на р. Амазонка несподівано з'явилася анаконда, вдарила човен. Човен похитнувся і декілька членів експедиції впали у річку. Тут анаконда й проковтнула доктора Біна. Невдовзі вона підпливла до берега і виплюнула зі своєї пащі доктора Біна. А годинник, зіслизнувши з його руки, залишився у пащі анаконди. Знепритомлений доктор Бін упав на пришвартований човен. Отямившись, відчув біль у лівій руці і побачив, що відсутній золотий годинник.

Пам'ятаймо: «З усіх гіпотез... вибери ту, яка не припиняє подальшого мислення про досліджувані речі» (Джеймс Максвелл).

Руслан Кацавець

* Тексти розділу протягом багатьох років слугують студентам-правникам для ділових ігор на окремих практичних заняттях (проведення слідчих дій, складання процесуальних документів, промов).

Див. дет.: Руслан Кацавець «Кримінальна психологія». Навчальний посібник . К.: Алерта, 2020. – 140 с.

МИСЛИМО ОРИГІНАЛЬНО

1. До якого функціонального стилю належать тексти? Які мовні чинники впливають на формування стилю текстів? Які стилістичні засоби використано у текстах для досягнення естетичного ефекту?
2. Виділіть традиційні засоби створення образності. Схарактеризуйте мовні засоби впливу на читача.
3. Знайдіть мовно-виражальні засоби, що визначають індивідуальний стиль автора.
4. У чому сенс поняття: прості істини Життя на Землі?
Складіть текст на тему: «Людина майбутнього», орієнтуючись на принципи моральності, духовності, закони розуму.
5. «Які чудесні барви у нашій рідній мові...», – писав Дмитро Луценко. Скористайтесь ними. Пориньте у фантастичний світ краси і складіть текст на вільну тему. Визначте, до якого типу мовлення він належить (опис, розповідь, роздуми, міркування, інформація).
6. Складіть текст на вільну тему з відтінком іронічності (експресивний стиль). Прочитайте вголос, завважте на просодичні засоби (висота тону, сила звучання, наголос).
7. У чому сенс висловів: «Історія – попередження майбутнього...» (Мігель де Сервантес); «Моральна культура визнається тим, наскільки глибоко усвідомлюєш спільні для всіх людей потреби...» (Василь Сухомлинський). «Кожна людина, яка вирізняється інтелектом і моральними якостями, окрім своєї волі і бажання, несе відповідальність за інших» (Жюль Верн).

ДОДАТКИ

СЛОВНИК: КОРОТКО І ЯСНО *

*Словники розширяють Ваші знання...
Іван Вихованець*

А н т о н і м и – слова з протилежним значенням, що виражають несумісні поняття. На основі протиставлення значень цих слів можливе об'єднання їх в антонімічні пари (за умови, що вони мають яку-небудь лексичну спільність): *близько – далеко* (об'єднуються спільним поняттям простору). Слова, що не мають будь-якої лексичної спільності – не утворюють антонімів.

А л і т е р а ц і я – повторення одного або кількох приголосних звуків у суміжних або близько розташованих у тексті словах.

А р х а ї з м и – застарілі слова, що виходять з ужитку. Але реалії, названі ними, залишаються й мають уже інші сучасні назви: *словеса (слова), град (город), творитель (творець)*.

А с о н а н с – повторення однакових голосних (переважно наголошених) звуків у суміжних чи близько розташованих словах художнього тексту.

А ф е р е з а – утинання певних звуків у слові задля уникнення їх збігу та дотримання вимог віршової метроструктури; протилежна редуплікації.

А ф о р и з м и – це думки, виражені у парадоксальній, несподіваній, образній формі. Вони змушують задуматися, зробити висновки, посміхнутися. Але найкращі ті афоризми, в яких і посмішка і думка нероздільні.

* Словник стане у нагоді для роботи з текстами. Цьому відповідає добір певних визначень, що зорієнтують на відповідні поняття і значення.

В а р в а р и з м и – іншомовні або створені за іншомовним зразком слова, звороти, що не стали загальнозживаними, не відповідають нормам даної мови, зберігаючи своє національно-конотативне забарвлення.

В у л ь г а р и з м и – грубі, брутально лайливі слова, звороти, ужиті в літературній мові.

Е в ф е м і з м и – тропи, благозвучні слові або вислови, що вживаються для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви (що вже існує при перейменуванні або логічно найбільш умотивована при первинному найменуванні).

Е з о п о п і в с ь к а м о в а – особливий стиль викладу, що характеризується використанням натяків, недомовок, алегорій, перифразів, іронії тощо.

Е п і т е т и – художнє означення чи обставина способу дії, що образно змальовують особу, предмет, дію, явище або виражають емоційне ставлення до них.

Д і а л е к т и (або наріччя) – підрозділ мови, що об'єднує групу говірок, пов'язаних між собою низкою спільних явищ, невідомих іншим говіркам.

Д і а л е к т и з м и (або провінціалізми) – слова, що вживаються в окремих говорах або наріччях і не поширені в мові всього народу. Це – територіальні (обласні) діалектизми та соціальні, що функціонують лише у певному соціумі.

Д і а л о г – інструмент ораторів, політичних лідерів, який формує цивілізовані внутрідержавні і міжнародні відносини, сприяє інтересам людей і суспільства.

Д і л о в а б е с і д а – особливий вид мовлення, має свої властивості. Ділове спілкування відбувається у процесі трудових відносин. Саме тут найглибше виявляються особистісні якості людини. Це – здатність до діалогу з колегами і партнерами; уміння досягти з ними взаєморозуміння. Особливо треба пам'ятати про мовний етикет і принципи, узвичаєні у суспільстві.

І н т и м і з а ц і я м о в л е н н я – мовні засоби і прийоми, що передбачають настрій мовця, наближають автора до читача, як до співрозмовника.

І н т о н а ц і я (т о н) – досить сильний засіб передачі думок. Адже одне й те слово по-різному інтоноване, набуває неоднакового значення; одним же текстом можна передати різні думки.

Історизми – назви осіб за соціальним станом та сферою діяльності певного періоду, предметів старої культури, побуту: *губернатор, князь, боярин, гетьман, золотник, гривня, повіт*.

Каламбур – різновид гри слів, що полягає у створенні комічно-сатиричного ефекту шляхом обігрування близько звучних або однозвучних одиниць з різними значеннями.

Калька – запозичення слів та виразів з іншої мови шляхом їх буквального перекладу.

Ключові слова – слова, яким належить визначальна роль у звуковій і семантичній організації тексту (поетичний).

Колорит – стилістичне забарвлення, висловлювання, тексту, орієнтоване на його суб'єктивно-оцінне сприймання, на потребу викликати у читача (слухача) певні емоції, настрої.

Лексика активного стану – слова повсякденного слугування, що є життєво необхідними для всіх членів суспільства у процесі їх діяльності. Вони мають загальнонародне значення і є зрозумілими для всіх, хто користується даною мовою, незалежно від фаху, віку, статі. Також сюди належать й ті слова, що вживаються в різних галузях науки, виробництва, мистецтва і зрозумілі тільки окремим верствам населення. Цим і пояснюється їх стійкість у мові.

Лексика пасивного стану – слова, які ще не ввійшли до активного вжитку, і ті, що виходять з мови, поповнюючи розряд застарілих.

Літературна норма – охоплює всі сфери використання мовних одиниць у літературному мовленні (це – відшліфоване, культурне мовлення).

Мова – система фонетичних (звукових), лексичних (словесних) і граматичних засобів, що служать для оформлення і вираження думок, почуттів; це об'єктивний фактор, бо існує незалежно від бажань і почуттів людини.

Мовлення – використання окремою людиною мовних засобів (звуків, слів, словосполучень, речень, граматичних правил) для вираження своїх думок і почуттів; це суб'єктивний фактор, бо належить окремій людині.

Мовна норма – науково встановлені й загально обов'язкові правила вживання слів, їх сполучення у мові. Насамперед, у мові виявляється смислова сторона окремих слів і будови мови; відповідність висловлюваній думці.

Н а г о л о с (словесний, логічний) – виділення у слові одного зі складів посиленням голосу та збільшенням тривалості й зміною тону звучання; як просодичний засіб, виступає чинником інтонаційної, ритмічної будови висловлювання.

Н е о л о г і з м и – нові слова, словосполучення, фразеологізми покликані до життя потребами суспільства, що відбивають сучасність. Неологізми живуть доти, поки в них відчувається їх свіжість і новизна. Як тільки предмет, явище, дія входять у побут людини, то й саме слово, що його означає перестає бути неологізмом.

О м о н і м и – слова, або окремі граматичні форми, а також стійкі словосполучення, морфеми, синтаксичні конструкції, що при однаковому звучанні (або написанні) мають абсолютно різні значення (*ключ журавлів у небі; ключ від будинку*).

О м о г р а ф и – слова, однакові за написанням, але різні за звучанням і значенням (*замок – замок*).

О м о ф о н и – слова, однакові за звучанням, але різні за написанням і значенням (*мріяти – мрія ти*).

О м о ф о р м и – слова, які збігаються звучанням лише в частині форм (*мати – іменник і мати – дієслово*); (*три – числівник і три – дієслово наказового способу*).

П а у з а – важливий орієнтир уваги слухачів, бо вона дозволяє виділити те головне, що настає за нею. Розрізняються логічні і психологічні паузи: а) **л о г і ч н а** – надає доповіді (промові) стрункість, завершеність, дозволяє переходити від однієї частини до іншої; б) **п с и х о л о г і ч н а** – повністю визначається підтекстом і діє як виразний засіб художньої мови, підсилює її зміст.

П а р а ф р а з а – переказ своїми словами чужих думок, текстів.

П а р о н і м и – слова, а також фразеологічні одиниці й синтаксичні конструкції, подібні за звучанням, але різні за значенням. Часто вони мають один корінь, а різняться суфіксом, префіксом, закінченням, наявністю чи відсутністю частки **-ся**: *приходить – проходить* (з різними префіксами); *адресат – адресант, орієнтовний – орієнтований* (з різними суфіксами).

П е р и ф р а з а (перифраз) – описовий зворот мови, за допомогою якого передається зміст іншого слова не прямо, а через характерні ознаки (*золоте українське слово*).

П и с е м н а м о в а – спирається на усне мовлення. За характером спілкування переважно монологічна; має свої лексичні й стилістичні особливості, відповідну граматичну будову.

П л е о н а з м – стилістична фігура побудована а повторенні слів або афіксів з тотожними або подібними значеннями з метою підкреслення, уточнення, емоційного виділення якоїсь ознаки.

П о н я т т я – відображення у свідомості людей реальної дійсності в мисленні, що втілюється у слові.

П р о с т о р і ч ч я – один із структурно-функціональних не кодифікованих різновидів загальнонародної мови, який, не будучи обмеженим територіальними або вузько соціальними рамками, разом з діалектами та жаргонами протистоїть літературній мові, її розмовному стилю.

П у б л і ч н е м о в л е н н я (лекції, промови) – проміжна форма між усною і писемною літературною мовою. Тут обмеженіше використовуються допоміжні засоби (жести, інтонація, рухи, емоції). Але більші вимоги до орфоепічних норм.

Р е д у п л і к а ц і я – повторення кореня, основи, слова.

Р е ч е н н я – мовна одиниця, що складається з пов'язаних між собою слів і виражає закінчену думку.

С и н к о п а – випадання звуку або складу у середині слова.

С и н о н і м и – слова, що мають спільність значення, але відрізняються відтінками або стилістичним забарвленням.

С и н о н і м і к а – сукупність синонімів, наявних у мові. Вони бувають лексичні, морфологічні, синтаксичні, фразеологічні.

С и н о н і м і ч н и й р я д – декілька синонімів, що мають одне спільне значення. Ряд має одне опорне слово, що виражає найзагальніше значення і не має стилістичних відтінків.

С и н о н і м і я – повний або частковий збіг значення двох чи декількох слів, словосполучень; це – явище подібності змісту при відмінностях у формі.

С л о в о – основна одиниця, що складається зі звуків на позначення конкретних предметів, явищ, дій та їхніх ознак.

С т а р о с л о в ' я н і з м и – лексичні, фонетичні, фразеологічні запозичення зі старослов'янської мови.

С л о в о с п о л у ч е н н я – синтаксична одиниця, що складається з двох і більше граматично пов'язаних слів, які служать для вираження єдиного поняття.

С п і л к у в а н н я – процес передавання і сприймання повідомлень; взаємодії між людьми, що охоплює обмін інформацією пізнавального чи емоційно-оцінного характеру. (Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, регулятивно-комунікативна, ефектно-комунікативна).

С т и л ь – різновид літературної мови, що обслуговує певну сферу суспільної діяльності мовців і відповідно має свої особливості добору й використання мовних засобів. Кожен стиль має свою сферу слугування, призначення, поширення системи мовних засобів і стилістичну норму. Читаймо:

а) **о ф і ц і й н о - д і л о в и й с т и л ь** – характеризується логізацією викладу; вживанням усталених конструкцій, зокрема, безособових та наказових; відсутністю емоційного забарвлення, мовної індивідуальності автора, двозначних слів та висловів. Це мова законів, розпоряджень, указів, постанов, наказів, звернень, звітів, інструкцій тощо;

б) **н а у к о в и й с т и л ь** – обслуговує різні галузі науки й техніки. Йому властиві складні речення, зокрема, складнопідрядні, що відтворюють причинно-наслідкові зв'язки між частинами тексту. Мета – інформування про результати досліджень, доведення теорії, обґрунтування гіпотез, роз'яснення різних явищ. Характерні ознаки стилю – точність, однозначність, послідовність, понятійність, узагальненість, переконливість, висновки;

в) **п у б л і ц и с т и ч н и й с т и л ь** – відображає факти даної дійсності, дає їм оцінку, формує громадську думку. Він слугує у громадсько-політичній, суспільно-культурній, виробничій діяльності, у навчанні. Мета – пропаганда певних думок, переконань і агітація їх втілення у життя; політичні заклики, що можуть привернути увагу слухача або читача та вплинути на нього. Характерною ознакою є поєднання логічності викладу, доказовості й переконливості з емоційно-експресивною образністю;

г) **х у д о ж н і й с т и л ь** – найяскравіше виявляє лексичне багатство мови. Він засвідчує високий рівень розвитку сучасної української мови. І це ілюструється довершеністю художнього мовлення, текстів художньої літератури. Використовується у творчості письменників і є взірцем культури й естетики, багатством найрізноманітнішої лексики літературної мови;

д) **р о з м о в н и й с т и л ь** – характеризує розмовне мовлення, що задовольняє спілкування людей у повсякденному житті. Це

стиль усного мовлення, складниками якого є інтонація, жести, міміка; короткі прості і неповні речення, просторіччя. Але невмотивоване вживання просторіччя, вузької територіальної лексики засмічує мову, призводить до естетичного збіднення. У писемному варіанті розмовний стиль використовується як діалогічне чи полілогічне мовлення у художніх творах.

С т и л і с т и ч н а н о р м а – норма використання слова чи форми у певному стилі або з певним стилістичним значенням. Це володіння стилістикою – добірним і досконалим літературним мовленням. Це частина літературної норми, вона не заперечує, а лише обмежує використання літературно унормованої одиниці певним стилем мовлення (слова чи форми). І про це має дбати кожна людина, яка шанує українську мову.

С у р ж и к – мова, в якій штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов.

Т а в т а л о г і я – неусвідомлений, мимовільний або, навпаки, навмисний повтор у межах словосполучення, речення, того самого слова чи однокореневих, різнокореневих з тотожним, аналогічним і подібним значенням.

Т е р м і н о л о г і я – розділ лексики, що охоплює терміни різних галузей: науки, техніки, мистецтва, суспільного життя.

Т е р м і н – одиниця історично сформованої термінологічної системи, що вживається у відповідній галузі знань для позначення певного поняття.

Ц и т а т а – дослівно наведений уривок з якогось тексту для підтвердження або заперечення висловленої думки.

У с н е м о в л е н н я – процес передавання і сприймання інформації. Це – форма діалогічна; має ряд лексичних особливостей; характеризується вживанням побутової й діалектної лексики, просторіччя, своєрідних фразеологізмів тощо.

Ф о л ь к л о р и з м и – народнопоетичні слова й вислови.

Ф р а з е о л о г і з м и – стійкі сполучення слів (словосполучення або речення), що характеризуються семантичною злитістю компонентів, цілісністю значення й автоматичним відтворенням у мові.

Пам'ятаймо: «Словник – це Всесвіт у алфавітному порядку. Це книга книг» (Анатоль Франс).

*Серце людини обмірковує свій шлях,
але Господь керує ходою її ...*

Книга пр. Соломонових

КАЦАВЕЦЬ РУСЛАН СЕРГІЙОВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент

Народився у м. Києві. Закінчив юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка та військовий інститут. І вже закінчуючи університет, написав перший підручник, який був затверджений Міністерством освіти і науки України для студентів вищих навчальних закладів.

Трудову діяльність розпочав на кафедрі Теорії та історії держави і права столичного університету. Захистив дисертацію і отримав науковий ступінь: кандидат юридичних наук. Здобув вчене звання: доцент.

Автор понад 120 праць. У доробку – підручники і навчальні посібники для вищих навчальних закладів. Провідна тематика – українська мова (професійне, ділове спрямування; мова державних службовців; мова у професії юриста); ораторське мистецтво; професійна етика; юридична деонтологія; правова культура; психологія (юридична, кримінальна, судова, пенітенціарна, правова; вікова). А ще – збірники текстів, призначені для розвитку оригінального мислення та роботи зі словом; книги, що ілюструють цитати українського письменства і зарубіжних авторів; видання, що представляють українські народні звичаї, обряди. Також 2 монографії; наукові статті у фахових виданнях.

Навчальні посібники у співавторстві за напрямками: судова риторика; мова процесуальних документів; правознавство; кримінальний процес України; прокуратура України; юридичні практикуми; науково-практичні коментарі.

РУСЛАН КАЦАВЕЦЬ: ДЖЕРЕЛА

*Книга – початок початків
кожної науки...*

Стефан Цвейг

ПІДРУЧНИКИ, НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

1. *Кацавець Руслан*. Ділова українська мова. За новим Українським правописом. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2020. – 308 с.
2. *Кацавець Р. С.* Українська мова: усна і писемна (ділове спрямування). За новим Українським правописом. Навчальний посібник. – К.: Алерта. – 2019. – 264 с.
3. *Кацавець Р. С.* Мова державних службовців. Навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2017. – 160 с.
4. *Кацавець Р. С.* Ділова мова: сучасний вимір. Підручник. – [для студ. вищ.навч.закл.та працівників місцевого самоврядування] – К.: 2007. – 230 с.
5. *Кацавець Р. С.* Українська мова: професійне спрямування. Підручник. – К.: 2007. – 300 с.
6. *Кацавець Р. С.* Мова у професії юриста. Підручник. – 2-е вид. – К.: 2007. – 304 с.
7. *Кацавець Р. С., Кацавець Г. М.* Мова у професії юриста. Підручник. – К.: Алерта, 2005. – 284 с.
8. *Кацавець Р. С.* Мова всіх основ основа: цитати, тексти, завдання. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2020. – 170 с.
9. *Кацавець Р. С.* Ораторське мистецтво. Підручник. – 2-е вид. – К.: Правова єдність. – 2018. – 216 с.
10. *Кацавець Р. С.* Ораторське мистецтво. Підручник. – К.: Правова єдність. – 2014. – 238 с.
11. *Кацавець Р. С.* Культура мови у професійному спілкуванні юристів. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2007. – 143 с.
12. *Кацавець Р. С.* Юридична деонтологія. Навч. посібн. – К.: 2014. – 126 с.
13. *Кацавець Р. С.* Професійна етика юристів. Навч. посібн. – К.: 2017.

14. *Кацавець Р. С.* Основи правової культури юриста. Навчальний посібник. К.: Алерта. – 2017. – 135 с.
15. *Кацавець Р. С.* Юридична психологія. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2017. – 112 с.
16. *Кацавець Р. С.* Юридична психологія. Навч. посібн. 2-е вид. – К.: Алерта, 2019. – 150 с.
17. *Кацавець Р. С.* Судова психологія. Навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2017. – 112 с.
18. *Кацавець Р. С.* Кримінальна психологія. Навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2017. – 120 с.
19. *Кацавець Р. С.* Пенітенціарна психологія. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2018. – 110 с.
20. *Кацавець Р. С.* Вікова психологія. Навч. посібн. – К.: 2019. – 112 с.
21. 1000 цитат від великих і знаменитих. Навчальний посібник / Упорядник – *Руслан Кацавець*. – К.: 2018. – 140 с.
22. *Кацавець Руслан*. Книга про книгу. – К.: 2019. – 100 с.
23. *Кацавець Р. С.* Золоте джерельце: висловлювання про слово, мову, красномовство. Навч. посібн. [для студ.вищ.навч.закл.]. – К.: 2007.
24. *Кацавець Р. С.* Золоте джерельце: висловлювання про слово, мову, красномовство. Навчальний посібник. 4-е видання. – К.: 2009.
25. *Кацавець Р. С.* Устами мудрих і великих. Навчальний посібник. – К.: 2019. – 137 с.
26. *Кацавець Р. С., Кацавець Г. М.* Барви мудрості. Навчальний посібник [для студ.вищ.навч.закл.] 2-е вид., – К.: 2012. – 188 с.
27. *Кацавець Р. С., Кацавець Г. М.* Барви мудрості. Навчальний посібник [для студ.вищ.навч.закл.] – К.: 2010. – 112 с.
28. *Кацавець Р. С., Кацавець Г. М.* Сонячний ранок. Збірник текстів. – К.: 2014. – 90 с.
29. *Кацавець Р. С., Кацавець Г. М.* Від покоління – до покоління: народні прикмети у побуті, звичаях, обрядах. 2-е вид. – К.: 2014. – 90 с.
30. *Кацавець Р. С., Кацавець Г. М.* Прості старі істини у новому часі. 2-е вид. – К.: 2018. – 180 с.
31. *Кацавець Р. С., Кацавець Г. М.* Книга на всі часи. – К.: 2019. – 180 с.
32. *Кацавець Р. С.* Правова культура судової промови у кримінальному процесі: монографія. – К.: 2009. – 144 с.

33. *Кацавець Р. С.* Судові промови державного обвинувача та адвоката-захисника у кримінальному судочинстві України: правові, етичні, логічні та мовні проблеми: монографія. – К.: 2012. – 190 с.
34. *Кацавець Руслан.* Судові промови державного обвинувача та адвоката-захисника у кримінальному судочинстві України: правові, етичні, логічні та мовні проблеми. Автореферат. – К.: 2010. – 22 с.
35. *Кацавець Руслан.* Семінар-тренінгів: Сила слова – шлях до успіху. – К.: 2017. – 20 с.
36. *Кацавець Руслан.* Семінар-тренінг: Ораторське мистецтво (для юристів). – К.: 2017. – 20 с.
37. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Судова риторика: практикум. Навчальний посібник. К.: Алерта, 2006. – 163 с.
38. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Практикум із судової риторики. Навчальний посібник. – К.: 2006. – 170 с.
39. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Кримінальний процес України. Навч. посібн. – К.: Алерта, 2006. – 297 с.
40. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Кримінальний процес України: процесуальні документи. – К.: Алерта, 2008. – 376 с.
41. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Кримінальний процес України. Тези лекцій. Ігри. Процесуальні документи. Навч. посібн. – К.: 2012. – 358 с.
42. *Молдован В. В., Молдован А. В., Кацавець Р. С.* Кримінальний процес України. Лекції. Процесуальні документи. Навчальний посібник – К.: Алерта, 2014. – 352 с.
43. *Молдован А. В.* Кримінальний процес України. Лекції. Процесуальні документи. Навчальний посібник – К.: Алерта, 2016. – 370 с.
44. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Юридична клініка. Навчальний посібник. – К.: 2007. – 180 с.
45. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Юридичний практикум: судова риторика, кримінальний процес. Навч. посіб. – К.: 2008. – 158 с.
46. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Правознавство: цікаве і мудре. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2011. – 300 с.
47. *Молдован В. В., Кацавець Р. С.* Правознавство: цікаве і мудре. Навчальний посібник. 2-е вид. – К.: Алерта, 2016. – 258 с.
48. *Молдован А. В., Кацавець Р. С.* Прокуратура України. Навчальний посібник. К.: Правова єдність. – 2016. – 360 с.

49. Молдован А. В., Кацавець Р. С. та ін. **Науково-практичний коментар до Закону України «Про вищу освіту»**. – К.: 2015. – 368 с.

Наукові статті

50. Кацавець Р. С. Судові промови у кримінальному судочинстві України: сутність та проблеми // Підприємництво, господарство і право. – № 3, 2013 – 27 – 29.
51. Кацавець Р. С. Формування ораторських навичок і вмінь сучасних фахівців // Науковий часопис: економіка і право. – № 21, 2013.
52. Кацавець Р. С. Наш час: актуальність ораторського мистецтва у судовому процесі // Юридична наука / Науковий юридичний журнал. – № 10, 2012 – С. 103-109.
53. Кацавець Р. С. Захисна промова: зміст та структура // Адвокат № 12, 2008, С. 11 – 15.
54. Кацавець Р. С. Судова промова: мовний аспект // Адвокат № 12, 2010, С. 12 – 15.
55. Кацавець Р. С. Репліка захисника у судових дебатах // Адвокат № 2, 2012, С. 49-41.
56. Кацавець Р. С. Репліка захисника в захисній промові // Теорія і практика інтелектуальної власності № 5 (67), 2012, С. 111-114.
57. Кацавець Р. С. Судова промова: мовно-мовленнєвий аспект // Часопис академії адвокатури України 2012. – № 3. Електронний ресурс <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Chaaui/index.html>
58. Кацавець Р. С. Культура судової промови державного обвинувача і адвоката-захисника: правовий, логічний, етичний аспекти // Юриспруденція: теорія і практика № 3 (53) 2009, С. 22 – 27.
59. Кацавець Р. С. Культура думки і слова у професійній діяльності юриста // Право України. – № 2, 2009, С. 144 – 148.
60. Кацавець Р. С. Ораторське мистецтво як складник професійних якостей юриста // Вісник Академії адвокатури України № 1 (14) 2009, С. 27-29
61. Кацавець Р. С. Спілкування із судовою аудиторією // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Від громадського суспільства – до правової держави», м. Харків, 2006, С. 18-21

62. *Кацавець Р. С.* Три основні засади судової промови // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Запорізькі правові читання», м. Запоріжжя, 2006, С. 39 – 41.
63. *Кацавець Р. С.* Особливості мови юристів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку, м. Луцьк. – 2007, С. 30 – 35.
64. *Кацавець Р. С.* Формування студентського бачення особистості викладача: вплив викладача на аудиторію // Менеджмент. Збірник наукових праць. К.: 2011. Випуск 14. – С. 193 – 198.
65. *Кацавець Р. С.* Юридичні клініки в Україні: стан та перспективи розвитку // Всеукраїнський круглий стіл серед представників юридичних клінік в Україні. – Одеса.: 2011. – С.25 – 29.
66. *Кацавець Р. С.* Готуємо висококваліфікованих юристів для транспортної галузі // Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 100 річчю заснування КДАВТ. – К.: 7 листопада 2012. С. 57 – 61.
67. *Кацавець Р. С.* Роль ораторського мистецтва у судовому процесі // Матеріали II Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського і транспортного права». К.: 2012. – С. 125 – 128.
68. *Кацавець Р. С.* Судова промова – різновид публічного мовлення // Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування правової держави в Україні у плебсологічному, як філософсько-правовому, осмисленні». – К.: 2008, С. 63 – 65.
69. *Кацавець Р. С.* Шляхи розвитку відновлювального правосуддя // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Збірник. – К.: 2008. – С. 69.
70. *Кацавець Р. С.* Українська народна правотворчість і судові дебати: плебсологічна оцінка // VII Міжнародна наукова конференція «Українська культура в історичному розвитку та державотворенні», присвячена 170-річчю від дня народження Павла Чубинського. – К.: 2009, С. 89.
71. *Кацавець Р. С.* Актуальність риторичної культури юристів. // Економіка. Бізнес-адміністрування. Право. – Випуск 3, 2017. – С. 125 – 136.
72. *Кацавець Р. С.* Транспортне право: аспекти виникнення та розвитку. Джерела транспортного права. // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні

- проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського, господарського та транспортного права». – Київ, ДУІТ, 11 – 12 квітня 2018. – С. 70 – 73.
73. *Кацавець Р. С.* Зміст і структура захисної промови адвоката-захисника. // Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Актуальні питання кримінального права, кримінального судочинства та кримінології» з нагоди 280 річниці з дня народження Чезаре Беккарія. Київ, ДУІТ, 15 березня 2018 року. – С. 75 – 78.
74. *Кацавець Р. С.* Виникнення та розвиток транспортного права // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського, господарського та транспортного права». – Київ, КДАВТ, 06 – 07 квітня 2017. – С. 67 – 70.
75. *Кацавець Р. С.* Мистецтво переконання і впливу у суді // *Dictum factum*. К.: №1. – 2018.
76. *Кацавець Р. С.* Риторична культура юристів // *Dictum factum*. К.: № 2. – 2018.
77. *Кацавець Р. С.* Сучасне міжнародне право: стан та перспективи розвитку в Україні // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського, господарського та транспортного права», – Київ, КДАВТ, 06 – 07 квітня 2017. – С. 88 – 93.
78. *Кацавець Р. С.* Проблеми формування національної управлінської еліти в Україні // Міжкафедральний круглий стіл «Сучасні тенденції розвитку правової науки в Україні та світі». К.: ДУІТ, 2017. – С. 32-34.
79. *Кацавець Руслан.* Глобалізація: історичний аспект // Всеукраїнська науково-практична конференція для студентів та аспірантів «Сучасний стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення». – м. Київ, 24 жовтня 2018.
80. *Кацавець Р. С.* Роль транспорту у системі суспільного виробництва: правовий аспект // IX Міжнародна науково-практична конференція «Діалектичні та практичні питання перспектив розвитку правової науки в сучасних умовах», – м. Київ, 18-19 квітня 2019.
81. *Кацавець Р. С.* Виникнення та розвиток юридичної науки в Древньому Римі // IX Міжнародна науково-практична

конференція «Діалектичні та практичні питання перспектив розвитку правової науки в сучасних умовах», – м. Київ, 18-19 квітня 2019.

82. *Кацавець Р. С.* Засади правової культури // *Dictum factum / К.*: 2019. – № 3.
83. *Кацавець Р. С.* Особливості психологічної реальності осіб та роль пенітенціарної педагогіки у місцях позбавлення волі // *Dictum factum / К.*: 2019. – № 4.
84. *Кацавець Р. С.* Психологічні особливості злочинної поведінки. Психологія особистості злочинця // *Dictum factum / К.*: 2019. – № 5.
85. *Кацавець Р. С.* Професійна і психологічна підготовленість майбутніх фахівців // *Dictum factum / К.*: 2020. – № 6.
86. *Кацавець Р. С.* Формування правової свідомості особи // Десята Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми правової науки в сучасному світі: в умовах глобалізації розвитку інфраструктури» м. Київ, 2-3 квітня 2020.
87. *Кацавець Р. С.* Юридична деонтологія: процес формування. Бачення вчених // *Dictum factum / К.*: 2020. – № 7.

Р і з н е

88. Молдован Валеріан Васильович. – Біографічний і бібліографічний показник. / Упорядник – *Руслан Кацавець*. – К.: 2009. – 39 с.
89. *Руслан Кацавець*. Про Валеріана Молдована – С. 38 – 55 // Пісенлюб. Пісенник / Упоряд. – *В. Молдован, А. Молдован*. – К.: Алерта, 2019.
90. *Олійник О. Б.* Документування господарсько-договірної та господарсько-претензійної діяльності. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2006. – 140 с. // *Кацавець Р. С.* – Автор передмови.
91. *Паламар Л. М., Кацавець Г. М.* Українське ділове мовлення. Навчальний посібник. 5-е вид. / *Кацавець Р.С.* – Тексти для вправ. – К.: Либідь, 1997. – С. 90 – 121.
92. *Паламар Л. М., Кацавець Г. М.* Мова ділових паперів. Навч. посібн. 18-е вид. К.: 2000. – Либідь. – 250 с. / *Руслан Кацавець*. – Тексти для вправ.
93. *Кацавець Г. М., Паламар Л. М.* Мова ділових паперів. Підручник. – Видання: 1-е – 2004; 2-е – 2005; 3-є – 2006; 4-е – 2008. – К.: Алерта // *Кацавець Р. С.* – Редактор підручника. Автор передмови до навчальної програми. Додатки: автор текстів «Про

започаткування ділової мови у системі освіти України», «Про предмет, завдання і значення курсу ділової мови».

94. *Кацавець Руслан*. Очерки, статті, репортажі у періодичних виданнях (газети, журнали).

~~~А ще~~~

95. *Кацавець Руслан*. Програма курсу: «Сучасна ділова українська мова». За новим Українським правописом. – К.: 2020. – 16 с.

96. *Кацавець Руслан*. Семінар-тренінг: «Сила слова – шлях до успіху». Авторська програма. - К.: 2020. – 24 с.

97. *Кацавець Руслан*. Семінар-тренінг: «Ораторське мистецтво для юристів». Авторська програма. – К.: 2020. – 24 с.

98. *Кацавець Руслан*. Судові промови державного обвинувача та адвоката-захисника у кримінальному судочинстві України. Автореферат. – 2010.

99. Методичні забезпечення дисципліни «Професійна етика» (конспект лекцій)». – К.: 2020. – 60с.

100. Методичні забезпечення дисципліни «Юридична психологія» (конспект лекцій). – К.: 2020. –100 с.

«Читання книги – це ніби розмова з найкращими людьми...»
(Рене Декарт).

«Книги впевнено увійшли у повсякденне слугування студентів, фахівців та широкого кола читачів, підносячи професійний і культурний рівень, що є визначальним чинником особистості; глибоке мовно-риторичне пізнання, адже слово на порозі нового дня має бути правдивим і прекрасним, бо виявляє істинну сутність людини...» (*Руслан Кацавець*).

Далі буде...

Зміст

Переднє слово.....3

ЧАСТИНА I

ЦИТАТИ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ: ЦІКАВІ Й ПОЗИТИВНІ

РОЗДІЛ 1 ЗАКВІТЧАНА ВІЧНІСТЬ У СЛОВІ

Слово – невичерпне джерело.....6

Слово про слово.....25

РОЗДІЛ 2 МОВА – ПЕРШОДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРИ

Мова – багатство і гордість народу.....27

Мова: устами людей різних народів 47

РОЗДІЛ 3 КРАСНОМОВСТВО: ГАРМОНІЯ ДУМКИ І СЛОВА

Мистецтво говорити.....48

Істинний оратор.....56

Промова: майстерність переконання і впливу.....63

ЧАСТИНА II

ТЕКСТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОРИГІНАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

РОЗДІЛ 1 ВІД ПОКОЛІННЯ – ДО ПОКОЛІННЯ

Святвечір.....	70
Різдво Христове.....	71
Щедрий вечір. Свято Маланки.....	71
Чудодійна сила води.....	72
День преподобного Антонія Великого.....	73
День Теплого Олексі.....	73
Благовіщення Пресвятої Богородиці.....	73
Великдень.....	74
Вознесіння Господнє.....	74
День Святої Трійці. Зелена неділя.....	75
День святого Іллі.....	76
День святого Пантелеймона Цілителя.....	77
Маковія. Перший Спас (Медовий).....	78
Преображення Господнє. Яблучний Спас.....	79
День святого Луки.....	80
Святі безсеребреніки.....	80
Архистратиг Михаїл: Небесний покровитель Києва.....	81
Великий день: Введення у храм Пресвятої Богородиці Марії.....	82
Апостол Андрій Первозванний: знакова участь у долі українського народу.....	83
Святий Миколай Чудотворець: покровитель, помічник, цілитель.....	84
День святого Спиридона Сонцеворота.....	85
<i>Мислімо оригінально.....</i>	86

РОЗДІЛ 2

ОСОБИСТІТЬ: ПЕРЕКОНАННЯ, ЗВИЧКИ, СВІДОМІСТЬ

Родинне виховання.....	87
Розумове виховання.....	88
Моральне виховання.....	89
Естетичне виховання.....	90
Духовне зростання особистості.....	91
Правове виховання.....	92
<i>Мислімо оригінально.....</i>	<i>93</i>

РОЗДІЛ 3

ДЖЕРЕЛО ЕНЕРГІЇ – РОДИНА

Родина – найдорожче, що є у людини.....	94
Шлюби різних епох. Переосмислення.....	95
Весілля: звичаї, обряди, атрибути.....	95
Знак вірності і кохання.....	97
Вінчання.....	97
Ім'я людини.....	98
<i>Мислімо оригінально.....</i>	<i>98</i>

РОЗДІЛ 4

МУДРІ ІСТИНИ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ РІЗНИХ ЕПОХ

Мрійте про велике.....	99
Студентські витівки.....	100
Вічна молодість.....	101
Талант, геніальність, праця.....	102
Як досягти успішної кар'єри.....	103
Як досягти мети у спілкуванні з діловими партнерами.....	104
Міжособистісне спілкування.....	105
Щоб справа приносила прибуток.....	106
Як позбутися згадки про небажане минуле.....	106
<i>Мислімо оригінально.....</i>	<i>107</i>

РОЗДІЛ 5 РОСЛИНИ І ДЕРЕВА – ДОБРІ ОЗНАКИ

Чебрець-трава – подих життя.....	108
Полин-трава – засіб від 100 недуг.....	109
Артиш – лікує і захищає.....	110
Чарівні квіти: цілющі властивості, витончений смак.....	110
Дерева у мастку: символ статку, радості, краси.....	111
Лимон.....	113
Квашена капуста: за стародавніми переказами.....	113
<i>Мислімо оригінально.....</i>	114

РОЗДІЛ 6 ЩО СЛІД ЗНАТИ ПРО МЕТАЛИ, СКАРБИ, КАМІННЯ

Золото: бачення відомих людей.....	115
Монети: знеболіючий засіб і символ влади.....	116
Скарби.....	116
Каміння: цілющі властивості.....	117
<i>Мислімо оригінально.....</i>	118

РОЗДІЛ 7 БАРВИ РІДНОГО КРАЮ

Отчий край.....	119
Незабутнє.....	120
Хліб.....	121
Пшениця вродила.....	122
Весна.....	122
Літо.....	123
Мелодії осені.....	123
Осінь.....	124
Чорнобиль в житті українців.....	124
<i>Мислімо оригінально.....</i>	125

РОЗДІЛ 8 ЖИТТЯ, ЯК ВОНО Є

Як Миколка юристом став.....	126
Черевичок.....	127
Байдужість.....	128
«Я».....	139
Падіння.....	130
Мистецтво бути добрим.....	130
І присниться ж таке.....	131
Сон і сновидіння.....	132
Концепції Зігмунда Фрейда.....	132
<i>Мислімо оригінально.....</i>	<i>133</i>

РОЗДІЛ 9 ШАНУЙМО Й БЕРЕЖІМО НАШУ МОВУ

Мова великого народу.....	134
Слово.....	135
Мова у суспільному житті.....	135
Мова у професії юриста.....	136
Про започаткування курсу з вивчення ділової мови в Україні.....	137
<i>Мислімо оригінально.....</i>	<i>139</i>

РОЗДІЛ 10 ФАНТАСТИЧНІ ІСТОРІЇ

13 серпня.....	140
За законами розуму.....	141
Загублені у часі.....	142
Полонянки.....	143
Русалка.....	144
Байбак.....	145
Анаконда.....	146

<i>Мислімо оригінально</i>	147
ДОДАТКИ.....	148
Словник: коротко і ясно.....	148
<i>Руслан Кацавець: джерела</i>	155

Навчальне видання

Кацавець Руслан Сергійович

МОВА
ВСІХ ОСНОВ ОСНОВА
Цитати, тексти, завдання

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
Д. М. Алексєєв

Підписано до друку **.**.2020 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс». Друк офсетний.
Умовн.-друк. арк. ***

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, 223-15-30; (099) 607-97-62.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: www.alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.